

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

KONYA KÜTÜPHANELERİ VE ANKARA MİLLİ
KÜTÜPHANEDEKİ AZERBAYCANLI ÂLİMLERİN ARAPÇA
EL YAZMA ESERLERİNİN TASNİF VE TANITIMI

Haji RAMAZANOV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN

KONYA 2014

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	VII
TEZ KABUL FORMU.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
ÖZET.....	XI
SUMMARY.....	XII
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	XIII
KISALTMALAR.....	XIV

GİRİŞ

A. YAZMALARIN TARİHÇESİ, DOĞUŞU VE GELİŞİMİ.....	1
B. YAZMA ESERLERDE METODOLOJİ.....	1
C. ÇALIŞMAMIZA KONU OLAN KÜTÜPHANELERİN TARİHÇELERİ	
C.1. KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ	3
C.2. YUSUFAĞA KÜTÜPHANESİ.....	3
C.3. ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANESİ.....	4
C.4. KOYUNOĞLU KÜTÜPHANESİ.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AZERBAYCANLI ÂLİMLERİN HAYATLARI

1.1.Muhammed Haddâdî et-Tebrîzî.....	7
1.2.Abdulazîz el-Uşnûhî.....	7
1.3.Ebu'n-Necîb es-Sühreverdî.....	8
1.4.Şihâbeddin es-Sühreverdî.....	11
1.5.Hubeyş et-Tiflîsî.....	16
1.6.Şihâbeddin Ömer es-Sühreverdî.....	18
1.7.Beşîr b. Hâmid et-Tebrîzî.....	22
1.8.İbnu'l-Hâcib.....	23
1.9.İbrâhîm 'Abdulvahhâb ez-Zencânî.....	28

1.10.Sirâceddin el-Urmevî.....	29
1.11.Cemâleddin Muhammed el-Aksarayî.....	31
1.12.Ahmed b. Hasan el-Çârperdî.....	32
1.13.Yûsuf b. İbrâhim el-Erdebîlî.....	36
1.14.Hasan et-Tebrîzî.....	37
1.15.Seyfeddin Ahmed el-Ebherî.....	38
1.16.Muhammed el-Hûyî.....	38
1.17.Şihâbeddin Ahmed b. Muhammed el-Ebherî.....	39
1.18.Seyyid Yahya eş-Şîrvânî.....	39
1.19.Muhammed el-Erdebîlî.....	41
1.20.Fethullah eş-Şîrvânî.....	42
1.21.Muhammed Haneî et-Tebrîzî.....	44
1.22.Mes‘ûd eş-Şîrvânî.....	45
1.23.Kemâleddin eş-Şîrvânî.....	46
1.24.Nî‘metullah en-Nahçivânî.....	46
1.25.Sinânedin Yûsuf Gencevi et-Tebrîzî.....	49
1.26.Muhammed el-Berdâî.....	51
1.27.Muhyiddin Muhammed el-Karabâğî.....	52
1.28.Kemâleddin Hüseyin el-Erdebîlî.....	54
1.29.Nasrullah el-Halîlî.....	54
1.30.Muhammed et-Tebrîzî.....	56
1.31.Hüseyin b. Hasan el-Halîlî.....	57
1.32.Abdurrahîm Mahmud eş-Şîrvânî.....	58
1.33.Cemaleddin el-Erdebîlî.....	58
1.34.Sadreddinzâde eş-Şîrvânî.....	59
1.35.Abdurrahîm Ahmed eş-Şîrvânî.....	62
1.36.Ahmed et-Talîşî.....	63
1.37.Muhyiddin Mûsa et-Talîşî.....	63
1.38.Muhammed İdris en-Nahçivânî.....	64
1.39.Hüseyin eş-Şîrvânî.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

2. AZERBAIJANLI ÂLİMLERİN ESERLERİ

2.1. KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ

2.1.1. Hâşiye ‘alâ Şerhi el-İsâğûci.....	65
2.1.2. el-Kâfiye fi’n-Nahv.....	65
2.1.3. eş-Şafiye fi’s-Sarf.....	66
2.1.4. eş-Şafiye fi’t-Tasnîf.....	66
2.1.5. ‘Akîdetu İbni’l-Hâcib.....	67
2.1.6. Hâşiye ‘alâ Şerhu’l-İsâğûci.....	67
2.1.7. el-Envâr li A‘mâli’l-Ebrar fi’l-Fıkh.....	68
2.1.8. Şerhu’l-Unmûzec fi’n-Nahv.....	68
2.1.9. Hâşiye ‘alâ Şerhi Kâzi Zâde li İşkâli’t-Te’sîs.....	69
2.1.10. Hâşiye ‘alâ Risâleti’l-Hanefiyye.....	69
2.1.11. ‘Avârifu’l-Ma‘ârif.....	70
2.1.12. Risâletu’l-Hanefiyye fi’l-Âdâb.....	70
2.1.13. Hâşiye ‘alâ Risâle fi İsbâtı’l-Vâcib.....	71
2.1.14. Sırâcu’l-Kulûb.....	71
2.1.15. Tebyînu’l-Merâhim.....	72
2.1.16. Hâşiye ‘alâ Envârı’t-Tenzîl ve Esrârı’t-Te’vîl.....	72
2.1.17. Tibyân fi İ‘râbi’l-Kurân.....	73
2.1.18. Fevâtihu’l-İlâhiyye ve’l-Mefâtihu’l-Ğaybiyye el-Mûzîhatu li’l-Kelimi’l-Kur’âniyye ve’l-Hikemi’l-Furkâniyye.....	73
2.1.19. Şerh a‘lâ Ciheti’l-Vahde li-Fenârî.....	74
2.1.20. Tefsîru Sureti Yâsîn.....	74
2.1.21. Risâle fi Mes’leti’l-Îmân.....	75
2.1.22. Hâşiye a‘lâ Şerhi İsâğûcî.....	75
2.1.23. Hâşiye ‘alâ Levâmi‘u’l-Esrâr fi Şerhi Metâliu’l-Envâr.....	76
2.1.24. Miftâhu’s-Sa‘âde ve Misbâhu’s-Siyâde.....	76
2.1.25. Virdu’s-Settâr.....	77
2.1.26. Evrâdu’s-Subâh.....	77
2.1.27. Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-‘Akâidi’l-‘Adûdiyye.....	78
2.1.28. Şerhu Dâiretu’l-Hindiyye.....	78

2.1.29. Hâşiye ‘alâ Şerhu Hidâyetu’l-Hikme.....	79
2.1.30. Ferâizu’l-Uşnûhiyye.....	79
2.1.31. el-Muğnî fî ‘ilmi’n-Nahv.....	80
2.1.32. Şerhu’ş-Şâfiye.....	80
2.1.33. Kitâbu’l-‘İzzi fî’t-Taşrîf.....	81
2.1.34. Meţâli‘u’l-Envâr.....	81

2.2. YUSUFAĞA KÜTÜPHANESİ

2.2.1. Hâşiye ‘alâ Şerhi Muhtasari’l-Muntaḥâ.....	82
2.2.2. Uşûlu’l-Fıkh.....	82
2.2.3. Ta‘likât Hâşiye ‘alâ’t-Tecrîd.....	83
2.2.4. Hâşiye ‘alâ Şerhu li’r-Risâleti’l-‘Âzûdiyye fî Edebi’l-Baḥş.....	83
2.2.5. el-Fevâ‘idu’l-Hâkânîyye.....	84
2.2.6. Hâşiye ‘alâ Tefsîri’l-Beyzâvî.....	84
2.2.7. Şerhu Kavâ‘idi’l-‘Aḳâidi li’l-Ġazzâlî.....	85
2.2.8. Hâşiye ‘Alâ Şerhi’l-Mevâḳif.....	85
2.2.9. Ta‘likât ‘alâ Mîḥâvî’l-‘Avâsîfi’l-Fezâil.....	86
2.2.10. Risâleti’l-‘Aḳâid.....	86
2.2.11. Şerhu Tehzîbi’l-Mantık ve’l-Kelâm.....	87
2.2.12. Calbu’s-Surûr ve Selbu’l-Ġurûr.....	87
2.2.13. Hâşiye ‘alâ Şerhi’d-Devvânî li-Tehzîbi’l-Mantık.....	88
2.2.14. Ta‘rifu’t-Telbîs ve Tebyîdi’l-İblîs.....	88

2.3. ANKARA MİLLÎ KÜTÜPHANESİ

2.3.1. el-Ḳaşîdetu’l-Muvaşşaha bi’l-Esmâi’l-Muenneseti’s-Semâ‘iyye....	89
2.3.2. Risâle fî Tahḳîki’l-Mef‘ûlât.....	89
2.3.3. Şerhu Muḳaddimetu’l-Ecrûmiyye.....	90
2.3.4. Şerhu’l-Hikmetu’l-‘Ayn.....	90
2.3.5. Şerhu’l-Unmûzec fî’n-Nahv.....	91
2.3.6. Şerhu’r-Risâle fî İsbâtî’l-Vâcib.....	91
2.3.7. İ‘lâmu’l-Hudâ ve ‘aḳidetu Erbâbi’t-Tuḳâ.....	92
2.3.8. el-Veşâyâ.....	92

2.3.9. el-Ehâdîsu'l-Erba'în.....	92
2.3.10. Âdâbu'l-Murîdîn.....	93
2.3.11. Dâmiğâtu'l-Mubtadi'în ve Nâşırâtu'l-Muhtadîn.....	93
2.3.12. Esrâru't-Tâlibîn.....	94
2.3.13. Risâle fî't-Taşavvuf.....	94
2.3.14. Ahkâmu'd-Dîniyye.....	95
2.3.15. Zubdetu't-Taḥkîk ve Nuzḥatu't-Tevfîk.....	95
2.3.16. Kânûnu'l-Edeb fî Zabtî'l-Kelîmâtîl-'Arab.....	96
2.3.17. Risâle fî Beyâni'l-Firaḳi'z-Zâlle.....	97
SONUÇ.....	98
KAYNAKLAR.....	99
İNDEKS.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	118

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

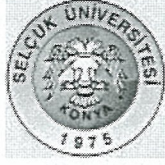

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Haji RAMAZANOV	Numarası:114209011010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Doğu Dilleri ve Edebiyatları / Arap Dili ve Edebiyatı	
	Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN	
Tezin Adı		Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin Arapça El Yazma Eserlerinin Tasnif ve Tanıtımı	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin İmzası

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Haji RAMAZANOV	Numarası:114209011010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Doğu Dilleri ve Edebiyatları / Arap Dili ve Edebiyatı	
	Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN	
Tezin Adı		Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin Arapça El Yazma Eserlerinin Tasnif ve Tanıtımı	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan, Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin Arapça El Yazma Eserlerinin Tasnif ve Tanıtımı, başlıklı bu çalışma 24/02/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN

Danışman

Prof. Dr. Recep DİKİCİ

Üye

Yard. Doç. Dr. Hakan KUYUMCU

Üye

(Handwritten signatures of Fikret Arslan, Recep Dikici, and Hakan Kuyumcu)

ÖNSÖZ

Her milletin kendine has tarihi ve kültürel bir mirası vardır. Tarihi ve kültürel miraslar o millet hakkında bilgi edinmek için çok önemli kaynaktır. Bu miraslardan en önemlisi geçmişteki bilgileri günümüze aktaran ve tarihin en önemli kaynağı olan yazma eserlerdir. Yazma eserler, bulundukları ülkelerin en değerli kültür varlıkları arasında yer almakla beraber geçmişle ilgili bilim, sanat, kültür araştırmaları konusunda en güvenilir kaynakların başında gelir. Bu eserleri korumak ve ilim âlemine sunmak kültürümüzün devamı için büyük önem taşımaktadır.

Bu konuda çalışmalar çok eski zamanlarda başlamıştır. XVII. Yüzyıl'da Kâtib Çelebi tarafından kaleme alınan ve büyük bir hazine değerinde olan “Keşfu’z-Zunûn” eseri bu çalışmaların ilki sayılır.

Yaptığımız çalışma Konya ve Ankara Milli kütüphanelerindeki Azerbaycanlı Âlimler’in el yazması eserlerini okuyucuya sunmak ve onların bilinmesi bakımından önem arz etmektedir. Çalışmamızı hazırlarken birinci el kaynakları kullanmaya özen gösterdik.

Tezimizin konusu Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin Arapça El Yazma Eserlerinin Tasnif ve Tanıtımıdır. Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde âlimlerin hayatlarını mümkün mertebe geniş şekilde araştırmaya gayret ettik amma bazı âlimlerin hayatlarıyla ilgili bilgi kaynaklarda çok az olduğundan, konuyu derinlikli bir şekilde ele alamadık. İkinci bölümde âlimlerin eserlerini araştırdık.

Çalışmamızda yukarıda bahsi geçen kütüphanelerdeki Azerbaycanlı âlimlerin el yazması eserlerini ve hayatlarını incelerken şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur:

1. Âlimlerin hayatları ölüm tarihlerine göre kronolojik olarak sıralanmıştır.
2. Müellif ve kitap adlarını Arapça ve transkripsiyon sistemine göre yazılmıştır.
3. Kütüphane demirbaş numarası verilmiştir.
4. Eserlerin başlangıç ve son cümleleri yazılmıştır.

5. Baştan ve sondan eksik olan eserler belirtilmiştir.

Bu araştırmamız kültürümüzün en değerli hazinelerinden olan el yazmaları konusunda çalışma yapan araştırmacılarla yardımcı olacağını umuyoruz.

Bu çalışmayı hazırlarken eserlerin dijital ortamda taranması konusunda Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Kataloglama ve Tasnif bölümünde görevli İlhami SÖNMEZ'e, tez yazım sürecinde kıymetli vakitlerini ayıran Arş. Gör. Hasan HARMANCI'ya ve tezin en başından itibaren yardımını benden esirgemeyen danışman hocam Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN'a, teşekkür ederim.

Haji RAMAZANOV

Konya, 2014

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Haji RAMAZANOV	Numarası:114209011010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Doğu Dilleri ve Edebiyatları / Arap Dili ve Edebiyatı	
	Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN	
Tezin Adı		Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin Arapça El Yazma Eserlerinin Tasnif ve Tanıtımı	

ÖZET

Bu tezin konusu, Türkiye'deki yazma eser kütüphaneleri içinde önemli bir yeri bulunan Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin Arapça El Yazma Eserlerinin tasnif ve tanıtımını içermektedir. İslam dünyasında pek çok alanda kıymetli âlimleri çıkarmış olan Azerbaycan Türklerinin Arap dilinde de önemli eserler vermiştir. Diğer İslam merkezlerinde olduğu gibi çalışmamıza konu olarak seçtiğimiz Ankara ve Konya kütüphanelerinde de Azeri âlimlerin çok sayıda eserleri bulunmaktadır.

Çalışmamızın giriş bölümünde Yazma eserleri tarihçiliği, Yazma eserler metodolojisi ve çalışmamıza konu olan kütüphanelerin tarihçeleri verilmiştir. Daha sonra birinci bölümde, âlimlerin hayatlarına değinilmiş ve ikinci bölümde tezimizin asıl konusu olan âlimlerin eserlerinin tasnif ve tanıtımı yapılmıştır.

Yazma eserler hakkında yaptığımız tezin sonuç kısmında ise ulaştığımız kanaatlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycanlı Âlimler, El Yazma Eserler, Konya Kütüphaneleri, Ankara Milli Kütüphanesi.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Haji RAMAZANOV	Numarası:114209011010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Doğu Dilleri ve Edebiyatları / Arap Dili ve Edebiyatı	
	Danışmanı	Yard. Doç. Dr. Fikret ARSLAN	
Tezin İngilizce Adı		Presentation and Introduction of Arabic Manuscripts Written by Azerbaijanian Scholars Libraries in Konya and the National Library of Ankara	

ABSTRACT

Subject of this thesis is introduction of arabic manuscripts written by azerbaijanian scholars which these Works are available in the libraries of Konya and the national library of Ankara. Azerbaijanian Turkish have grown lots of prominent scholars in Islamic World and contributed in development of Arabic language. As well as in other islamic science centers there are numerous books of Azerbaijanian scholars in the libraries of Konya and Ankara which are subject of our thesis.

Information regarding history of manuscripts, methodology of the books and the libraris of Konya and Ankara took part in the introduction chapter. Following it in the first chapter spoken to bibliography of the scholars and informed in the second chapter about introduction and classification of the books which is main subject of our thesis.

At the end of the thesis advised about reached conclusions.

Key Words: Azerbaijanian Scholars, Manuscripts, The Libraries of Konya, The National Librariy of Ankara.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Kısa Sesliler: َ : a-e, ِ : i, ُ : u, ü

Uzun Sesliler: َ̄ : â, ِ̄ : î, ُ̄ : û,

Sessizler:

ء : '	ر : r	ف : f
ب : b	ز : z	ق : k
ت : t	س : s	ك : k
ث : s	ش : ş	ل : l
ج : c	ص : ş	م : m
ح : h	ض : z	ن : n
خ : h	ط : t	ه : h
د : d	ظ : z	و : v
ذ : z	ع : 'e	ی : y
	غ : g	

Transkripsiyon açısından ayrıca şu hususlara riayet edilmiştir:

- Harf-i tarifler cümle başında da küçük harfle yazılmıştır. **ez**-Zeyyât; **el**-Makkarî gibi.
- Harfi tariflerle gelen kelimelerin başındaki şemsî ve kamerî harflerin okunuşu belirtilmiştir. **el-Edebu'l-Endelûsî**; **eş**-Şukarî gibi.
- Terkip halindeki isim ve lakapların cüzleri ayrı değil, bitişik olarak yazılmıştır. **'Abdurrahîmân** gibi.
- Arapça eser adlarında geçen kelimelerin ilk harfleri büyük yazılmıştır. **Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî** gibi.

KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.m.	:	adı geçen makale
A.S.A.	:	Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi
b.	:	ibn
bkz.	:	bakınız
c.	:	cilt
D.İ.A	:	Diyanet İşleri Ansiklopedisi
İ.Ü.Y	:	İstanbul Üniversitesi Yayınları
O.A.	:	Osmanlı Ansiklopedisi
s.	:	sayfa
S.	:	sayı
trz.	:	tarihsiz
y.y.	:	Yüz Yıl
Yay.	:	yayını (Yayınları)

GİRİŞ

A. YAZMALARIN TARİHÇESİ, DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

İnsanlık tarihine baktığımız zaman karşımıza en değerli kültür mirası olarak el yazmaları çıkar. “İslâm’da ilk yazmacılık, Hz. Osman’ın Kur’ân-ı Kerim’i istinsah ettirmesiyle başlar. Daha sonra el yazmacılığı gelişerek Hadis-i Şerif, Siyer-i Nebi gibi alanların yanında şiir, dil, tefsir, tıp ve fıkıh konularında da telif ve tercüme eserlerin yazıldığı görülmüştür. Yazının daha kolay okunması için, hicrî birinci asırdan itibaren noktalama ve harekeleme işaretleri kullanılmış, hicrî ikinci asırda ise Halil b. Ahmed el-Farahidî tarafından, yazıya bir düzen getirilmiştir. Çinli esirlerin hicrî ikinci asırda kâğıdı bulmalarıyla yazmacılık daha da gelişmiş ve hicri dördüncü asırla birlikte kâğıt kullanılmaya başlanmıştır. İslâm dünyasındaki yazma eser sayısı hakkında kesin bir sayı söylemek mümkün değildir. Dünyadaki Arapça yazmaların sayısı ile ilgili bilgi veren kaynaklara göre; en fazla Arapça yazma eser koleksiyonu bulunan ülkeler sırasıyla; Türkiye, İran, Mısır, Irak, Suudi Arabistan, Fas, Suriye, Tunus, Yemen, Pakistan, Afganistan ve Cezayir’dir. Bunlardan başka bazı yazma eser koleksiyonlarına az da olsa Nijerya, Filistin, Ürdün, Bangladeş, Kuveyt, Katar, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Arnavutluk, Bosna - Hersek, Sudan, Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya ve Endonezya gibi ülkelerde de rastlanmaktadır.”¹

B. YAZMA ESERLERDE METODOLOJİ

El yazmaları genellikle aşağıdaki sıraya göre düzenlenmiştir:

Zahriye: Yaprığın (1a) yüzüdür. Tezhipli olan iç kapak için bu deyim kullanılır. Burada kitap adı, müellifin adı ve bazen de eserin kimin adına yazılmış olduğu kaydedilir. Zahriye kısmı her yazma eserde bulunmamaktadır.

Serlevha: Kimi yazmalarda metnin başladığı sayfanın (1b) üst kısmında bulunan, genellikle dikdörtgen veya üçgene benzeyen şekilde (ki buna mihrabiye denir.) süslemeli kısımdır. Burada Besmele veya kitabın adı yer alır. Yazma ve eski

¹ [https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php\(07.01.2014\)](https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php(07.01.2014))

basmalarda eserin ilmî ve manevî değerini arttıran bazı kayıtlar vardır. Bunlar tespit fişinde not bölümünde belirtilir.

Temellük kaydı: Mülkiyet kaydı da denilen ve kitabın kimin malı olduğu hakkındaki kayıttır. Genellikle yaprağın (1a) yüzünde yer alır.

Sema kaydı: Eserin müellife okunduğu ve müellif tarafından düzeltildiği hakkındaki kayıttır. Kimi kitaplarda eserin sonunda yer alır.

Mukabele kaydı: Müellif hattı olan esas nüsha, diğer tam veya iyi bir nüsha ile karşılaştırılmış olduğunu belirten kayıttır. Kimi kitaplarda sema' kaydında olduğu gibi eserin sonunda bulunur.

Besmele: Yazmalar besmele ile başlar.

Hamdele: Allah'a hamd ve şükran bölümü "Elhamdülillâh" kelimesinin kısaltılmışıdır.

Salvale: Peygambere dua ve methiye "övgü" nün yer aldığı bölüm.

Dibâce/mukaddime: Esere giriş, önsöz bölümüdür. Müellif burada sebeb-i telif kısmında eseri niçin yazdığını, kendi adını, eserin adını ve telif tarihini bildirir. Divanda ise şair, mahlâsını şiirler arasında verir.

Fihrist: Yazma eserlerde fihrist bazen dibâce'den önce, bazen de sonra yer alır. Kitabın bölümleri olan cüz, fasıl ve bablarda açıklanır.

Eserin metni: Eserin asıl bölümüdür.

Hatime: Kitabın sonuç bölümüdür.

İstinsah kaydı: "Ketebe" kaydı da denen bu bölümde yazmanın istinsah tarihi, müntensihi, istinsah yeri kaydedilir. Bazı yazmalarda bu bölümde müellif adı ve kitap adı, te'lif tarihi de verilir. Müstensih adından önce "el-fakîr" "el-hakîr" gibi tevazu sıfatları da kullanılır.²

² <http://kutuphane.diyaret.gov.tr/yazma2.htm>(07.01.2014)

C. ÇALIŞMAMIZA KONU OLAN KÜTÜPHANELERİN TARİHÇELERİ

C.1. KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel müdürlüğüne bağlı çalışan bir kurumdur.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi'ni sel basması sonucu pek çok değerli yazma eserlerin zarar görmesiyle, ülkenin çeşitli kütüphanelerinde bulunan değerli yazma eserleri bir araya toplamak, bakım ve onarımlarının yapılmasını sağlamak, eserleri uygun ortamlarda muhafaza etmek amacıyla kurulmuştur.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 20 Temmuz 1984 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yapılarak hizmete açılmıştır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde: Isparta Halil Hamid Paşa; Adıyaman İl Halk; Gaziantep İl Halk; Isparta - Şarkikaraağaç İlçe Halk; Isparta - Yalvaç İlçe Halk; Isparta-Uluborlu Alâeddin; Karaman İl Halk; Mardin İl Halk Kütüphanesi'nden gelen eserlerle birlikte 17732 yazma, 36526 matbu eser bulunmaktadır.³

C.2. KONYA YUSUF AĞA KÜTÜPHANESİ

Yusuf Ağa, Girit'in Hanya Sancağı'na bağlı Selina nahiyesinin İsbaniko köyünde doğmuştur. Babası İsmail Efendi, büyük oğlu Yusuf'u altı yaşında Girit Serhat Ağası Süleyman Ağa'ya manevi evlat olarak vermiştir. İstanbul'da Süleyman Ağa tarafından yetiştirilmiş, ilk olarak kaymakamlıkta hazinedar ve daha sonra 1205 senesinde Valide Sultana kethüda olmuştur.

³ M. Lütfi İKİZ, *Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Konya*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1985, s. 8.

1221 senesinde Valide Sultan'ın ölümünden sonra Hacca gitmiş ve bu esnada Vahhabilerin Mekke'yi istila etmesiyle Hac farızasını yerine getirmeden geri dönmek zorunda kalmıştır. Hacdən geri dönen Yusuf Ağa, hükümdar IV. Mustafa tarafından 1222 yılında idam ettirilmiştir.

Yusuf Ağa Kütüphanesi, (h. 1210/m. 1796) yılında Valide Sultan'ın kethüdası olan Yusuf Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Bugün pencereden bozma bir kapıdan içeri girilmektedir. Asıl kapısı Selimiye Camii'ne açılmaktadır. Bina Gödene taşından inşa edilmiş ve üzeri kurşunlu bir kubbe ile örtülmüştür. Altı üstlü yirmi iki penceresi vardır. Kütüphane köşeleri yuvarlatılmış kübik bir binadır. Üstü sağır kasnaklı bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbe de dâhil olmak üzere bütün dış cepheler kesme Gödene taşıyla kaplanmış, pencere kemerleri ve alınlıklarında kırmızı renkli Sille taşı kullanılmıştır.

Kütüphane, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermektedir. Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 3185'i yazma 8.631'i de matbu olmak üzere toplam 11816 adet kitap mevcuttur. Kütüphanedeki el yazması eserlerin tamamı dijital ortama aktarılmıştır.⁴

C.3. ANKARA MİLLİ KÜTÜPHANESİ

Ankara Milli Kütüphanesi'nin kurulmasında en önemli katkıyı Adnan Ötüken yapmıştır. Adnan Ötüken, Milli Kütüphane'nin kurulmasının önemini ortaya koyan makaleler yazmış ve 15 Nisan 1946 yılında Maarif Vekâleti Neşriyat Müdürlüğü'nde Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu'nu, bu büronun masraflarını karşılamak için de 21 Şubat 1947 yılında Milli Kütüphane'ye Yardım Derneğini kurmuştur.

Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu 1 Nisan 1947 yılında 60000'e yakın kitapla geçici bir süre için başka bir binaya taşınmış 16 Ağustos 1948 yılında bugün Ankara İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılan binada Milli Kütüphane hizmete açılmıştır. 29

⁴ M. Lütfi İkiz, *Yusufoğa Kütüphanesi Tarihçe Teşkilat ve Kataloğu*, Arı Basımevi, Konya trz. s. 7.

Mart 1950 yılında 5632 sayılı Milli Kütüphane Kuruluş Kanunu, 18 Mayıs 1955 yılında bu kanuna ek olarak 6568 sayılı kanun kabul edilmiştir.

18 Mayıs 1955'te kabul edilen "Milli Kütüphane'nin Kuruluşu Hakkında Kanun'a Ek Kanun" ile Milli Kütüphane bünyesinde bir Bibliyografya Enstitüsü'nün kurulması sağlanmıştır.

İlk binanın gelecekteki gereksinimleri karşılayamayacağı öngörülerek 1965'te yeni bir binanın planlanması çalışmalarına başlanmıştır. 1965-73 yıllarını kapsayan uzun bir planlama dönemi sonucu yapım çalışmaları başlatılmış ve bina 1982 yılında tamamlanmıştır. Milli Kütüphane, 5 Ağustos 1983'te yeni binasında kullanıcılarına hizmet vermeye başlamıştır.

Milli Kütüphane'nin görevi "Milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli bütün eserleri ve belgeleri bir araya toplayarak bir merkez oluşturmaktır. 1934 yılında kabul edilen Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'na göre Türkiye'de yayımlanan her eserin bir nüshası ücretsiz olarak Milli Kütüphane'ye gönderilmektedir.

2004 yılı Nisan ayı verilerine göre Milli Kütüphane 1045972 adet kitap, 70766 cilt süreli yayın, 25929 adet el yazması, 8934 şerhiye sicili defteri, 55827 eski harfli Türkçe kitap ve 197351 kitap dışı belgeden oluşan koleksiyonunu hizmete sunmaktadır.

C.4. KOYUNOĞLU KÜTÜPHANE VE MÜZESİ

Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu, 1900 yılında Konya'nın Topraklık Semtinde Kerimdede Çeşme Mahallesi'nde dünyaya geldi. Baba ve anne tarafından köylü bir aileye mensup olan Koyunoğlu, sağlığında ünlü Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahrettin Ali'nin torunlarından olduğunu söylerdi. İlk başta Ganemoğulları adıyla anılan Ahmet Rasih İzzet Bey sonradan Koyunoğlu olarak anılmıştır. Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu ilk eğitimini mahallesindeki sıbyan okulunda almış ve daha sonra İstanbul'a giderek Halkalı Ziraat Mektebi'ni bitirmiştir. Özel hocalardan ders alarak

Almanca öğrenmiştir. Kurtuluş savaşına katılan Koyunoğlu, yedek subay olmuş İstiklal madalyası kazanmıştır.

İş hayatına Devlet Demir Yolları'nda başlayan Koyunoğlu, 1928 yılında Devlet Demiryolları Müdürlüğü tarafından Almanya'ya eğitime gönderilmiştir. Almanya dönüşünde Devlet Demir Yolları'nda başmüfettiş olarak çalışmıştır.

Eski eserlere olan büyük merakı sebebiyle görevi icabı gezdiği yerlerde eline geçen yazma eser ve müzelik eşyaları evinde koruma altına aldı. 1956 yılında emekliye ayrılan Koyunoğlu, evinde meydana gelen müze ve kütüphaneyi düzenleyip araştırmacıların ve ziyaretçilerin hizmetine sundu. Yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından yüksek rağbet gören bu ev Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi adıyla meşhur oldu. İzzet Koyunoğlu yabancıların yüksek fiyat vermesine rağmen müze ve kütüphanesini 4 Temmuz 1973 yılında “Varlığını Vatanına ve Milletine veren kişi, insanların en mutlusudur” diyerek, hiçbir karşılık beklemeden Konya Belediyesi'ne bağışladı. Kütüphane bölümü müzenin ikinci katında hizmet vermektedir. Kapalı raf usulüne göre tanzim edilen kütüphane; kırk bine yakın kitapla ve binlerce el yazması eserler bulunmaktadır.

Müzesinin müdürlüğünü yaptığı sırada 22 Eylül 1974 yılında vefat eden İzzet Koyunoğlu, Konya Üçler Mezarlığında defnedildi.

İzzet Koyunoğlu'nun vasiyetleri doğrultusunda Konya Belediyesi modern bir müze inşa etmiş ve 2 Şubat 1984 yılında “Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi” olarak hizmete açılmıştır.

Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi'nde çok çeşitli tabiat tarihine, Anadolu Medeniyetlerine ait maddi ve manevi değeri olan eşyalarla beraber 20000 ciltlik basma ve yazma çok kıymetli eserler de vardır.⁵

⁵ <http://www.konya.bel.tr/koyunoglu/muze/bolumler.htm>(07.01.2014)

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AZERBAYCANLI ÂLİMLERİN HAYATLARI

1.1. Muhammed Haddâdî et-Tebrîzî

Adı: Kâdı Faḥreddîn Ebu'l-Fazl Ahmed b. 'Abdalmâlik Muḥammed el-Haddâdî et-Tebrîzî'dir. Tebriz kadısı olmuş Muḥammed el-Haddâdî faziletliliği ile tanınmıştır.⁶ İbnu'l-Fuvâtî eserinde onun el-Haddâd nisbesiyle tanınmasının nedenini Kâbe'nin anahtarlarının Muḥammed el-Haddâdî Tebrîzî'de bulunmasının olduğunu söyler. O, tasavvufa dair *Sırâcu'l-Kulûb* adlı eserin müellifidir.⁷

Vefatı: Muḥammed el-Haddâdî Tebrîzî (h.485/m.1092) yılında vefat etmiştir.⁸

1.2. Abdulazîz el-Uşnûhî

Adı: Abdul'azîz b. 'Alî b. 'Abdul'azîz b. Hüseyin'dir.⁹ 'Abdul'azîz el-Uşnûhî Azerbaycan'nın Uşnûh¹⁰ beldeğinde doğmuş ve şafî mezhebine mensup fıkıh ve hadis âlimiydi. Tahsilini Bağdat'ta Ebu İshâk İbrâhim Şirâzî'den almıştır. Hadis ilmini öğrenmek için birçok yerlere gitmiş ve birçok muhaddislerden hadis dinlemiştir. Ebû Ca'fer b. Mesleme'den de hadis dersleri almıştır. Bu ilim gezisinden sonra Bağdat'a dönmüş kısa bir süre burada kaldıktan sonra memleketi olan Azerbaycan'a geri dönmüştür. Orada zamanını ders okutmakla ve araştırma

⁶ Kemâluddîn Ebu'l-Fazl Abdu'r-Razzâk b. Ahmed İbnu'l-Fuvâtî, *Mu'camu'l-Edeb fî Mu'cemi'l-Elkâb*, Muesseseti't-Tabâ'ti ve'n-Neşri Vizâratu's-Şakâfeti ve'l-İrşâdi'l-İslâmî, Tahran 1416, c. I, s. 84-85.

⁷ Kâtib ÇELEBÎ, *Keşfu'z-Zunûn 'an Esmâi'l-Kutubi ve'l-Funûn*, Maarif Matbaası, İstanbul 1941, c. II, s. 983.

⁸ Elnur NESİROV, *Orta Çağlarda Yaşamış Azerbaycanlı Âlimler*, Nurlar, Bakü, 2011, s. 304.

⁹ Ömer Rıza Kahhâle, *Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimu'l-Musannif el-Kutubi'l-Arabiyyeti*, Matba'tu et-Tarâkî, Dimeşk 1957, c. V, s. 253; Takîyuddin es-Subkî, *Tabâkâtu's-Şâfi'iyyatu'l-Kubrâ*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut trz, c. IV, s. 255; Hayreddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, Beyrut 1969, c. IV, s. 22; Ebû Fevâid İsmâ'il b. Ömer b. Keşîr el-Çarşî el-Başrî ed-Dimaşkî, *Tabâkâtu's-Şâfi'iyyîn*, Mektebetu's-Şakâfetu'd-İniyye, Kahire 1993, s. 541.

¹⁰ Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâluddin es-Suyûtî, *Lubbu'l-Lubâb fî Tahrîri'l-Ensâb*, Dâru's-Şâdir, Beyrut trz, s. 17.

yapmakla geçirmiştir. Fazl b. Muhammed el-Nûkânî, ‘Abdul‘azîz Uşnûhî’nin talebesi olmuştur.¹¹ ‘Abdul‘azîz Uşnûhî mütedeyyin zahit bir insan idi.

Eserleri:

- 1) *el-Ferâizu’l-Uşnûhiyye*: İslam vereselik hukukuna dair yazdığı eserdir.
- 2) *el-İlhâk*.
- 3) *Kifâye fi’l-Fıkh*.¹²

Vefatı:

‘Abdul‘azîz Uşnûhî (h.550/m.1155) yılında memleketinde vefat etmiştir.¹³

1.3. Ebu’n-Necîb es-Sühreverdî

Ebu’n-Necîb Sühreverdî’nin Hayatı ve Şahsiyeti

İsmi, künyesi, lakabı:

Adı: Muḥammed b. ‘Abdulkâhir b. Sa‘îd b. Ḥasan b. Kâsım b. Muḥammad b. Ebî Bekr eş-Şiddîk, künyesi Ebu’n-Necîb, lakabı Zîyâuddîn.¹⁴

Doğumu:

(h.490/m.1097) yılında İran’ın Zencan bölgesindeki Sühreverd kasabasında doğdu. Hz. Ebû Bekir’in neslinden olduğu için Bekrî ve Kureyşî nisbeleriyle de

¹¹ Subki, a.g.e, c. IV, s. 255; Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Mucâhid Kaysî ed-Dimaşkî eş-Şâfi‘î Şehîr bi ibni Nâşruddin, *Tavzîhu’l-Muştabih fi Zabtî Esmâi’r-Ruvât ve Ensâbihim ve Elkâbihim ve Kunâhim*, Muessesetu’r-Risâle, Beyrut 1993, c. I, s. 248; Ebû Bekr b. Ahmad b. Muhammed b. Ömer el-Esedî eş-Şibhî ed-Dimaşkî, *Tabakâtu’s-Şâfi‘iyye*, Darun’n-Nâşir ‘Âlemu’l-Kutub, Beyrut 1407, c. I, s. 296.

¹² Kaḥḥâle, a.g.e, c. V, s. 253; ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 22; Mubârak b. Ahmed b. Mubârak b. Mevhûb el-İrbilî, *Târîhu’l-İrbil*, Dâru’r-Raşîd, Irak 1980, c. II, s. 67

¹³ İrbilî, a.g.e, c. II, s. 67; Kaḥḥâle, a.g.e, c. V, s. 253; ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 22;

¹⁴ ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 174; Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr b.İbn Ḥallikân, *Vefeyâtü’l-A‘yân ve Enbâü Ebnâi’z Zamân*, Dâru’s Sâdır, Beyrut 1970, c. III, s. 204; BAĞDATLI İsmail Paşa, *Hediyyetu’l-Ârifîn Asmâu’l-Muellifîn ve Âsâru’l-Muşannifîn*, Maarif Basım Evi, İstanbul, 1955, c. I, s. 606; Cemâleddin Maḥmûd Ḥulvî, *Lemazât*, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1980, c. II, s. 317

anılır. Nesebi on ikinci kuşakta Hz. Ebû Bekir'e ulaşmaktadır. O aynı zamanda tasavvuf klasikleri arasında yer alan Ebu Hafs Ömer Sühreverdî (h. 632/m.1234)'nin de amcasıdır.¹⁵

Tahsil hayatı ve hocaları:

Ebu'n-Necîb Sühreverdî şafî mezhebine mensup büyük bir fıkıh âlimi olmuştur. Küçük yaşta tahsile başlamış ve ilk tahsilini memleketinde almıştır. Daha sonra İsfahan'a giderek Ebû 'Ali b. El-Ĥadâd'dan hadis dersi almıştır.¹⁶

(h.507/m.1173) yılında tahsiline devam etmek için Bağdat'a giden Ebu'n-Necîb Sühreverdî burada Nizamiye Medresesi'nde derslere devam etti ve Es'âd b. Mihenî'den Şafî fikhını, İmâm Gazzâlî Tûsî'nin kardeşi Ahmed eş-Şihâb'dan tasavvuf ilmini, Zâhir b. Tâhir eş-Şehhâmî, Ebû Bekir Muhammed b. 'Abdulgâfi el-Ensâri, Ebû 'Ali b. Muhammed b. Sa'îd b. Nehbân gibi âlimlerden de hadis ilmini tahsil etti. Ayrıca fıkıh, usûlü fıkıh ve kelam ilmine dair kitaplar okudu. Yirmi beş yaşında tamamen züht hayatı yaşamak için medreseden ayrılan Abdülkâhir Sühreverdî, nefesine hâkim, zâhir ve bâtın, görünen ve görünmeyen her hâliyle İslamiyet'in edep dâiresinde hareket eden bir zatdı. Şeyh Ahmed Gazzâlî ve Şeyh Hammâd ed-Debbâs'la (h.525/m.1130) tanışmış ve onların sohbetlerine katılmıştır. Bir dönem halktan tamamen uzaklaşarak uzlet hayatı yaşadı, bütün vaktini Allah'a ibâdetle geçiriyordu. Bu tecrübenin sonrasında halkın arasına dönüp va'z ve irşad faaliyetine başladı. Zamanla şöhreti yayıldı, müritlerinin sayısı arttı, faaliyeti için yerleşik ve ihtiyaca cevap verecek bir mekâna ihtiyaç duyuldu. Bunun üzerine müritleri toplanıp onun için Bağdat'ta Dicle kenarında büyük bir Ribat (tekke) inşa ettiler. Kazandığı şöhret ve ilmî gücü devlet nezdinde de dikkate alınmış ve (h.545/m.1150) yılında Nizamiye Medresesi'ne baş müderris olarak tayin olunmuştur. Burada fıkıh ve hadis dersleri verdi. Abbâsi Halifesi Muḫtefî Liemrillâh ile Irak Selçuklu Sultanı Mes'ûd b. Muḫammed Tapar arasında yaşanan gerginliğin ardından Sultanın vefatı üzerine (h.547/m.1152) yılında medreseden ayrılmak

¹⁵ el-Ĥanbelî, *Şezerâtü'z-Zeheb*, Beyrut 1993, c. VII, s. 208; HEYET, İslam Âlimleri Ansiklopedisi, Hizmet Gazetecilik ve Matbaacılık, İstanbul trz, c. V, s. 346; İbn Ḥallikân, a.g.e, c. III, s. 204.

¹⁶ Reşat ÖNGÖREN, "Sühreverdî Ebu'n-Necîb", DİA, c. XXXVIII, s. 35; NESİROV, a.g.e, s. 211

zorunda kaldı.¹⁷ Bağdat'taki hayatı zorluklarla geçti, kimi zaman geçimini temin etmek için sakalık yapmak zorunda kaldı. Ebu'n-Necîb Sühreverdî (490/1097) ile (h.563/m.1168) yılları arasında Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkim olduğu Bağdat'ta yaşamış önemli bir mutasavvıftır. Berkıyaruk (m.1094-1104), Muhammed Tapar (m.1105-1118) ve Sultan Sencer (m.1118-1157) bu zaman dilimi içerisinde Selçuklular'ın başında bulunan hükümdarlardır.

İslâm tarihinde Büyük Selçuklular dönemi gerçekten de çok önemli gelişmelere sahne olmuştur. Sünnîliğin gelişmesi, Şîîliğin ve tasavvufî düşüncelerin mayalanması ve toplum nezdinde büyük kitlelere hitap etmeye başlaması hep bu devre rastlamaktadır. Mu'tezîle kelâmî düşüncesinin Eş'arîlik karşısında kesin olarak yenilgiye uğraması da bu sıralardadır. Dînî hayatta sıkça görülen Hanefî ve Şâfiî mezhebi taraftarları arasındaki mücâdeleler ise katliamlarla neticelenecek boyutlara gelmiştir.¹⁸

Ebü'n-Necib Sühreverdî'nin yaşadığı dönemin önemli olaylarından biri de meşhur “Haçlı Seferleri”dir. (h.548/m.1163) yılında Beyti'l-Makdis'i ziyaret amacıyla Şam'a doğru yola çıktı. Yolculuğu “Haçlı Seferleri”nin cereyan ettiği bir döneme rast gelmesi sebebiyle gerçekleşemedi. Zira bu dönemde Kudüs'ü işgal etmiş olan haçlı güçleri ile müslümanlar savaş halindeydi. Ancak geri dönmedi Şam'da kaldı. Burada va'z ve irşad faaliyetinin yanısıra ilmi müzakerelerde bulundu, dersler okuttu. Suriye'deyken Atabeyi Nureddin Mahmud b. Zengî'den (h.541-569/m.1146-1174) yakın alaka ve destek görmüştü.¹⁹

Talebeleri:

Oğlu Ebû Muhammed 'Abdullaîf, yeğeni Ebû Hafs Şihâbeddîn Ömer es Sühreverdî, Ebu'r-Rizâ Abdurrahîm, Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. Muslim b. Süleymân el-Erdebîlî, Ebu'l-Kâsım b. 'Aşâkîr, Fahreddîn b. Teymiyye, İbn 'Aşâkîr'in oğlu Ebû

¹⁷ İbn Hallikân, a.g.e, c. III, s. 204; ÖNGÖREN, a.g.m, DİA, c. XXXVIII, s. 35

¹⁸ Cafer KARADAŞ, “*Ebü'n-Necib Suhreverdî ve İtikadî Görüşleri*”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa, 2001, S. II, s. 124; İ.A.A, c. V, s. 347

¹⁹ İbn Hallikân, a.g.e, c. III, s. 204-205

Muhammed Kâsım, Ebu'l-Berekât Hasan ed-Dimaşkî gibi âlimler Ebu'n-Necîb Sühreverdî'den ders almışlardır.²⁰

Eserleri:

- 1) *Âdâbu'l-Murîdîn*: Eser müritlerin tasavvuf yolunda uyması gereken kurallardan bahs etmektedir.²¹
- 2) *Şerhu'l-Esmêu'l-Husnê*.
- 3) *Ğarîbu'l-Meşâbîh*, adlı eserlerin müellifidir.²²

Vefatı:

Ebü'n-Necib Sühreverdî (h.563/m.1168) yılında Bağdat'ta vefat etmiş ve Dicle kenarındaki medresesinin bahçesinde defnedilmiştir.²³

1.4. Şihâbeddîn es-Sühreverdî

Şihâbeddîn Sühreverdî'nin Hayatı ve Şahsiyeti

İsimi, Künyesi, Lakabı:

Adı ve Künyesi: Yahya b. Habeş b. Emir, lakabı Ebu'l-Feth Şihâbeddîn el-Maktûl'dur.²⁴

²⁰ ÖNGÖREN, a.g.m, DİA, c. XXXVIII, s. 35

²¹ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 43.

²² ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 174; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 607

²³ ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 174; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 607; Yûsuf b. İsmâ'îl en-Nebhânî, *Câmi'u Kerâmâtu'l-Eviyâ'*, Dâru's-Şadr, Beyrut, trz, c. II, s. 102

²⁴ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 521; Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 189; ez-Ziriklî, c. IV, s. 169; İbn Ḥallikân, a.g.e, c. VI, s. 268; Fuat SEZGİN, *Târîhu't-Turâşu'l-'arabiyye*, İdâratu's-Şekâfetu ve'n-Neşru bi'l-Câmi'a, Suudi Arabistan 1983, c. II, s. 220; Carl BROCKELMANN, *Târîhu'l-Edebu'l-'Arabî*, Dâru'l-Ma'arif, Kahire trz, c. I, s. 161.

Şihâbeddîn Sühreverdî çok gezip dolaştığı için Ebu'l-Futûh, üst seviyedeki dini ve felsefi bilgisinden dolayı Şihâb yıldızı ve idam edildiği için el-Maktûl olarak anılmıştır.²⁵

Doğumu:

Şihâbeddîn Sühreverdî (h.549-587/m.1155-1191), bugünkü İran topraklarının Kuzey-Batısında, Tahran ile Tebriz arasında yer alan eskiden Azerbaycan'ın şehri olan Zencan'a yakın olan Sühreverd beldesinde doğmuştur.²⁶

Sühreverd beldesi Güney Azerbaycan sınırları içinde bir şehirdir. Bugün ise "Sultaniye" adıyla bilinen şehrin içinde bir nahiye durumundadır. Önceleri bu belde halkının çoğunun Kürtler olduğu bilinmektedir. İlk istila devrinde bazı Arap aileleri bu şehirde kalmışlardır. Sonra ki dönemlerde çeşitli Türk hükümetleri idaresine geçmiştir. Şeyh Sühreverdî'nin Azerbaycan Türklerinden olduğu kuvvetli bir ihtimaldir. Çünkü Arap ve Kürt olmadığına dair bizzat kendi eserinde bazı kanıtlar vardır. Farisiler ise o bölgede zaten çok az sayıda idi.²⁷

Tahsil Hayatı:

Gençlik yıllarını Zencan'da geçiren Sühreverdî, İslami ve İslami olmayan, akli ve zevki-tasavvufi kültürlerle ilk olarak burada karşılaşmış ve bu kültürlerin hayatının geri kalan kısmında önemli tesirleri görülmüştür.

Sühreverdî'nin hayatına baktığımızda bir yerde sabit durup uzun süre kalmadığını, seferleri seven, bir beldeden başkasına göçen, ulema ve hukemânın birçoqlarıyla görüşen, onlardan ilim ve hikmet öğrenen, sûfiyyenin sohbetlerinde oturan; böylece kendisini tecrit etmeye başlayan, riyazet ve mücahadeyle tasavvuf yolunda yürüyerek keşf ve müşahadeye ulaşan bir şahsiyet görüyoruz.

Sühreverdî'nin talebesi Şehrezûri (h.780/m.1378) şöyle anlatıyor: "Sühreverdî, Yüce Allah ruhunu takdis etsin, beldeleri çok gezen ve dolaşandı,

²⁵ Ahmet Kamil CİHAN, "Şihâbeddîn es-Sühreverdî", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi, Kayseri, 2001, S. 11, s. 211

²⁶ Ahmed b Mustafa Taşköprüzade, Miftâhu's-Sa'âda ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevzû'âtı'l-'Ulûm, Dâru'l-Kitâbu'l-Hadîs, Kahire trz, c. I, s. 299; İlhan KUTLUER, "Sühreverdî Maktûl", D.İ.A, c. XXXVIII, s. 36

²⁷ Mustafa BULUT, "Sühreverdî Maktul", Hikmet Yurdu Dergisi, Malatya, 2012, S. 9, s. 208-209

kendisinde müşareket ettiği ilimleri öğrenmeye aşırı iştiaklıydı, fakat bu olmadı. *el-Mutâharat*'ın sonunda demiştir ki; İşte yaşı otuza yaklaştı ve ömrümün çoğu seferlerde, haber aramakta, muttali olduğum müşareket ettiğim ilimleri araştırmakta geçtiği halde yüce ilimlerden bir haber verecek ve kendisine güvenilecek bir kimse bulamadım”.²⁸

Fıkıh, usûlî fıkıh, kelam, felsefe, astronomi gibi ilimlere vâkıf olan Sühreverdî, genç yaşta Meraga'ya gitmiş ve Mecdüddin Cîlî'den Usul-u Fıkıh ve Felsefe okumuştur. Ünlü tarihçi Yakut Hamevi, Sühreverdî'nin belli bir süre Cîlî'nin yanında öğrencisi olarak kaldığını kaydeder. Mecdüddin Cîlî ise zamanının Fıkıh, usûlî fıkıh, kelam ve felsefe sahasının uzmanı kabul edilir. Cîlî, aynı zamanda Fahreddin Razi'nin hocası olarak da bilinir. Bu dönemde Sühreverdî, döneminin klasik eğitimini alır. *et-Tenkihat fi'l-Usûl* adlı eseri bu dönemin ürünüdür.²⁹

Daha sonra tahsiline devam etmek için İsfahan'a geçerek burada Zahîruddin el-Kârî olarak anılan Zahîr el-Fârisî'den Ömer b. Sehlân es-Sâvî'nin *el-Beşâ'irü'n-Naşîriyye fi'l-mantık* adlı eserini okudu ve bu eser Sühreverdî'nin mantiki düşüncesinin oluşmasında büyük etkisi oldu. İsfahan'daki tahsili esnasında İbn Sînâ geleneğini tamamiyle özümseyen Sühreverdî buradan Anadolu'ya geçerek Artuklu devletinden Harput Emîri İmâduddin Ebu Bekr b. Karaarslan b. Artuk ile tanışmış ve *el-Elvâhu'l-İmâdiyye* adlı eserini emirin adına ithaf etmiştir.

Sühreverdî daha sonra, Mardin'de yaşı hayli ilerlemiş olan Fahreddin Mardini (594/1198) ile tanışmış, onunla dostluk kurmuş ve onun iltifatına mazhar olmuştur. İbn Ebi Usaybia'nın beyanına göre Mardini, felsefe bilimlerinde zamanının allâmesi olarak bilinmektedir. Yine o, İbn Sina'nın eserlerini okumuş, bir kısmını şerh etmiş, Mantık ve Felsefeye dair eserler de yazmıştır. Mardinî'nin çevresindekiler Sühreverdî'nin parlak zekâsından söz etmiş, fakat cüretkârlık ve tedbirsizliğinin ölümüne yol açabileceği yolunda tedirginliğini dile getirmiştir. Nitekim Sühreverdî öldürüldüğünde yakın çevresine “korktuğum başıma” geldi demiştir.³⁰

²⁸ Rıfat Okudan, “Şeyhu'l-İşrak Sühreverdî Maktûl'un Tasavvufî Görüşleri”, EKEV Akademi Dergisi, 2005, S. 22, s. 113; Aygün AKYOL, *Şehrezûrî Metafizîği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2011, s. 15

²⁹ İbn Hallikân, a.g.e, c. VI, s. 269; Ahmet Kamil CİHAN, “Sühreverdî ve Kitâbu'l-Lemehât Adlı Eseri”, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Kayseri, 1998, S. 10, s. 139

³⁰ KUTLUER, a.g.m, D.İ.A, c. XXXVIII, s. 37

Diyarbakır'dan Anadolu Selçukluların hükümlerinde olan Sivas'a giderek kısa bir dönem orada yaşamıştır. Sühreverdî daha sonra Azerbaycan'a gitmiş ve orada Şirvan, Derbent ve Miyane şehirlerinde bulunmuş ve *Hikmetu'l İsrâk* eserinde buralarda yaşadığı manevi tecrübelerini anlatmıştır. Daha sonra yeniden Anadolu'ya dönen Sühreverdî burada fazla kalmamış ve Selçuk Sultanı İzzeddin II Kılıç Arslan (m.1155-1192) ona gitmemesini tavsiye ettiği halde Haleb'e gitmiştir.³¹

Sühreverdî'nin düşünce hayatına bakıldığında genel olarak karşımıza şu tablo çıkmaktadır: O, önce klasik usulde bilimsel eğitimini tamamlamıştır. Bunun yanı sıra o, sûfîlerin öğretilerini incelemiş, onların perhiz, uykusuzluk (seher), keşf gibi adet ve yollarını tecrübe etmiştir. Bunların yanı sıra Sühreverdî Felsefe ve Mantık alanındaki bilgisini bir hayli geliştirmiştir. O, özellikle Eflatun, Empedokles, Pisagor gibi Yunan Hükemâsı ile Budasef, Bezercmehr, Camesef gibi eski İran hükemâsının fikirlerine büyük ölçüde önem vermiştir. Nitekim o, *Hikmetu'l-İsrâk* adlı eserinin başında da bunu ifade etmektedir.

Sühreverdî pek çok yerlere seyahat etmiş biridir. Belki de o, bu seyahatler esnasında kendi gibi birini arıyordu. Ancak o, bu konuda kendini şanslı görmemektedir. *Meşâri* adlı eserinin sonunda şunları kaydeder: "Yaşım otuza yaklaştı, ömrümün çoğu seferlerde, değerli bilimlere vakıf birini araştırmakla geçti. Ne bunlardan haberi olan, ne de bunlara inanan birini buldum.

Sühreverdî kendinden önceki çeşitli düşünce geleneklerine vâkıf biridir. O, bir yandan, İslam dünyasında ortaya çıkan düşüncelere, Sehl b. Abdullah Tüsteri, Ebu Yezid Bistami, Hallac vb. sûfîlerin doktrinlerine, çeşitli kelam okullarına Farabi ve İbn Sina tarafından ortaya konan Meşşâi düşünceye, öte yandan Eski İran hükemâsı ile Zerdüş ve Mani'nin öğretisine, bir başka taraftan Yunan felsefesinin Pisagor, Eflatun, Aristo, Porfiriyus gibi önemli filozofların fikirlerine eserlerinin çeşitli yerlerinde atıflar yapmaktadır. Denilebilir ki, Sühreverdî, çeşitli zamanlarda ortaya çıkan farklı düşüncelerdeki ortak noktayı tespit etmiş, kendi görüş ve deneyimleri ile bunları kişiliğinde özümsemiş ve sonuçta bunu kendi üslûbu ile ifade etmiştir.³²

³¹ NESİROV, a.g.e, s. 218

³² CİHAN, a.g.m, s. 142-144

Sühreverdî'nin hayatında asıl dönüm noktası Anadolu'dan Suriye'ye gidişi olmuştur. O, (h.579/m.1183) yılında Haleb'e giderek orada Selâhaddin'i Eyyûbî'nin oğlu el-Meliku'z Zâhir ile dostluk kurar. Sühreverdî Halebe ulaştığı zaman Hâleviyye medresesine devam etmiş ve orada Hanefî mezhebi âlimi Şerîf İftihâruddîn'nin derslerine katılmıştır.³³ Burada geçirdiği üç yıl çok verimli olmuş ve eserlerinin çoğunu bu yıllarda yazmıştır. Sühreverdî Halep'te yaşadığı yıllarda buranın âlimleriyle sadece fıkhi meselelerde değil aynı zamanda bazı filozofların fikirlerini savunmuş ve ona karşı çıkanları cehaletle itham etmiş, dolayısıyla âlimler arasında aşırı tepkiye yol açmıştır. Âlimler onun fikrî ve ilmî üstünlüğünü, aynı zamanda el-Meliku'z-Zâhir'ininde ona değer verdiğini görmüşler dolayısıyla Sühreverdî'ye giderek artan bir öfke duymaya başlamışlardır. Bu öfkeyi Sühreverdî sapıklık ve zındıklıkla itham etmeye kadar varırmışlardır.³⁴

Eserleri:

Sühreverdî yirmi dördü günümüze kadar gelmiş toplam yüz iki eserin yazarıdır. Bilinen yetmiş iki eserden yirmi altısı İran'da basılmıştır. Sühreverdî eserlerinin çoğunu Anadolu'da yaşadığı devirde kaleme almıştır. O, aynı zamanda şairdi ve Farsça şiirler yazmıştır.³⁵ Sühreverdî kısa süren hayatına rağmen ardında derin izler bırakan birçok eser yazmıştır.

Sühreverdî'nin eserleri "Opera Metaphysica et Mystica" başlıklı üç ciltlik bir dizi halinde neşredilmiştir.

- 1) *Kitâbu't-Telviḥâti'l-Levḥiyye ve'l-'arṣiyye*: İbn Kemmûne bu esere şerh yazmıştır.
- 2) *Kitâbu'l-Mukâvemât*.
- 3) *Kitâbu'l-Meşâri' ve'l-Muṭâraḥât*.
- 4) *Hikmetu'l-İşrâk*.³⁶
- 5) *Risâle fî î'tikâdi'l-Hukemâ'*.
- 6) *Kışsatu'l-Ġarbiyye*.
- 7) *Pervetnâme*.

³³ Yâkût el-Ḥamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâru'l-Musteşrik, Beyrut trz, c. XIX, s. 315

³⁴ KUTLUER, a.g.m, D.İ.A, c. XXXVIII, s. 38

³⁵ NESİROV, a.g.e, s. 222

³⁶ Şeyḫ Muḥammad 'Abduh, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, Dâru'ş-Şurûk, Beyrut 1993, c. I, s. 216

- 8) *Kitâbu'l-Heyâkili'n-Nûr*: Adlı eserinde Sühreverdî İnsanın ruhu ile alakalı değişik düşünceleri mukayese ederek, ruhla ilgili kendi düşüncesini açıklamıştır.
- 9) *Risâletu't-Tayr*.
- 10) *Âvâz-ı Perr-i Cebrâ'il*.
- 11) *el-Elvâhu'l-İmâdiyye fi'l-Mebde' ve'l-Me'âd*.
- 12) *Lemeḥât*.
- 13) *Risâletu'l-Ebrâc*.
- 14) *Kelimetu't-Taşavvuf*.
- 15) *Luḡat'ı-Mûrân*.
- 16) *et-Tenḳihât fi Usûli'l-Fıḫ*.³⁷

Vefatı:

Halep ulemâsı camiye dönüştürülen bir kalede Sühreverdî için bir toplantı düzenlemiş ve onu sorgulamıştır. Suçlamaya esas olan mesele güya filozofun eserlerinde artık imkânsız olduğu halde Allah'ın bir peygamber yaratmaya gücü yeteceği iddiasıdır. Ulemâ Sühreverdî'nin verdiği cevaplardan bunu mümkün gördüğü sonucunu çıkarmışlar ve onun küfre düştüğüne hükmetmişlerdir. Ulemâ Selâhaddin Eyyûbi'ye bir mektup yazarak Sühreverdî'nin, oğlu el-Meliku'z-Zâhir'in itikadını bozacağı ve böyle giderse bütün insanları saptıracağı yönünde uyarıda bulunmuşlardır. Bunu üzerine Selâhaddin Eyyûbi oğluna bir mektup yollayarak Sühreverdî'nin öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine Sühreverdî Halep'te (h.589/m.1191) yılında hapis edilmiştir. Kendi isteğiyle aç ve susuz bırakılarak ölmüştür.³⁸

1.5. Ḥubeyş et-Tiflîsî

Adı: Kemâleddin Ebu'l-Fezl Ḥubeyş b. İbrâhîm b. Muhammed Tiflîsî'dir.³⁹ Ḥubeyş Tiflîsî on ikinci yüz yılda yaşamış tabip, eczacı, astronomi, dilci ve ilahiyatçı

³⁷ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 189; ez-Ziriklî, c. IV, s. 169

³⁸ Hamevî, a.g.e, c. XIX, s. 315; ez-Ziriklî, a.g.e, c. V. 223; Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 521; Mu'allim Nâcî, *Asâmi*, Matba'a Muhammed Beg, İstanbul, h.1308, s. 188

³⁹ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 189

âlim idi. Doğum tarihi net olarak bilinmemektedir. (m.1113-1116) yılları arasında Tiflis'te doğmuştur. Onun ailesi Tiflis'ten Anadolu'ya göç etmiştir. Bunu sebebinin Gürcülerin Tiflis'i işgal etmeleridir.

Anadolu'da uzun zaman Kayseri'de yaşayan Hübeyş Tiflîsî Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'nın (m.1155-1292) sarayına davet olunmuş ve orada ilimle meşgul olmuş ve eserlerinin çoğunu Sultanı II. Kılıçarslan'a ithaf etmiştir.⁴⁰

Eserleri:

Hübeyş Tiflîsî'nin yirmi beş eseri vardır ve bunların onu Farça, diğerleri de Arapçadır. Âlimin eserlerinin çoğu tıbbâ dair yazmıştır.

- 1) *Nazmu's-Sulûk.*
- 2) *Tekvîmu'l-Edviyye fî't-Tıbb: Eczacılığa dair yazdığı eserdir.*
- 3) *Lubâbu'l-Esbâb.*
- 4) *Tahşîlu'l-Sihha bi'l-Esbâbi's-Sitte.*⁴¹
- 5) *Beyanu't-Tıbb.*
- 6) *Mecmû'atu'r-Resâili't-Tıbiyye.*
- 7) *Beyânu't-Tefsîr ve Vucûhu'l-Kurân adlı eserlerini (562/1163) yılında Konya'da yazmıştır.*
- 8) *el-Kanûn fî't-Tıbb.*
- 9) *Beyânu'n-Nucûm.*
- 10) *Medhel ile 'İlmi'n-Nucûm.*
- 11) *Kâmilu't-Ta'bîr.*⁴²

Vefatı:

Hübeyş Tiflîsî (h.601/m.1203) yılında vefat etmiştir.⁴³ Âlimin vefat ettiği yerle alakalı kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Kayseri'de vefat ettiği ihtimali büyüktür.⁴⁴

⁴⁰ NESİROV, a.g.e, s. 322

⁴¹ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 189

⁴² NESİROV, a.g.e, s. 322

1.6. Şihâbeddîn Ömer es-Sühreverdî

Şihâbeddîn Ömer Sühreverdî'nin hayatı ve şahsiyeti

İsmi, künyesi, lakabı:

Adı Ömer, baba adı Muhammed, künyesi Ebû Hafs, lakabı Şihâbeddîn, Şeyhu'ş-Şuyûh'dur.⁴⁵

Doğumu:

(h.539/m.1145) yılında İran'ın Irâk-ı Acem bölgesinin Cibâl eyaletinin Zencan'a bağlı Sühreverd kasabasında doğdu. Hz. Ebû Bekr'in soyundan geldiği için Bekrî, Teymî ve Kureyşî nisbeleriyle anılır. Şöyle ki, Ömer b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Abdullah Ammûye b. Sa' d b. el-Huseyn b. el-Kasım b. Alkame b. en-Nadr b Muaz b. Abdurrahman b. el-Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir es-Sıddîk.⁴⁶

Ömer Sühreverdî birçok âlimin yetiştiği bir aileye mensuptur. Babası Ebû Ca'fer Muhammed, amcası Ebu'n-Necîb Abdulkâhir ve büyük dedesi Ammûye lakabıyla meşhur Abdullah b. Sa'd, Sühreverdî nisbesiyle anılan âlimlerdi. Babası Ebû Ca'fer Muhammed, amcası Abdulkâhir gibi Sühreverd'den Bağdat'a gelerek Nizâmiye Medresesinde okuduğu; Esad el-Mihenî'den fıkıh icazeti alarak bir süre aynı medresede müderrislik ve Kasr Cami'inde vaizlik yaptıktan sonra memleketi Sühreverd'de kadılık yapmıştır. Ebû Cafer Muhammed, Sühreverd kadısı iken bir iftira sonucu idam edildiğinde Ömer Sühreverdî henüz altı aylık bir bebektir.⁴⁷

⁴³ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 189

⁴⁴ NESİROV, a.g.e, s. 322

⁴⁵ İbn Ḥallikân, a.g.e, c. III, s. 446; İbn Keşîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1995, c. XIII, s. 273

⁴⁶ İbn Ḥallikân, a.g.e, c. III, s. 446; Ömer Nasuhi BİLMEN, *Tefsir Tarihi*, Örnek matbaası, Ankara 1955, s. 325; es-es-Subkî, a.g.e, c. V, s. 143

⁴⁷ Hasan Kâmil YILMAZ, *Sühreverdî Şihâbeddîn*, D.İ.A, c. XXXVIII, s. 40

Tahsil hayatı:

Ömer Sühreverdî, on altı yaşına kadar memleketi Zencan'da kalmış ve ilk tahsilini burada amcası Ebu'n-Necib Sühreverdî'den almıştır.⁴⁸ Sühreverdî on altı yaşındayken tahsiline devam etmek için Bağdat'a amcasının yanına gitmiş ve orada çeşitli hocalardan dersler okumuştur. Şâfiî fikhını Ebu'l-Kâsım b. Fazlân ve Ebu'l-Muzaffer Hibetullah b. Aḥmed eş-Şiblî'den tahsil etmiş, ayrıca Ebu'l-Feth İbnu'l-Battî, Ma'mer b. Fâḥir, Ebû Zur'a el-Maḥdîsî, Ebu'l-Futûḥ et-Tâî gibi âlimlerden de hadis, fıkıh, tasavvuf, kelam, tefsir gibi ilimleri öğrenmiştir. İlk başta kelâm ilmine meylettiyse de amcasının arkadaşı olan 'Abdulkâdir Geylânî'nin tavsiyesiyle bundan vaz geçmiştir.⁴⁹

İbn Neccâr onun hakkında şöyle demektedir: Ömer Sühreverdî ilmî hakikatte zamanının şeyhi idi. Fıkıh, mukayeseli hukuk Arap dili ve edebiyatı okudu. Onun derslerine ve sohbetlerine İslam beldelerinin her tarafından birçok âlim gelirdi. Ömrünün sonuna doğru rahatsızlandı ama yine de cemâatle derslerine devam etti. Vefat ettiğinde, geride kefen parası dahi bırakmamıştı.

Ömer Sühreverdî yirmi dört yaşındayken, amcası Ebu'n-Necîb vefat etmiştir (h.563/m.1168). Sühreverdî ilim tahsilinden sonra, Bağdat'tan ayrılır ve Basra'ya gider. Orada Ebu Muhammed Abde'l-Basri (h.499-572/m.1105-1176)'nin sohbetlerinde bulunmuştur. O, daha sonra Ebu's-Su'ud el-Bağdâdî ile görüşmüştür. Bir süre kelam ilmi ile meşgul olur. Sühreverdî bütün bunlardan sonra Gazzâlî'nin Şam'da Umeyye Cami'nde uzlete çekildiği gibi insanlardan uzaklaşır. Manevi olgunluğa erdikten sonra, amcasının Dicle kıyısındaki medrese ve tekkesinde (h.590/m.1194) yılında derslere ve vaazlara başlar.⁵⁰

⁴⁸ Nureddin Abdurrahman b. Ahmed Câmî, *Nefehâtu'l-Uns min Ḥazarâti'l-Kuds*, Bedir Yayın evi, İstanbul, 1971, s. 534; Es-Subkî, a.g.e, c. V, s. 143

⁴⁹ YILMAZ, a.g.m, D.İ.A, c. XXXVIII, s. 40; es-Subkî, a.g.e, c. V, s. 143

⁵⁰ İ.A.A, c. XI, s. 296; Ahmed Câmî, a.g.e, s. 535; es-Subkî, a.g.e, c. V, s. 143

Abbâsî halifesi Nâsır Li-Dînilleh (m.1180-1225) Ömer Şihâbeddîn'i fütüvvet teşkilatının ve bütün hilafetin Şeyhu's-Şuyûhu olarak tayin etmiştir. O, aynı zamanda diplomat olmuş ve halifenin şahsi temsilcisi olarak bazı diplomatik faaliyetlerde bulunmuştur. 1221 senesinde halifenin elçisi olarak Konya'ya gitmiş ve Anadolu Selçuklu sultanı I Alâeddin Keykubad'la (m.1220-1237) Gavale kalesinde görüşmüş ve diplomatik konuşmalar yapmıştır.⁵¹ Onun bu siyasi kişiliğinin teşekkülünde, amcası Ebu'n-Necib es-Sühreverdî'nin büyük rolü olmuştur. Ebu'n-Necib, sultanlarla temas halinde bir sûfî idi ve onları uyarmak üzere çok kıymetli bir eser telif etmiştir: Nehcü 's-Süluk. O, bu eserinde tıpkı Farabi'nin el-Medînetu'l-Fâzıla'sındaki gibi, ideal bir devletin ve yöneticilerinin nasıl olması gerektiğini ele almış, siyasi ahlak konularında tavsiyelerde bulunmuştur.⁵²

Öğrencileri:

Ömer Sühreverdî: Muhammed b. Sa'îd el-Ma'lûl (h.633/m.1236), İbn Nukta (h.629/m.1232), Zekiyuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Birzâlî el-İşbîlî (h.632/m.1234), İbn Neccâr(h.643/m.1245), Şihabuddin Ebu'l-Mehâmid İsmail b. Hamid el-Ensârî el-Hazrecî (653/1255), Ebu'l-Ganâim b. Allâm (h.630/ m.1233), Hafız Zeyneddin (İmamı Nevevî'nin hocası), Fahr b. Asâkir, eş-Şems eş-Şirazî, Ebu'l-Abbas el-Vasâit (h.694/m.1295), Ebu'l-Mehâmid ez-Zencani (h.674/m.1275), Sa'd b. Muzaffer el-Mutahher (h.637/m.1239), İbn Meymun el-Kaysi (h.686/m.1287) gibi pek çok ilim adamı yetiştirmiştir.⁵³

Eserleri:

- 1) *'Avârifu'l-Ma'ârif*: Tasavvuf ve inceliklerine dair yazılmış bir eserdir.⁵⁴
- 2) *Nuğbatu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kurân*: Eserde Fâtîha'dan başlamak suretiyle âyetlerin belli bir sıra içinde, bazı yerler atlanarak tefsir edildiği görülmektedir.

⁵¹ NESİROV, a.g.e, s. 214

⁵² Ethem CEBECİOĞLU, “*Avârifli'l-Ma'ârif*” Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2004, S. 12, s. 242

⁵³ YILMAZ, *Sühreverdî Şihabeddîn*, DİA, c. XXXVIII, s. 40

⁵⁴ Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn fî'z-Zeyli 'Alâ Kaşfi'z-Zunûn 'An Asâmi'l-Kutubi ve'l-Funûn*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1972, c. II, s. 1177; ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 1177.

- 3) *Reşfu'n-Neşâihî'l-Îmâniyye ve Keşfu'l-Fezâ'ihî'l-Yûnâniyye*: Ömer Sühreverdî'nin Gazzâlî'nin yolunu izleyerek filozofları tenkit için yazdığı bir eserdir.
- 4) *İrşâdu'l-Murîdîn ve Mecdu't-Tâlibîn*: Tasavvuf ve edepleriyle ilgili yazılmış bir eserdir.
- 5) *er-Rahîku'l-Mahtûm li-Zâvil 'uḳûl ve'l-Fuhûm*: İlâhî sırlara dair bir eserdir.
- 6) *Cezbu'l-Ḳulûb ilâ Muvâşalâti'l-Maḥbûb*.
- 7) *Evrâdu's-Suhreverdî*: Sühreverdî'nin tertip ettiği virtlerden oluşan bir mecmuasıdır.
- 8) *Sunûhu'l-Futûḥ bi Zikri'r-Rûḥ*: Ruh, nefis ve vücut gibi konuları ihtiva eden bir eserdir.
- 9) *Riselatu's-Sayr ve't-Tayr*.
- 10) *el-Maḳâmâtu's-Şûfiyye*.
- 11) *Risâle fî Şerḥi'l-Ma'âni'l-Faḳr ve Nesḥu'l-Fuḳarâ'*.
- 12) *'Adâletu'l-'Ayân 'ale'l-Burhân*.⁵⁵
- 13) *Veşâyâ*: Öğluna ve müritlerine yaptığı tavsiyelerden oluşan bir risâledir.⁵⁶
- 14) *İ'lâmu'l-Hudâ ve 'aḳidetu Erbâbi't-Tuḳâ*: tasavvuf ve kelama dair yazılmış bir eser olup on ciltten oluşmaktadır.⁵⁷
- 15) *el-Eḥâdişu'l-Erba'in*.⁵⁸

Vefatı:

Ömer Sühreverdî Doksan yaşında (h.632/m.1234) tarihinde vefat etmiştir. Kalabalık bir cemaatle cenaze namazı kılınmış ve Verdiyye'deki tekkesinde defnedilmiştir.⁵⁹

⁵⁵ Hâfiz Şemsudîn Muḥammed b. 'Alî b. Aḥmad ed-Dâvudî, *Tabaḳatu'l-Mufessirîn*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut trz, c. II, s. 10-11; ez-Ziriklî, a.g.e, c. V. 223; BİLMEN, a.g.e, s. 325.

⁵⁶ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 2012.

⁵⁷ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 1161.

⁵⁸ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 644.

1.7. Beşîr b. Hâmid et-Tebrîzî

İsmi, Künyesi, Lakabı

Adı: Beşîr b. Hâmid b. Süleyman b. Yûsuf b. Süleyman b. ‘Abdullah el-İmâm Necmuddin Ebu’n-Nu‘mân el-Hâşimî el-Ce‘ferî et-Tebrîzî, baba adı Hâmid, künyesi Ebu’n-Nu‘mân, lakabı Necmuddin’dır.⁶⁰

Doğumu: Beşîr Tebrîzî (h.570/m.1174) yılında Erdebil’de doğmuştur. Tebriz’de büyümüş ve buradaki medreselerde tahsil almıştır.

Tahsil hayatı ve hocaları: Şafî mezhebine mensup fıkıh âlimlerinden olup, tefsir, kırâat ve tasavvuf ilimlerinde de mütehasıs idi. Fıkıh ilmini Bağdat’da Ebu’l-Îsâ Fazlân, Yahyâ b. Rebî’den öğrenmiştir. ‘Abdunmun‘îm b. Kuleyb, Yahya es-Sakafi, İbni Sukeyne, İbni Taberzed gibi âlimlerden hadis dinlemiştir. Hâfız Şerefuddin ‘Abdunmun‘îm b. Halef ed-Dimyâtî, Hâfız Zâhirî, Muhib Taberî gibi âlimler Beşîr Tebrîzî’den hadis rivayet etmişlerdir.⁶¹

Beşîr Tebrîzî Bağdat’da Nizâmiyye medresesinde müderrislik yapmıştır. O, fetvâ verir ve ilmî munâzaralarda bulunurdu.⁶²

Sehavî onu “şeyhu’l-ḥarameyn” aynı zamanda Mekke ve Medine’nin müftüsü olduğunu yazmıştır.⁶³

Eserleri:

1) *Tibyân fî İ’râbi’l-Kurân*: Birkaç ciltlik tefsir eseridir.

2) *Erbâ’un Ḥadis Eḥâsini’l-Kelâm ve Meḥâsinu’l-Kirâm*: Hadis ilmine dair yazdığı eserdir.

3) *Ḥadîsi’l-Erbe’ûn fî Umûri’d-Dîn*.⁶⁴

⁵⁹ Muḥammed Ebû’l-Feyz el-Menûfî el-Ḥuseynî, *Cemheretu’l-Evliyâ’ ve A’lâmu Ehlu’t-Taşavvuf*, Maṭba‘atu’l-Medenî, Kahire trz, c. I, s. 200; ez-Ziriklî, a.g.e, c. V. 223.

⁶⁰ ed-Dâvudî, a.g.e, c. I, s. 115; Sirâcuddîn ebî Hafs Ömer b. Alî Ahmed el-Endelusî et-Tekrûrî eş-Şâfî’î el-maarûf bi İbni’l-Mulakḳan, *el-‘Ahdu’l-Mezhebi fî Ṭabaḳâti’l-Ḥamelêti’l-Mezheb*, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 1998, s. 443; ez-Ziriklî, a.g.e, c. II, s. 56; Heyet, İ.A.A, c. XIII, s. 125; Aḥmad b. Muḥammed el-Ednâhvî, *Ṭabaḳâtu’l-Mufessirîn*, Mektebetu’l-‘Ulûm ve’l-Ḥukûm, Suûdi Arabistan 1997, s. 235; es-Subkî, a.g.e, c. VIII, s. 134

⁶¹ Şemsuddin Ebû Abdullah Muḥammed b. Aḥmed b. Osmân Kaymâz ez-Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubalâ’*, Dâru’l-Ḥadîs, Kahire 2006, c. XVI, s. 425.

⁶² Heyet, İ.A.A, c. XIII, s. 125.

⁶³ Şemsuddin Ebu’l-Ḥayr Muḥammed b. ‘Abdurrahman b. Muḥammed b. Ebî Bekr b. ‘Osmân b. Muḥammed es-Seḥâvî, *et-Tuḥfetu’l-Laṭîfe fî Târîhi’l-Medîneti’s-Şerîfe*, el-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut 1993, c. I, s. 215

Vefatı:

Beşîr Tebrîzî (646/1248) yılında Mekke'de vefat etmiştir.⁶⁵

1.8. İbnu'l-Hâcib

İsmi, Künyesi, Lakabı:

Adı: Ebû Amr Cemâluddin Osman b. Ömer b. Ebi Bekr b. Yunus ed-Duveynî el-Mısırî'dir. Künyesi ise İbnu'l Hâcib'dir. Lakabı Cemaluddin'dir.⁶⁶

Doğumu: İbnu'l Hâcib (h.570/m.1175) senesinde Mısır'ın Yukarı Saîd bölgesinde Kûs'a bağlı İsnâ⁶⁷ kasabasında doğdu. Ailesi aslen Tiflislidir.⁶⁸ Babası Azerbaycan'ın eski şehirlerinden biri olan Düveny'de doğdu.⁶⁹ Bu dönem Salâhaddîn el-Eyyûbî'nin Mısır'ı Fatimîler'den geri alıp, kendi hükümdarlığını ilan ettiği ve hutbeyi Abbâsî halifesi adına okuttuğu, istikrarlı bir döneme rastlamaktadır.⁷⁰ Babası, Salâhaddîn el-Eyyûbî'nin dayısının oğlu Kûs Emîri İzzeddin Mûsek es-Salâhî'nin hâcibi idi.⁷¹ Bu görevinden dolayı oğlu daha çok İbnu'l-Hâcib lakabıyla anılmıştır. Babasıyla birlikte küçük yaşta Kahire'ye giden İbnu'l-Hâcib, çocukluğunu burada geçirmiştir.⁷²

Tahsil Hayatı ve Hocaları: İbnu'l-Hâcib zamanının âlimlerinden Kur'ân-i Kerîm, Arapça, Kırâat ve Mâlikî mezhebi üzere Fıkıh ilmini tahsîl etmiştir.⁷³ O,

⁶⁴ NESİROV, a.g.e, s. 276-277

⁶⁵ Kaḥḥale, a.g.e, c. III, s. 46; ez-Ziriklî, a.g.e, c. III, s. 113

⁶⁶ İbn Ḥallikân, a.g.e, c. III, s. 248; Corci Zeydanî, *Târîhi'l-Âdâbi'l-Luġâti'l-'Arabiyye*, Dâru'l Mektebeti'l-Hayât, Beyrut 1983, c. II, s. 54; İbrâhîm b. 'Alî, b. Ferhûn, *Keşfu'n-Nikâbi'l-Hâcib min Muştalâhi İbni'l-Hâcib*, Dêru'l Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1990, s. 7

⁶⁷ Şemsu'd-Din Muhammed b. el-Cezerî, *Ġâyetu'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut 1932, c. I, s. 508

⁶⁸ Hulûsi KILIÇ, "İbnü'l-Hâcib", D.İ.A, c. XXI, s. 55

⁶⁹ NESİROV, a.g.e, s. 96

⁷⁰ Dr. Bahattin KÖK, *Nureddin Mahmut b. Zengi ve İslâm Kurumları Tarihindeki Yeri*, İstanbul, İşaret Yayınları, 1992, s. 56-58.

⁷¹ ZEYDAN, a.g.e, c. II, s. 54

⁷² İbn Ḥallikân, a.g.e, c. III, s. 248

⁷³ İbn Ḥallikân, a.g.e, c. III, s. 248

burada Muhammed b. Ömer el-Bennâ'dan dil ve edebiyat dersleri, Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtibî'den "*et-Teysîr*" ve "*eş-Şâtıbbıyye*"yi, Ebü'l Fazl Bahâeddin Muhammed b. Yûsuf el-Gaznevî'den "*el-Mübhic fi'l-Kirâatis-Semân*", "*Kirâatil-A'meş*", "*İbn Muhaysin*" ve "*İhtiyârı Halef ve'l-Yezîdî*" adlı eserleri, Ebü'l-Cûd Gıyâs b. Fâris el-Lahmî'den de kirâat-i seb'ayı okudu. Ebü'l-Kâsım Hibetullah b. Ali el-Bûsîrî, Ebû Tâhir İsmâil b. Sâlih b. Yâsîn, Ebû Muhammed İbn Asâkir, Fâtıma bint Sa'd el-Hayr'dan hadis ilimlerini, Ebû Mansûr el-Ebyârî, Ebü'l-Hasan Şemseddin Ali b. İsmâil el-Ebyârî, İbn Cübeyr, Halîl b. Saâde el-Huveyyî'den Fıkıh ve Usûlü Fıkıh tahsil etti.⁷⁴ İbnu'l-Hâcib, tahsilini tamamladıktan sonra "*el-Emâlî*"sindeki bir kayda göre 609/1212 yılında Fâzılıyye Medresesi'nde ders okutmaya başladı. Daha sonra Dımaşk'a (Suriye) gitmek üzere Kahire'den ayrıldı. Birkaç ay Kûdüs'te kalıp (617/1220) yılında Dımaşk'a ulaştı. Emeviyye Camii'nde Mâlikî mezhebine tahsis edilen zâviyede ders vermeye başladı.⁷⁵ (h.633/m.1235) yılında Kerek Emîri el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. Îsâ'nın dâveti üzerine Kerek'e gitti. Burada el-Melikü'n-Nâsır'a "*el-Kâfiye*"sini, "*el-Vâviye Nazmü'l-Kâfiye*" adıyla manzûm hale getirip okuttuktan sonra Dımaşk'a döndü.⁷⁶ Haçlılarla savaşmak istemediği için onlarla barış yapan Şam Emiri, es-Sâlih İsmâil b. Ebi'l- Ceyş'e karşı çıkan arkadaşı Şeyh İzzuddin Ebû Muhammed Abdül-Aziz b. Abdü's-Selâm'ın yanında yer almıştır. Bu sebepten dolayı Şam Emiri, hem İbnu'l-Hâcib'i, hem de arkadaşını Şam'dan sürdürmüştür. Hatta İbnu'l-Hâcib, Şeyh İzuddin Ebû Muhammed Abdül-Aziz b. Abdü's-Selâm'ı çok sevdiğinden dolayı hocası hapse atıldığı zaman onunla hapse girerek ona olan bağlılığını göstermiştir. (h.638/m.1240 senesinde hapishaneden çıktıktan sonra Şam'dan ayrılarak Kahire'ye yerleştiler.⁷⁷

İbnu'l-Hâlikân, *Vefeyât'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân* eserinde İbnu'l-Hâcib'le ilgili şöyle demiştir:

"Şahitlik sebebiyle bir kaç defa kendisiyle görüştüm. Her defasın da, ona, fıkıh ve Arap dili ile ilgili müşkil gördüğüm yerleri sorar ve ondan doyurucu cevaplar alırdım. Bir defasında ona, fıkıhla ilgili "şartın diğer şarta uymama"

⁷⁴ İbn Kesir, c. XIII, s. 401, 504; 176; bak; KILIÇ, a.g.e, s. 55-56

⁷⁵ ZEYDAN, a.g.e, c. II, s. 54

⁷⁶ KILIÇ, a.g.e, s. 55

⁷⁷ el-Cezerî, a.g.e, c. I, s. 509

durumunu sordum. Başka bir defa da kendisine, Mütenebbi'nin şiirlerinde yer alan, bana göre muğlak ve nahiv yönünden açıklanmasına ihtiyaç duyduğum kelimeler ile ilgili sorular sordum, çok tatmin edici cevaplar aldım. Bu yüzden bütün kaynaklar, onun fazileti hususunda ittifak etmişlerdir. Yaşadığı muhitte, temel İslam bilimlerinin hemen hemen hepsine vakıf olduğu gibi, aynı zamanda ilmiyle amel hususunda da en ileri şahsiyetlerden biri olmuştur. Güvenilir, mütevâzı, insaf, adalet ve hayâ sahibi bir kimseydi.⁷⁸

Talebeleri: İbnu'l-Hâcib'in talebeleri ekseriyetle Kahire ve Şam'da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Cemâluddîn b. Mâlik Muhammed b. Abdullah, Şâfii mezhebine mensup ve nahiv bilginidir. Ebûbekir b. Ömer b. Ali b. Sâlim (695/1296): Şâfii mezhebine mensup, meşhûr nahivcilerden ve aynı zamanda Hadis ve Fıkıh âlimi bir zattır. Zeynuddin İbn İmâd Muhammed b. Rıdvân b. İbrâhim b. Abdu'r-Rahmân (700/1300), meşhûr nahiv âlimi, edib ve şairdir. İbnu'l-Hâcib'in önemli bir talebelerinden biri de el-Meliku'n-Nâsır Dâvud b. el-Meliku'l-Mu'azzam İsâ el-Eyyûbî(655/1257)dir. Rivayete göre bu zâtın ricası üzerine İbnu'l-Hâcib "Kâfiye" yi nazm etmiş ve bu nazmı İbnu'l-Hâcib'den okumuştur. Şâfii mezhebine mensup olan kırâat âlimi ve muhakkık el-Muvaffak Muhammed b. Ebu'l-A'lâ en-Nâsîbî (695/1296) İbnu'l-Hâcib'in bir başka talebesidir. Ba'lebek'te doğan en-Nâsîbî, Mısır'a gidererek İbnu'l-Hâcib'den nahve dair mukaddimesini okumuştur. Büyük bir edebiyat ve kırâat âlimi olmuştur. Bunların yanı sıra Kemâluddîn b. ez-Zemlekânî, Ebu'l-Abbas, İbnu'l-Muneyyir, Zeynuddin İbnu'r-Ra'd, Kerek Emîrî el-Meliku'n-Nâsır Dâvûd b. İsa, Şihâbeddîn el-Karâfî, Abdulmû'min ed-Dimyâtî, Ebu Şâme el-Mağdîsî, Burhaneddin el-Fezarî, Kâdilkudaât Fahreddin Osman, gibi âlimlerin bulunduğu birçok talebe yetiştirmiştir.⁷⁹

Eserleri:

İbnu'l Hâcib, Nahiv, Sarf, Usûl, Fıkıh ve çeşitli ilim dallarında çok sayıda eser telif etmiştir.

⁷⁸ İbn Hallikân, a.g.e, c. III, s. 248-250;

⁷⁹ KILIÇ, a.g.e, D.İ.A, c. XXI, s. 56; İbn Keşîr, a.g.e, c. XIII, s. 504; c. XIV, s. 241, 294

- 1) *Şerhu's-Şâfiye*: Musannifin kendisinin *Şâfiye* isimli Sarf'a dair eserine yazdığı şerhtir.⁸⁰
- 2) *el-Kâfiye fi'n-Nahv*. Nahivle ilgili muhtasar bir mukaddime olup Doğu İslâm Dünyasında nahiv öğretimi konusunda ilk sırada gelen eserlerden biridir.⁸¹
- 3) *Manzûmâtü'l-Vâfiye ve Şerhuha*. Eser Kâfiye'nin manzûm şeklidir.
- 4) *Şerhu'l-Vâfiye fî Nazmi'l-Kâfiye*. İbnu'l-Hâcib *el-Kâfiye*'yi, Kerek Emiri el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd'a okutmak için *el-Vâfiye* adıyla manzûm hale getirmiş ve daha sonra da onu şerh etmiştir. Bu şerh, Mûsâ Bennây el-Alîlî tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır.
- 5) *el-Îzâh fî Şerhi'l-Mufaşşal*: Zemahşerî'nin eserinin şerhi olup Mûsâ Bennây el-Alîlî eseri tahkik ederek iki cilt halinde yayımlamıştır.
- 6) *el-Kasîdetu'l-Muveşşaha bi'l-Esmâi'l-muenneseti's-Semâiyye*: Yirmi üç beyitlik bir risâledir. Burada daha çok kullanılan semâi müennesler gösterilmiştir. Eserde 60 adet müennesten bahsedilmektedir. Eser ayrıca Târik Necm Abdullah ve İhsan Câfer tarafından tahkik edilerek basılmıştır.
- 7) *el-Emâli'n-Nahviyye*: Zemahşerî'nin *el-Mufaşşal* adlı eseri ve kendisinin *el-Kâfiye*'sindeki bazı konuları bir kısım âyetlerdeki nahiv meseleleri hakkındaki açıklamaları ihtivâ eder.
- 8) *Risâle fî'l-'Aşr*: Aşr (on) kelimesinin evâil ve evâhirle kullanımından bahseden bu iki sayfalık risaleyi Hâdî Hasan Hammûdî el-Emâlî'nin ekinde neşretmiştir.
- 9) *el-Mesâilu'd-Dimeşkiyye*.
- 10) *Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezûliyye*.
- 11) *el-Maqsadu'l-Celîl fî 'İlmi'l-Halîl*: İbnu'l-Hâcib'in arûz hakkında yazdığı bir kasîdedir.
- 12) *Şerhu Kitâbi's-Sîbeveyh*.
- 13) *el-Muktefî li'l-Mubtedî şerhu'l-Îzâh li'*-Ebî Ali el-Fârisi.
- 14) *İ'râbu ba'zı âyât mine'l-Kur'âni'l-Azîm*.
- 15) *Mufaẓẓal*.

⁸⁰ BAĞDATLI, a.g.e, c. II, s. 38.

⁸¹ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 1370.

16) *eş-Şâfiye*: Sarf'a dair olan bu eser, çok veciz bir şekilde yazılmıştır. Eser üzerine otuzdördü Arapça, beşi Farsça, bir adet de Türkçe şerh yazılmıştır.

17)

18) *Şerhu'l-Hâdi*.

19) *'Akıdetu İbnu'l-Hâcib*: Allah'ın zâtî sıfatları, mârifetullah, Eş'ârî kelamcılarının fikirlerinin özetidir. İki varaktan oluşmaktadır.

20) *Câmi'u'l-Ummahât fi'l-Fıkhı'l-Mâlikî*: Eser, Mâlikî mezhebinin bir nevi fıkıh özetidir.

21) *Cemâlu'l-Arab fî 'İlmi'l-Edeb*: Bazı âyetlerin tefsiri yapılan eserde ayrıca şâir Mütenebbî'den beyitlerle bazı hadis-i şerifler ve nahiv bilgileri vardır.

22) *Mu'cemu's-Suyûh*.

23) *Kâfiyetu Zevi'l-Arab fî Ma'rifeti Kelâmi'l-Arab*.

24) *Mirsâdu'l-Efhâm ilâ Mebâdi'ul-Ahkâm*.

25) *Manzûmatu'l-Maqsad el-Celîl ilâ 'İlmi'l-Halîl*.

26) *Risâle fî Tahkîki'l-Mef'ûlât*.⁸²

27) *Uşûlu'l-Fıkh*.⁸³

Vefatı: Geçim sıkıntısından dolayı Kahire'de uzun müddet kalamayan İbnu'l-Hâcib ömrünün sonlarına doğru İskenderiye'ye giderek oraya yerleşti. Orada (h.646/m.1249) tarihinde Yetmiş altı yaşında vefat etti. Mezarı günümüzde Ebu'l-Abbas el-Mursî Camisi'nin alt katındadır.⁸⁴

⁸² KILIÇ, a.g.e, c. XXI, s. 56

⁸³ BAĞDATLI, a.g.e, c. I, s. 92; ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s.1370; Nesirov, a.g.e, s. 98

⁸⁴ İbn Hallikân, a.g.e, c. III, s. 250; ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 1370

1.9. İbrâhîm ‘Abdolvahhâb ez-Zencânî

Adı: ‘Abdolvahhâb b. İbrâhîm b. ‘Abdolvahhâb b. Ebu’l-Ma‘âlî Zencânî’dir.⁸⁵ ‘Abdolvahhâb Zencânî XIII y.y meşhur dil ve edebiyat âlimlerinden biri olmuştur. O, Bağdatın güneyinde yerleşen Medâin şehrinde doğmuştur.⁸⁶

Eserleri:

1) *Kitâbu’l-‘İzzi fi’t-Taşrîf*: Bu eser uzun zaman islam coğrafyasında ders kitabı olarak okutulmuştur.⁸⁷

2) *Meğrib fi’l-Luğa*.

3) *el-Hâdî fi’n-Nağv*.

4) *Mabâdî fi’t-Taşrîf*.

5) *el-Mu‘rib ‘ammâ fi’s-Sihâh va’l-Muğrib*: eseri (h.637/m.1239) yılında Musul’dayken tamamlamıştır.

6) *Şerhu’l-Kâfiye*: İbnu’l-Hâcib Duveynî’nin eserine yazdığı şerhtir.

7) *el-Maznûn bihî ‘alâ gayri Ehlihi*: Bu eser cahiliyye devri muhazramun ve klasik devr sonrası Arap şirinin divanlarından ve daha önceki devirlerdeki mecmualardan aldığı beyitleri ihtivâ eder.

8) *Me’yâru’s-Şi‘ir*.⁸⁸

Vefatı:

‘Abdolvahhâb Zencânî (654/1256) yılında Bağdat’da vefat etmiştir.⁸⁹

⁸⁵ Kahhâle, a.g.e, c. I, s. 57; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 12; es-Suyûfî, a.g.e, c.II, s. 122; es-Subkî, a.g.e, c. V, s. 47; İbnu’l-Mulâkkan, a.g.e, s. 354; BROCKELMANN, a.g.e, c. V, s. 179-184.

⁸⁶ ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 330; NESİROV, a.g.e, s. 382.

⁸⁷ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 1138-1140.

⁸⁸ Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 12; ez-Ziriklî, a.g.e, c. IV, s. 330; İslam Ansiklopedisi, Heyet, Milli eğitim basım evi, İstanbul 1986, c. XIII, s. 525.

⁸⁹ Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 12.

1.10. Sirâceddin el-Urmevî

Adı: Ebu's-Senâ Sirâcuddin Mahmud b. Ebî Bekr b. Ahmed b. Hâmid Urmevî'dir.⁹⁰

Doğumu:

Şafiî mezhebine mensup fıkıh, felsefe, mantık, cedel, kelâm, tefsir ve hadis âlimi Sirâceddin Urmevî (h.594/m.1198) yılında Azerbaycan'ın Urmiye şehrinde doğmuştur.⁹¹

Tahsil hayatı:

Sirâceddin Urmevî tahsiline Urmiye'de başlamış ve daha sonra Musul'a giderek zamanının en meşhur âlimlerinden olan Kemâleddin İbn Yûnus'dan* aklî ve dinî ilimleri iyi bir şekilde tahsil etmiştir. Kemâleddin İbn Yûnus Fahreddîn er-Râzî'nin eserlerini çok iyi incelemiş ve Sirâceddin Urmevî de hocasından etkilenerек Râzî'nin eserlerini ihtisar ve şerh etmiştir.⁹²

Sirâceddin Urmevî fütuvvat şeyhi Evhâduddin Kirmânî ile tanışmak ve ona hizmet etmek için Malatya'ya gitmiştir. Orada Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad (m.1220-1237) tarafından karşılanmış ve ona büyük itibar göstermiştir. Sultanın emri ile Malatya Medresesinde hocalık yapmıştır.

Daha sonra Şam'a ve oradan da Mısır'a giden Sirâceddin Urmevî'nin buralardaki hayatı ile alakalı bilgi bulunmamaktadır. Mısır'dan Konya'ya dönen Sirâceddin Urmevî burada büyük bir şöhret kazanmıştır. *Leîâifu'l-Hikme* gibi birçok eserini burada kaleme almıştır. Sultan Rukneddin IV. Kılıcarslan'nın

⁹⁰ Kahhâle, a.g.e, c. XII, s. 155; es-Subki, a.g.e, c. V, s. 155; Azerbaycan Sovyet Aniklopedisi editör: C. B. Quliyev, Bakü, 1986, c. IX, s. 462; ez-Zirikli, a.g.e, c. VII, s. 166.

⁹¹ Kahhâle, a.g.e, c. XII, s. 155; Mustafa Çağrıçı, *Sirâceddin el-Urmevî*, D.İ.A, c. XXXVII, s. 262

*Kemâleddin İbn Yûnus (551/1156) yılında Musul'da doğmuş ve ilk tahsilini zamanının ileri gelen fıkıh âlimlerinden olan babasından almıştır. Yahyâ b. Sa'dûn el-Çurtubî ve başka âlimlerden Arapça, fıkıh ve hadis ilimlerini öğrendi. (571/1175) yılında Nizamiyye Medresesinde okumak için Bağdat'a gitmiş ve orada meşhur âlimlerden ders almıştır. (575/1178) yılında Musul'a dönen Kemâleddin İbn Yûsuf burada bulunan Zeynuddin Ali Küçük Mescidi'nde uzun süre ders vermiştir. (639/1242) yılında vefat etmiştir.

⁹² NESİROV, .a.g.e, s. 345; Kahhâle, a.g.e, c. XII, s. 155; A.S.A, a.g.m, c. IX, s. 462,

(m.1259-1266) döneminde Sirâceddin Urmevî Konya kadısı seçilmiştir. Onun isyancılara karşı savaşmak için fetva vermesi ve bizzat kendisinin de savaşa katıldığı için III. Keyhüsrev tarafından kendisine Anadolu Selçuklu devletinin başkadılığı görevi verilmiştir.⁹³

Sirâceddin Urmevî'nin yetiştirdiği talebeleri içinde Osmanlı devletinin kuruluşunda önemli işler görmüş kişiler vardır. Orhan Gazi'nin döneminde (m.1324-1362) İznik'in fethinden sonra burada inşa edilen medresenin baş müderrisi Sirâceddin Urmevî'nin talebesi olan Davud Kayserî tayin olunmuştur. Tâceddin el-Kürdî de bu medresede müderrislik yapmıştır.⁹⁴

Eserleri:

1) *Leṭâifu'l-Ḥikme*: Felsefe problemleri hakkında yazılmış Farsça bir eserdir. Müellif mukaddimede eseri h.(h.655/m.1257) yılında Selçuklu Hükümdarı II. İzzeddin Keykâvus'un hizmetinde bulunduğu yıllarda yazdığını ve hükümdara ithaf ettiğini bildirmektedir.

2) *Meṭâli'u'l-Envâr*: Klasik mantık konularını özet olarak ele alan bir eser olup medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Çok sayıda şerhi yazılmış olan eserin Kûtbuddin er-Râzî'nin yazdığı şerh en kapsamlısıdır.⁹⁵

3) *Beyânu'l-Haḫḫ*: Felsefe ve mantık konularını içerir.

4) *el-Menâḥic*: Felsefe ve mantık konularını içerir.

5) *Şerḥu'l-İşârât fî'l-Manṭıḳ ve'l-Ḥikme*: İbn Sînâ'nın eserine yazdığı şerhtir.

6) *Şerḥu'l-Vecîz*: Gazzâlî'nin eserine yazdığı şerhtir.

7) *Levâmi'u'l-Esrâr fî Şerḥi Meṭâli'u'l-Envâr*: Mantıkla alakalı yazılmış bir eserdir.

8) *er-Risâle fî 'İlmi'l-Cedel*: Cedel ilmi hakkında yazılmıştır.

9) *Lubâbu'l-Erba'în*: Fahreddîn er-Râzî'nin *Kitâbu'l-Erba'în fî uşûli'd-Dîn* adlı eserinin muhtasarıdır.

10) *Taḫşîlu'l- Usûl min Kitâbi'l-Maḫşûl*: Fahreddîn er-Râzî'nin usûli fıkha dair eserinin muhtasarıdır.

⁹³ Çağrıçı, a.g.m, D.İ.A., c. XXXVII, s. 263

⁹⁴ NESİROV, a.g.e, s. 346

⁹⁵ ÇELEBİ, a. g. e, c. II, s. 1715.

11) *Ġâyetu'l-Âyât*: Fahreddîn er-Râzî'nin *el-Âyâtü'l-Beyyinât* adlı eserine yazdığı şerhtir.

12) *Şerhu'l-Mu'caz fî'l-Manţık*: Efzaluddin el-Hûnecî'nin eserine yazdığı şerhtir.⁹⁶

Vefatı:

Sirâceddin Urmevî (682/1283) yılında Konya'da vefat etmiştir.⁹⁷

1.11. Cemâleddin Muhammed et-Tebrîzî

Adı: Cemâleddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed et-Tebrîzî'dir. Cemâleddin et-Tebrîzî zamanının meşhur dil âlimi ve tabibidir. Cemâleddin et-Tebrîzî Arap dili gramerine dair *Keşfu'l-Î'râb fî Şerhi'l-Lubâb* adlı eserin müellifidir. Kâtib Çelebî, Cemâleddin et-Tebrîzî'nin bu eserini Şirazda yazdığını belirtmiştir. Çelebî ve Kaḥḥâlî onun (h.740/m.1339) yılında hayatta olduğunu söylemişlerdir.⁹⁸

Eserleri:

- 1) *Hâşiye'alâ Şerhi Mecme'i'l-Baḥreyn*: Muzafferaddin Ahmed İbnu's-Sâtî Bağdâdî'nin Hanefî fikhı ile alakalı eserine yazdığı haşiyedir.
- 2) *Hâşiye 'alâ Keşşâf*: Zemahşerî'nin tefsir eserine yazdığı haşiyedir.
- 3) *İzâhu'l-İzah*: Kutbuddin Muhammed Kazvî'nin (h.739/m.1338) Arap dili gramerine dair esere yazdığı şerhtir.
- 4) *Hallu'l-Mu'caz*.⁹⁹

⁹⁶ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XII, s. 155; Çağrıçı, a.g.m, D.İ.A, s. 263; ez-Ziriklî, a.g.e, c. VII, s. 166; A.S.A, c. IX, s. 462,

⁹⁷ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XII, s. 155; ez-Ziriklî, a.g.e, c. VII, s. 166; es-Subkî, a.g.e, c. V, s. 155

⁹⁸ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XI, s. 273.

⁹⁹ NESİROV, a.g.e, s. 266-267

1.12. Ahmed b. Hasan el-Çârperdî

Çârperdî'nin Hayatı ve Şahsiyeti

İsmi, Künyesi, Lakabı:

Adı: Ahmed, baba adı Hasan bin Yûsuf'tur.¹⁰⁰ Künyesi: Ebü'l Mekârim, lakabı Fahrüddîn'dir.¹⁰¹

Doğumu: (h.664/m.1265) yılında doğmuştur. Çârperdî nisbesiyle anılması sebebiyle Arrân yöresinde bir yerleşim birimi olan Çarperd'de doğmuş olma olasılığı yüksektir.¹⁰² Daha sonra Tebriz'e yerleşmiş ve orada ilimle meşgul olmuştur. Yaşadığı ülkenin en meşhur âlimlerinden biri olmuş ve hayatına öğrencilerine ders okutarak geçirmiştir.¹⁰³

Tahsil Hayatı ve Hocaları: Zamanının meşhur ve seçkin âlimlerinden olan dedesi Yusuf Çarperdî, Ahmed Çarperdî üzerindeki etkisi büyüktür.¹⁰⁴ Dedesinin yanı sıra Kâdî Beyzâvî¹⁰⁵, Ömer bin Necmuddîn, Nizâmeddîn et-Tûsî gibi âlimlerden

¹⁰⁰ ez-Ziriklî, c.I, s. 107; Bağdatlı, c.I, s. 108; Kaḥḥâle, c. I, s. 198; İbn el-Kâdî, *Durratu'l Hicâl fî Esmâi'r-Ricâl*, Kahire 1185, c.I, s. 43; Şihâbuddîn Ahmed b. Hacer el- Askalânî, *Duraru'l-Kâmine fî Â'yâni'l-Mietî's-Sâmine*, Dâru'l-Kutubî'l-Ḥadîş, Kahire 1966, c.I, s. 8

¹⁰¹ Abdullah Mustafa el-Merâğî, *el-Fethu'l Mubîn fî Ṭabaḳâti'l-Usûliyyîn*, Beyrut 1974, c. I, s. 92; HEYET, İ.A.A, c. X, s. 76;

¹⁰² Mehmet ŞENER, D.İ.A, "Çârperdî", c. VIII, s.230; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 108,

¹⁰³ Ebî Fellâh AbdulHay bin İmâd el-Hanbelî, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, Mektebe et-Ticêriyye, Beyrut trz, c. VI, s. 148; Sâlih Yûsuf Ma'tûf, *Bedruddîn el-Aynî ve Eseruhu fî 'İlmi'l-Ḥadîş*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1987, s. 112, Ebû Muhammed Abdullah b. Es'ad b. Ali b. Süleymân el-Yâfi'î el-Yemenî el-Mekkî, *Mirêtu'l-Cinân ve 'ibratu'l-Yakzân fî Ma'rifeti mâ Yu'tabaru min Ḥavâdişi'z-Zamân*, Dâru'l Kutub'il 'İlmiyye, Beyrut 1998, c. IV, s. 231

¹⁰⁴ Merâğî, a.g.e, c. I, s. 92

¹⁰⁵ Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, günümüz İran sınırları içerisinde Şiraz yakılarındaki Beyzâ kasabasında dünyaya geldi. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 100 yıl yaşadığını bildiren rivayet doğru kabul edilirse hicrî 585 yılı civarında doğduğu söylenebilir. Çocukluğu Beyzâ'da geçen Beyzâvî, daha sonra ailesiyle birlikte Şirâz'a giderek hayatının çoğunu burada geçiriyor. İlk eğitimini babasından alan Beyzâvî, zamanının âlimlerinden ilim tahsil etti. Daha sonra Tebriz'e yerleşen Beyzâvî, hayatının sonuna kadar da burada yaşamıştı. Beyzâvî'nin vefat tarihi konusunda birçok rivâyet olmasına rağmen kaynakların çoğu 685/1286 yılında vefat ettiğini belirtir. Beyzâvî: *el-Îzâh, Tavâli'u'l-Envâr min maṭâli'i'l-Enzâr, Mısbâhu'l-ervâh, Minhâcu'l-Vüsûl ilâ İlmi'l-Usûl* gibi eserlerin müellifidir. Daha geniş bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, D.İ.A, *Beyzâvî*, c. VI, s.100-103

de ders almıştır.¹⁰⁶ Şafîî fikhı yanında aklî ve diğer dinî ilimler de ders almıştır. Sarf ve nahiv ilimlerinde de derin bilgi sahibi olan Çarperdî hakkında İbn-i Subkî* Tabakât'ında şöyle der: "Ahmed Çârperdî, büyük bir âlim, fazîlet ve vakar sahibi, işlerinde gayretli ve her zaman öğrencilerine ders okutmakla meşgul olan biri" olduğunu zikretmektedir.¹⁰⁷

Arap-Müslüman kültürünün gelişmesinde Azerbaycanlı âlimlerin (İsmail b. Yâser, 'aynul Kudat el-Hemedânî, Mensur Tebrîzî, İzeddin Zencânî, Nesireddin Tûsî, Behmenyar Âzerbaycanî) büyük katkıları olmuştur. Yaşadığı devirde şöhret bulmuş olan Ahmed Çârperdî bahsi geçen bu âlimlerden biridir. Müellifin eserleri sadece Azerbaycan'da değil, diğer İslam ülkelerinde de ders kitabı olarak okutulmuştur.¹⁰⁸ El-Çarperdî'nin eserleri sadece dini alanlarla sınırlı kalmamış, ayrıca Arap dili sahasında da eserler vermiştir. Yazmış olduğu bu değerli eserlerle Azerbaycan halkına büyük hizmette bulunmuştur.¹⁰⁹

Ehli Sünnete büyük hizmette bulunmuş, Keşşaf'a yazdığı hâşiyede Zemahşerî'nin Ehli Sünnete karşı şiirle yapmış olduğu târizlere aynı şekilde cevap vererek Ehli Sünnetin büyük beğenisini ve alakasını kazanmıştır¹¹⁰.

Talebeleri: Ebû'l-Fazl Adûduddîn Abdurrahman b. Ahmed b. Abdilgaffâr el-Îcî, (h.680/m.1281) yılında Şiraz yakınlarındaki Îc kasabasında doğmuştur.

¹⁰⁶ ŞENER, a.g.m, DİA, c. VIII, s.230; Taşköprüzade, a.g.e, c.I, s. 142; Muhammed bin Alî eş-Eş-Şevkânî, *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men Be'del-Ķarni's-Sâbi'*, Dâru'l Mâ'rife, Beyrut trz, c. I, s. 47. *Tam adı: Ebû Nasr Tâceddîn Abdulvahhab b. Ali b. Abdulkâfi olan âlim (727/1327) yılında Kahire'de doğdu, aynı zamanda İbnu's-Subkî diye de tanınmaktadır. Şafîî fikh âlimlerinden olmuştur. İlk eğitimini babası Taqiyuddin es-Subkî'den almıştır. Daha sonra babasıyla Şam'a gitmiş ve orada birçok âlimden ders almıştır. Taceddin es-Subkî (771/1370) yılında Şam'da veba hastalığından vefat etmiştir.

¹⁰⁷ Celâluddîn Abdurrahman es-Suyûtî, *Buğyatu'l Vuâ't fî Tabakâti'l Luğaviyîn ve'n Nuhât*, Mektebetu'l Asriyyetu, Beyrut, trz, c.I, s. 303; Yûsuf İlyâs Serkîsi, *Mu'camu'l Metbûâtü'l Arabiyyetu ve'l Muarrabetu*, Matba'tu Serkîs, Mısır, 1928, s. 670.

¹⁰⁸ <http://www.elmqazeti.com/rubrics/culture/210-mahmud-teymur-v-s-id-b-y-nizami> (07.03.2013)

¹⁰⁹ Mesud BABAYEV, 1980-2005 Yılları Arasında Çağdaş Azerbaycan Kitle İletişim Araçlarında Kullanılan Arapça Alıntı Kelimeler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2008.

¹¹⁰ BİLMEN, a.g.e, c. I, s. 380

Zamanının ünlü âlimlerinden ders alan el-Îcî, büyük bir kelâm âlimi olarak yetişmiş ve kitapları Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.¹¹¹

Ahmed Çârperdî ve Adûduddîn el-Îcî arasında birçok ilmî konularda münazaralar olmuş ve bu münazaralarda birbirilerine reddiyeler yazmışlardır. Ahmed Çârperdî vefat ettikten sonra oğlu İbrâhîm b. Ahmed babasının Adududdin el-Îcî'le olan ilmî münazaraları devam ettirmiş ve bütün reddiyelerine cevap vermiştir.¹¹²

Muhammed b. Abdurrahîm b. Muhammed el-Amrî el-Melânî'ni hocası Ahmed Çârperdî'nin nahve dair "*el-Muğnî*" adlı eserine yazdığı şerhinde, hocasını şu sözlerle medih ediyor: "Üstadım çağının eşsiz allâmesi, usul ve furû' âlimi, aklî, şer'î ilimleri kendisinde toplayan, derin mânâlı, ikinci Lokman ve örnek bir tasavvuf erbâbından idi. O, milletin ve dînin fahri olan Ahmed Çârperdî'dir".¹¹³ Nûruddîn Ferec b. Muhammed el-Erdebîlî, İbni Kâdı Şühbe gibi âlimlerde Ahmed Çârperdî'den ders almıştır.¹¹⁴

Eserleri:

1) *Şerhu's-Şâfiye*: Ahmed Çârperdî Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'in (h.646/m.1249) *eş-Şâfiye* adlı eserine "*Şerhu's-Şâfiye*" adlı şerhini yazmıştır.¹¹⁵ Çârperdî bahsi geçen bu eserine "*es-Sâmi*" ismini kullanmıştır. Bu eser *eş-Şâfiye*'ye yazılan en iyi şerhtir; eser daha geniş ve kapsamlı olarak ele alınmış, detaylı açıklamalar ve iyi yorumlar yapılarak şerh edilmiştir. Yapılan bu şerhler diğer âlimlerin açıklamalarında da yer almaktadır. Zamanının âlimleri eserler şerh ederken Çârperdî'nin yönteminden faydalanmışlar.¹¹⁶ Birçok âlim İbn Hâcib'in "*eş-Şâfiye*"sine şerh yazmaya özen göstermişlerdir.¹¹⁷ İbn Hâcib, bu eserini sadece sarf

¹¹¹ Tahsin GÖRGÜN, "*Îcî Adudüddin*", D.İ.A.,c. XXI, s. 411

¹¹² Mirze Muhammed Bâkır el-Mûsavî el-İsbahâni, *Ravdatu'l Cennât fî Ahvâli'l Ulemâi ve's Sâdât*, Mektebü İsmâ'iliyyêni, Tahran 1970, c.I, s. 335

¹¹³ el-İsbahâni, a.g.e, c.I, s. 335-336

¹¹⁴ HEYET, İ.A.A, c. X, s. 76; el-Hanbeli, a.g.e, c. VI, s. 148

¹¹⁵ Ebu'l-Feth Osman b. Cinnî, *Abkariyyetu'l Luğaviyyîn*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire 2006, c.I, s. 274; Cemâluddîn Abdurrahman el-Usnûvî, *Tabakâtu's Şâfi'yye*, İhyâu't-Turâsu'l-İslâmî, Bağdat 1390, c.I, s. 394

¹¹⁶ el-İsbahâni, a.g.e, c.I, s. 334-335

¹¹⁷ Mâtûf, a.g.e, s. 112

ilmine tahsis etmiş, böylece sarf ve nahiv ilimleri arasına bir sınır koymuştur. Bizzat müellifi tarafından da şerh edilmiş olan *eş-Şâfiye*'nin en meşhur şerhi, Hasan b. Muhammed en-Nişâbü'rî'nindir.* Birçok baskıları bulunan *eş-Şâfiye*, Şeyh er-Radi (h.688/m.1287) ve Abdullah b. Muhammed el-Hüseynî gibi âlimler tarafından şerh edilmiştir. Bedruddîn el-'Aynî'nin (h.855/m.1451) haşiyesi başta olmak üzere çok rağbet gören El-Çarperdî'nin şerhi üzerine pek çok hâşiye yazılmıştır.¹¹⁸ İsmâuddin İbrâhîm b. Muhammed el-İsferâyînî de (h.945/m.1538) *Şerhu 'ş-Şâfiye* eserine haşiye yazan âlimlerdendir.¹¹⁹ Ahmed Çârperdî'nin bu şerhi Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.¹²⁰

2) *es-Sirâcu'l-Vehhâc fî Şerhi'l-Minhâc*: Hocası Beyzâvî'nin usûl-i fıkha dair *Minhâcu'l Vüsûl* adlı eserine yazdığı şerhdir.¹²¹

3) *el-Hâvî*: Abdulgaffâr b. Abdulkerim el-Kazvînî'nin Şâfiî fıkına dair yazmış *el-Hâvî* adlı eserine yaptığı şerhi olup tamamlanmamıştır.¹²²

4) *Hâşiye 'ala'l-Keşşâf*: Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* adlı tefsirine yapmış olduğu on ciltlik bir haşiyedir.¹²³

5) *Hâşiye 'alâ Şerhi'l Mufasssal*: Zemahşerî'nin nahve dair *el-Mufasssal* adlı eserine İbnu'l Hâcib'in yaptığı *el-İzâh* adlı şerhine yazmış olduğu bir haşiyedir.¹²⁴

6) *el-Muğnî fî 'ilmi'n-Nahv*: Eser Muhammed b. Abdurrahim el-Ömerî el-Meylânî ve Abdullah b. Seyyid Fahreddin el-Hüseynî tarafından şerh edilmiştir.¹²⁵

Vefatı: Ahmed Çârperdî (h.746/m.1345) senesinde Tebriz'de vefat etmiştir.

¹²⁶ Bazı kaynaklarda vefat tarihi (h.742/m.1341)ve ya (h.732/m.1332) olarak geçmektedir.¹²⁷

*Hasan b. Muhammed en-Nişâbü'rî (h.270/m.883) yılından sonra doğmuştur. Şâfiî mezhebine mensup olan Nişâbü'rî Horasan'da yetişen büyük hadis âlimlerindendir. Nişâbü'r, Bağdâd ve Nesâ şehirlerinde birçok âlimden ders almıştır. (h.349/m.960) yılında Nişâbur'da vefat etmiştir.

¹¹⁸ Hasan SOYUPEK, *İkinci Meşrutiyet'ten Günümüze Türkiye'de Arapça Öğretimi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2004, s. 218

¹¹⁹ Eyyüp BEYHAN, *Selimağa Kütüphanesindeki Arapça Nahiv Ve Sarfla İlgili Yazma Eserlerin Tanıtımı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008, s. 27

¹²⁰ Dursun HAZER, *Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi Ve Okutulan Ders Kitapları*, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 2002, S. I, s. 288

¹²¹ el-Mulakkan, a.g.e, s. 406

¹²² ez-Ziriklî, a.g.e, c.I, s. 108; Bağdatlı, a.g.e, s. 108

¹²³ Kakhâle, a.g.e, c. I, s. 198

¹²⁴ Kakhâle, a.g.e, c. I, s. 198

¹²⁵ Mehmet ŞENER, a.g.m, D.İ.A, c. VIII, s. 231

1.13. Yûsuf b. İbrâhim el-Erdebîlî

Adı: Yûsuf, Baba adı İbrâhim, Künyesi Erdebîli. Lakabı Hilâbêdî'dir.¹²⁸ Azerbaycan'ın ileri gelen âlimlerinden olup hayatı hakkında bilgiye ulaşamadık. Şâfi mezhebine mensup bir fıkıh âlimi olan İbrâhîm Erdebîlî, yaşadığı devrin meşhur âlimlerinden biri olmuştur.

İbrâhîm Erdebîli uzun zaman Erdebil'de yaşamış ve daha sonra Mısır'a gitmiştir. Mısır Memlûklü hükümdarları ona büyük saygı ve ihtiram göstermişlerdir.¹²⁹

İbrâhîm Erdebîlî aynı zamanda mahir bir hattat ve güzel şiirler yazmıştır.¹³⁰

İbnu'l-Hacer el-Askalânî İbrâhîm Erdebîlî'ni yaşadığı çağda "Şeyhu'l-Meşriq" lakabıyla tanındığını söylemiştir.¹³¹

Eserleri:

1) *el-Envâr li'l-A'mâlî'l-Ebrâr*:¹³² bunlardan en meşhuru Şâfi mezhebinin görüşlerini özetlediği *el-Envâr li'l-A'mâlî'l-Ebrâr* adlı eseridir ve bununla meşhur olmuştur. Bu eseri Şâfi mezhebinin kaynak eserlerinden biri olup, fetvâlar için kullanılmış ve zamanında talebelere ders kitabı olarak okutulmuştur. İbrâhîm Erdebîlî, Abdülkerim b. Muhammed er-Râfî'nin *eş-Şerhu'l-Kebîr*, *eş-Şerhu's-Sagîr* ve *el-Muharrer'i*, Nevevî'nin *Ravzâtu't-Tâlibîn'i*, Necmeddin el-Ğazvînî'nin *Şerhu'l-Lubâb* ve *el-Hâvi's-Sagîr'i*, ile el-Hâvî'nin *Ta'lik'i* gibi yukarıda ismi geçen eserleri esas alarak *el-Envâr li'l-A'mâlî'l-Ebrâr*'ı telif etmiştir.

¹²⁶ es-Suyûtî, a.g.e, c. I, s. 303; ez-Ziriklî, a.g.e, c.I, s. 108;

¹²⁷ eş-Şevkânî, a.g.e, c. I, s. 47;

¹²⁸ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 558; Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 266; el-Askalânî, c. VI, s. 258; ez-Ziriklî, c. VIII, s. 212; el-Hanbelî, c. VIII, s. 456

¹²⁹ NESİROV, a.g.e, s. 128

¹³⁰ el-Hanbelî, a.g.e, c. VIII, s. 456

¹³¹ Askalânî, a.g.e, c. IV, s. 258

¹³² Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 266; el-Hanbelî, a.g.e, c. VIII, s. 456

el-Envâr li'l-A'mâli'l-Ebrâr üzerine en iyi ta'lîkât'ı Celâleddîn ed-Devvânî tarafından yapılmıştır. Diğer bir ta'lîkât'ı da Nureddîn Ali b. Muhammed el-Uşmûnî yapmıştır.¹³³

- 1) Şerhu'l-Meşâbih li'l-Begâvî:¹³⁴ bu eser Begâvî'nin *Meşâbihu's-Sunne* adlı eserine yazdığı üç ciltlik bir şerhtir.

Vefatı: İbrâhîm Erdebîli (h.799/m.1377) senesinde Mısır'da vefat etmiştir.¹³⁵

1.14. Hasan et-Tebrîzî

Adı: Hüsâmeddin Ebû 'Abdullah Hasan b. Şeref Tebrîzî'dir.¹³⁶ Hasan Tebrîzî Hanefî mezhebine mensup fıkıh, tefsir ve edebiyat âlimiydi. Mardin'de yaşamıştır. Hayruddin Halîl b. el-'Alâu'l-Buḥârî'den ders almıştır. Ebu'l-Fezd Muhammed İbnu's-Şihne (h.810/m.1412) ve Bedruddin b. Salâme onun talebeleri olmuşlardır.¹³⁷

Eserleri:

- 1) *Durru'l-Bihâr*: Hanefî fıkıhına dair yazdığı eserdir.
- 2) *Manzûm fî Furû'il-Fıkḥ*.
- 3) *Dâmiğâtu'l-Mubtadi'in ve Nâşırâtu'l-Muhtadîn*.¹³⁸

Vefatı:

Hasan Tebrîzî (h.790/m.1388) yılında vefat etmiştir.¹³⁹

¹³³ Saffet KÖSE, *Erdebîli Yûsuf b. İbrâhîm*, DİA, c. XI, s. 280

¹³⁴ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 266; el-Hanbelî, a.g.e, c. VIII, s. 456

¹³⁵ al-Askalânî, a.g.e, c. IV, s. 258; Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 266; NESİROV, a.g.e, s. 128

¹³⁶ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 230; Askalânî, a.g.e, c. II, s. 98

¹³⁷ Askalânî, a.g.e, c. II, s. 98

¹³⁸ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 230

¹³⁹ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 230.

1.15. Seyfeddin Ahmed el-EBHERÎ

Hayatı ve Şahsiyeti

Adı: Seyfeddin Ahmed el-Ebherî'dir. XV y.y yaşamış Hanefî mezhebine mensub fıkıh ve kelam âlimi olan Seyfeddin Ahmed el-Ebherî bu alanlarda birçok eser kaleme almıştır.

Eserleri:

- 1) *Hâşiye 'alâ Şerhi Muhtasari 'l-Muntaḥâ*.¹⁴⁰
- 2) *Hâşiye 'alâ Şerhi Muntaha 's-Suâl ve 'l 'Amal*.
- 3) *Şerhu 'l-Muhtasar fî 'İlmi 'l-Ahlâk*.
- 4) *Mevâhibu 'r-Raḥmân fî Mezhebi 'n-Nu'mân*.
- 5) *Hâşiye Şerhu 'l-İşâratu 't-Tûsi*.
- 6) *Hâşiyetul-Hâşiye 'alâ Şerhil-Âdâbil-Baḥş*.¹⁴¹

Vefatı: Seyfeddin Ahmed el-Ebherî'nin vefat tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte (h.795/m.1397) senesinden sonra vefat ettiği tahmin edilmektedir.¹⁴²

1.16. Muhammed el-Ḥûyî

Adı: Muhammed b. Kuṭbuddin Ḥûyî'dir.¹⁴³ Akkoyunlular'ın hakimiyyeti yıllarında Azerbaycan'da yaşamış Hanefî mezhebine mensup fıkıh âlimi ve tasavvuf şeyhi idi. Sadreddin Konevî (m.1275) Muhyiddin İbnu'l-'Arabî'nin (m.1240) *Fusûsu 'l-Hikme* adlı eserini ihtisar ederek *Nusûs fî Taḥkîki 'l-Maḥsûs* adını vermiş ve Muhammed Ḥûyî bu esere şerh yazmış ve *Zubdetu 't-Taḥkîk* ve *Nuzḥatu 't-Teyfîk* adlandırmıştır.¹⁴⁴ Âlimin ölüm tarihi bilinmemekle birlikte kaynaklarda onun (h.856/m.1452) yılında hayatta olduğunu görmekteyiz.¹⁴⁵

¹⁴⁰ ÇELEBÎ, a.g.e, c, II, s. 1625.

¹⁴¹ NESİROV, a.g.e, s. 107.

¹⁴² NESİROV, a.g.e, s. 107.

¹⁴³ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XI, s. 153.

¹⁴⁴ ÇELEBÎ, a.g.e, c. II, s. 951; NESİROV, a.g.e, s. 366.

¹⁴⁵ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XI, s. 153.

1.17. Şihâbeddîn Ahmed b. Muhammed el-Ebherî

Diğer Azerbaycan'lı âlimlerinden biri olun Şihâbeddîn Ahmed Ebherî'nin hayatı hakkında mevcut kaynaklarda bilgiye ulaşamadık.

Adı: Şihâbeddîn Ahmed, Baba adı Muhammed, Nisbesi Ebherî'dir. Şihabeddin Ahmed Ebheri XV y.y yaşamış bir dil âlimi idi. Onun Arapça dilbilgisiyle ilgili yazdığı *Şerhu Mukaddimetu'l-Ecrûmiyye* adlı bir eseri vardır.

Şihâbeddîn Ahmed b. Muhammed Ebheri (h.800-860/m.1398-1456) yılları arasında yaşamıştır.¹⁴⁶

1.18. Seyyid Yahya eş-Şirvânî

Adı: Seyyid Yahya b. Seyyid Behâuddin Şirvânî, baba adı Seyyid Bahauddin Şirvânî'dir. Nisbesi Bâkûvî, Şirvânî'dir.¹⁴⁷

Doğumu:

Yahya Şirvânî Şirvan Bölgesinin Şamahı Şehrinde doğdu. Babası Seyyid Bahâuddin Şirvânî çok zengin biriydi.¹⁴⁸ O, genç yaşındayken iyi tahsil görmüş olup, o dönemde Azerbaycan Şirvanşahlar devletinin hakimiyeti altındaydı. Şamahı, Şirvanşahlar devrinde Azerbaycanın ilim ve medeniyet merkezlerinden biri olmuştur. Yahya Şirvânî Şamahı medreselerinde Şemseddin Ahskati, Hafizeddin Gerderî, Tâceddin Serâbî ve Kûtbuddin Serâbî gibi âlimlerden ders almıştır.¹⁴⁹

Yahya Şirvânî fevkalâde cemâl, ahlak ve edeb sahibi idi. Halvetî yolunun kurucusu Ömer Halvetî'nin en iyi talebesidir ve Halvetîliyin yayılması onunla beraber olmuştur. Pirzâde Halvetî, Yahya Şirvânî'ni Şeyh Sadreddin Halvetî ile tanıştırmış ve onun müridi olmuştur. Babası Yahya Şirvânî'nin sufizme meyl

¹⁴⁶ BROCKELMANN, a.g.e, c. V, s. 209; NESİROV, a.g.e, s. 107.

¹⁴⁷ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 528; el-Hanbelî, a.g.e, c. VII, s. 307; Taşköprüzâde, Şakâiku'n-Nu'mâniyye, s. 164; Heyet, Osmanlı Ansiklopedisi, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1994, c. I, s. 199.

¹⁴⁸ Taşköprüzâde, a.g.e, c. II, s. 164; el-Hanbelî, a.g.e, c. VII, s. 307.

¹⁴⁹ NESİROV, a.g.e, s. 241

etmesine karşı çıkmış ve bunun sebebi O zamanlar Şirvanşahlar devletinde sufizme karşı olumsuz düşüncelerin mevcudiyetinden kaynaklanmaktaydı.¹⁵⁰

Yahya Şirvânî Şeyh Sadreddin Halvetî'nin kızıyla evlenmiş ve onu ölümünden sonra Pirzâde Halvetî ile aralarında şeyhlik konusunda anlaşmazlık olunca Şamahı'dan Bakü'ye göçmüştür.¹⁵¹ Orada Şirvanşah Halilullah Derbent (m.1416-1464) onu himaye etmiştir. Bakü'de Halilulahin desteği ile ilk Halvetî tarikatının dergâhı(tekke) açılmıştır.¹⁵²

Onun Bakü'de başlattığı irfan dersleri kısa bir zamanda civar bölgelere ve dünyanın birçok ülkelerine yayılmıştır. Seyyid Yahya'nın etrafında toplanmış sûfilerin sayısının on bine ulaştığı, onlardan üç yüz atmışına hilafet verdiği kayıtlarda yer almaktadır.¹⁵³

Seyyid Yahya'nın halifelerinden Dede Ömer Tebriz'de, Muhammed Bahâuddin Erzincan'da, Habib Karamânî Konya'da, Alâeddin Edirne ve Bursa'da, Ahmed Sünnetî Kastamonu'da, kendi oğlu Nasrullah Kırım'da, Yusuf Ziyaeddin Şamahı'da, Şükrullah Efendi Bakü'de Halvetiyye tarikatını tebliğ etmişlerdir. Yahya Şirvânî ve onun taraftarları şialığın Safevî'ler tarafından devlet dini gibi kabul edilmesine ve zorla tebliğ edilmesine karşı da mücadele etmişlerdir.¹⁵⁴

Bahâuddin Erzincânî'nin müridi Cemâli Halvetî (h.899/m.1494) ile tarikat Osmanlı başkentine ulaşmış ve ilk dergâhı Koca Mustafapaşa'da kurmuştur.¹⁵⁵

Eserleri:

1) *Esrâru't-Ṭâlibîn*: Eser tasavvuf ve ibadetle alakalı yazılmıştır.¹⁵⁶

2) *Keşfu'l-Kutb*: Aslı eserini Şirvanşah Halilullah'a ithaf etmiştir.

¹⁵⁰ Heyet, İ.A.A, c. XIII, s. 39; Taşköprüzâde, a.g.e, c. II, s. 164

¹⁵¹ Taşköprüzâde, a.g.e, c. II, s. 165

¹⁵² NESİROV, a.g.e, s. 241

¹⁵³ Taşköprüzâde, a.g.e, c. II, s. 165; el-Hanbelî, a.g.e, c. VII, s. 307

¹⁵⁴ Zülfikar NABİYEV, *Azerbaycan'da Tasavvufi Hareketler*, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi 2004, s. 32

¹⁵⁵ HEYET, O.A, c. I, s. 199.

¹⁵⁶ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 83.

3)Şerhi Suâlâti Gulşani Raz.

4)Esrâru 'l-Vahy.

5)Afvâru 'l-Kulûb.

6)Virdu 's-Settâr.

7)Gülşeni Esrâr.

8)Evrâdu 's-Subâh.

9)Kesfu 'l-Kulûb.¹⁵⁷

Vefatı:

Yahya Şîrvânî (h.869/m.1464) yılında Bakü'de vefat etmiştir.¹⁵⁸ Kabri Bakü'de Şirvanşahlar Sarayı'nın bahçesindeki türbede medfundur.¹⁵⁹

1.19. Ebu'l-Feth Muhammed el-Erdebîlî

Adı: Ebû'l-Feth Muhammed Emîn b. Ebû Sa'îd et-Tâcuddin es-Sa'îdî el-Erdebîlî.¹⁶⁰ Onbeşinci yüz yılda Osmanlı Devletinde yaşamış Hanevî mezhebine mensup kelim ve matematik âlimlerindendir. Türk matematikçi ve astronom Selâheddin Musa Kazızâde Rûmî'nin (h.840/m.1437) talebesi olmuştur.

Eserleri:

1)Hâşiye 'alâ Şerhi Âdâbu 'l-Fâzıl.

2)Hâşiye 'alâ Şerhi Kâzi Zâde li İşkâli 't-Te'sîs: Hocası Kazızâde Rûmî Şemseddin Muhammed b. Eşref Semerkandî'nin *Eşkâlu 't-Te'sîs fi 'l-Hendese* adlı eserine hocasının yazmış olduğu şerhe haşiyesidir.

3)Hâşiye 'alâ Şerhi 't-Tebrîzî.

4)Risâle fî Mekâlâti 'l-'Aşr.

5)Hâşiye 'alâ Kısmu 'l-Manţık.

¹⁵⁷ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 528; HEYET, İ.A.A, c. XIII, s. 40; Mehmed TÂHİR Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Mersal Yayınevi, İstanbul trz, a.g.e, c. I, s. 225.

¹⁵⁸ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 528; Taşköprüzâde, a.g.e, c. II, s. 165; el-Hanbelî, a.g.e, c. VII, s. 307.

¹⁵⁹ NESİROV, a.g.e, s. 242; Mustafa ÖZDAMAR, *Yahya Efendi*, Kırk Kandil yayınları, İstanbul trz, s. 97.

¹⁶⁰ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 207; Kahhâle, a.g.e, c. IX, s. 73.

6) *Hâşiye ‘alâ Şerhu li’r-Risâleti’l-‘Âzûdiyye fî Edebi’l-Bahs*: Muhyiddin Muhammed Karabâgî’nin ‘Âzûduddin el-Îcî’nin eserine yazdığı şerhe haşiyesidir.

7) *Hâşiye ‘alâ Risâleti’l-Hanefiyye*.¹⁶¹

Vefatı:

Muhammed Erdebîlî (h.875/m.1470) yılında vefat etmiştir.¹⁶²

1.20. Fethullah eş-Şîrvânî

Adı: Fethullah b. Ebî Yezîd b. ‘Abdil‘azîz b. İbrâhîm Şabrânî Şîrvânî’dir.¹⁶³

Doğumu: Fethullah Şîrvânî (h.820/m.1417) yılında Azerbaycan’nın Şabran şehrinde doğmuştur.¹⁶⁴

Tahsil Hayatı: Fethullah Şîrvânî ilk tahsilini babasından almış ve tahsiline devam etmek için Serahs ve Tûs şehirlerine gitmiştir. Tus’ta şîî âlimi Seyyid Ebû Tâlib’den ders almış ve Nizâmeddin Nişâpûrî’nin *Şerhu’t-Tezkire fî ‘İlmi’l-Hey’e* adlı eserini okumuştur. Daha sonra Semekant’a giden Fethullah Şîrvânî orada Mûsa Kadızâde’den astronomi, geometri, cedel, kelam, fıkıh usulü ve diğer riyaî ilimlerden ders almıştır.¹⁶⁵

Fethullah Şîrvânî yaklaşık beş senelik Semerkant’daki tahsilinden sonra (844/1440) yılında memleketine dönmüş ve oradaki medreselerde hocalık yapmış aynı zamanda bazı resmî görevlerde bulunmuştur. Hocasının tavsiyesiyle Anadolu’ya giden Fethullah Şîrvânî, Kastamonu’ya yerleşmiş ve burada müderrislik yapmıştır. Onun Kastamonu’ya geliş tarihi II. Murat devrine denk gelmektedir. Burada çok sayıda öğrenci yetiştiren Fethullah Şîrvânî’nin öğrencileri arasında Muhyiddin

¹⁶¹ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 207; Kahhâle, a.g.e, c. IX, s. 73; NESİROV, a.g.e, s. 121.

¹⁶² Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 207; Kahhâle, a.g.e, c. IX, s. 73.

¹⁶³ Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 815; Kahhâle, a.g.e, c. VXIII, s. 54; Taşköprüzâde, Şakâîku’n-Nu‘mâniyye, s. 65; Yusuf Bey VEZİROV, *Azerbaycan Edebiyatına Bir Nezer*, ‘Âmira Matbaası, İstanbul 1337, s. 82.

¹⁶⁴ NESİROV, a.g.e, s. 245.

¹⁶⁵ Taşköprüzâde, a.g.e, s. 65; HEYET, İ.A.A, c. XII, s. 24.

Muhammed b. İbrâhîm en-Niksârî ve Kemâleddin Mes'ûd b. Hüseyn Şîrvânî gibi âlimler de vardır.¹⁶⁶

Daha sonra Bursa'ya giden âlim orada (h.857/m.1453) yılında yazdığı *Tefsîru Âyeti'l-Kursî* adlı eserini Bursa'da Sadrâzam olan Çandarlı Halil Paşa'ya ithaf etmiştir. *Mecelle fi'l-Mûsikî* adlı eserini de Fâtih Sultan Mehmed'e sunmuştur.

Fâtih Sultan Mehmed'den hemen sonra Sadrâzam Halil Paşa idam edilince Fethullah Şîrvânî Kastamonu'ya geri dönmüştür.¹⁶⁷

(h.870/m.1465) yılında Hac ziyaretini için Irak üzerinden yola çıkmış ve Mekke'de bazı medreselerde ders vermiştir. (h.871/m.1466) yılında Hac ziyaretini yerine yetirdikten sonra bir süre Mekke'de kalmış ve orada derslerine katılan Ebu's-Su'ûd Cemâleddin b. Zâhîre'ye icâzetnâme vermiştir. Fethullah Şîrvânî ile Mekke'de görüşen Şemseddin es-Sehâvî onun Hac dönüşü Kahire'ye uğradığını söylemiştir.¹⁶⁸

Kahire'den İstanbul'a dönen Fethullah Şîrvânî burada tedris ve telif çalışmalarıyla uğraşmıştır. Fethullah Şîrvânî Anadolu'ya müspet ilimleri götüren ve bunların yayılmasını sağlayan iki ünlü âlimden biri sayılmaktadır.¹⁶⁹

Eserleri:

- 1) *Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf*: Seyyid Şerif el-Curcânî'nin *Şerhu'l-Mevâkıf* adlı eserine yazdığı haşiyedir.
- 2) *Hâşiye 'alâ İlâhiyyâti Şerhi'l-Mevâkıf*: II. Beyâzîd'e ithaf ettiği eserdir.
- 3) *Şerhu Tehzîbi'l-Manţık ve'l-Kelâm*: Teftazânî'nin eserine yazdığı şerhtir.
- 4) *el-Ferâ'id ve'l-Fevâ'id fî Tavzîhi Şerhi'l-Mulahhas*: Kadızâdenin eserine anlaşılması zor olan kısımlarına yazdığı haşiyedir.
- 5) *Şerhu't-Tezkire fî 'İlmi'l-Hey'e*: Nasruddin et-Tûsî'nin *et-Tezkire fî 'İlmi'l-Hey'e* adlı eserine yazdığı şerhtir.

¹⁶⁶ NESİROV, a.g.e, s. 245; Taşköprüzâde, a.g.e, s. 65.

¹⁶⁷ Cemil AKPINAR, *Fethullah Şîrvânî*, D.İ.A, c. XII, s. 464.

¹⁶⁸ ed-Dâvudî, a.g.e, c. II, s. 28; es-Sehâvî, c. VI, s. 166.

¹⁶⁹ AKPINAR, a.g.m, s. 465.

- 6) *Şerhu'l-Envâr li-A'lâmi'l-Ebrâr*: Farsça yazdığı eserdir.
- 7) *Tefsîru Âyeti'l-Kursî*: Bakara suresinin 255. ayetinin geniş bir tefsiridir.
- 8) *Mecelle fi'l-Mûsikî*: Fâtih Sultan Mehmed'e ithaf ettiği eserdir.
- 9) *Hâşiyetu't-Telvîh*: Teftazânî'nin fikh usulüne dair eserine yazdığı haşiyedir.
- 10) *Şerhu'l-İrşâd fi'n-Nahv*: Teftazânî'nin *İrşâdu'l-Hâdî* adlı eserinin şerhidir.¹⁷⁰
- 11) *Risâleyi 'Aḳâid*.¹⁷¹

Vefatı:

Fethullah Şirvânî (h.891/m.1486) yılında Kastamonu'da vefat etmiştir.¹⁷²

1.21. Muhammed Haneî et-Tebrîzî

Adı: Şemseddin Muhammed Haneî Tebrîzî'dir. Şeybânî'ler devletinde yaşamış haneî mezhebine mensup fikh ve kelam âlimiydi. Âlim 'Adûuddin el-Îcî'nin *Edebu'l-Baḥs* adlı eserine şerh yazmıştır.¹⁷³

Eserleri:

- 1) *Hâşiyetü 'alâ Risâle fî İsbâtî'l-Vâcib*: Celâleddin Devvânî'nin *Risâle fî İsbâtî'l-Vâcib* adlı eserine yazdığı şerhtir.¹⁷⁴
- 2) *Risâletu'l-Haneîyye fî'l-Âdâb (Şerhu'l-Âdâbu'l-'Adûdiyye)*: Bu eser Adûuddin el-Îcî'nin *Edebu'l-Baḥs* adlı eserine yazdığı şerhtir.
- 3) *Risâletu'l-Hüseyniyye fî Fenni'l-Âdâb*.¹⁷⁵

¹⁷⁰ ed-Dâvudî, a.g.e, c. II, s. 28; es-Seḥâvî, a.g.e, c. VI, s. 166; TAHİR, a.g.e, c. I, s. 315; VEZİROV, a.g.e, s. 82; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 815; Kahhâle, a.g.e, c. VXIII, s. 54; Taşköprüzâde, *Miftâhu's-Sa'âde*, c. I, s. 206.

¹⁷¹ NESİROV, a.g.e, s. 246.

¹⁷² HEYET, İ.A.A, c. XII, s. 24; VEZİROV, a.g.e, s. 83; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 815; TAHİR, a.g.e, c. I, s. 315.

¹⁷³ NESİROV, a.g.e, s. 259.

¹⁷⁴ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 842.

¹⁷⁵ NESİROV, a.g.e, s. 259.

Vefatı:

Muhammed Haneî Tebrîzî(h.900/m.1494) yılında vefat etmiştir.¹⁷⁶

1.22. Mes'ûd eş-Şîrvânî

İsmi, künyesi, lakabı:

Adı: Kemâleddin Mes'ûd b Hüseyn Şîrvânî, baba adı Hüseyn, lakabı Kemâleddin'dir.¹⁷⁷

Teymûrlar devrinde yaşamış meşhur hekim ve düşünürlerden olan Mes'ûd Şîrvânî, Fethullah eş-Şabrani Şîrvânî'nin (h.890/m.1486) talebelerinden olmuştur. O, Horasan'nın Herat'daki medreselerinde müderrislik yapmış ve kelam, mantık gibi ilimleri talebelerine okutmuştur. Mes'ûd Şîrvânî kısa bir zamanda tüm Horasan'da tanınmıştır. Hatta zamanının tanınmış âlimlerinden Nizameddin Elishir Nevâî de(m.1441-1501) onun derslerine katılmıştır.¹⁷⁸

Eserleri:

- 1) *Şerh Risâlatu'l-Semerkandiyye fi'l-Vaz'i vel-'Âdâb*: Şemseddin Muhammed b. Eşref Semerkandî'nin (h.600/m.1204) ahlak felsefesine dair yazdığı *Adabu'l-Fâzıl* adlı eserine yazdığı şerhtir.
- 2) *Şerh Edebu'l-Baḥs fi'l-Mantık*: 'Adûddin el-Îcî'nin (h.755/m.1355) ahlak ve toplumla alakalı *Rişâle fi'l Adabu'l-Baḥs* ve *Risâlatu'l-Va'ziyye* adlı eserlerine yazdığı şerhtir.
- 3) *Hâşiye 'alâ Hikmatu'l-'Ayn*.
- 4) *Hâşiye 'Alâ Şerhu'l-Mevâkıf*.¹⁷⁹

¹⁷⁶ NESİROV, a.g.e, s. 259.

¹⁷⁷ NESİROV, a.g.e, s. 250.

¹⁷⁸ NESİROV, a.g.e, s. 250-251.

¹⁷⁹ NESİROV, Daha geniş bilgi için bkz. Se'id Neffisi, *Tarihi Nazm ve Nasr der İran der Zebâne-Fârisî, Tehran 1344, c. I, s. 332.*

Vefatı:

Mes'ûd Şirvanî (h.905/m.1499) yılında vefat etmiştir. Vefat yeri bilinmemektedir.¹⁸⁰

1.23. Kemâleddin eş-Şirvânî

Adı: Kemâleddin b. Asayiş b. Yûsuf Şirvânî. Osmanlı devletinde yaşamış hanefî mezhebine mensup fıkıh âlimidir. *Miftâhu's-Sa'âde* ve *Misbâhu's-Siyâde* adlı eseri vardır.

Kemâleddin Şirvânî (h.916/m.1510) yılında vefat etmiştir.¹⁸¹

1.24. Ni'metullah en-Nahçivânî

Ni'metullah Nahçivânî'nin hayatı ve şahsiyeti

İsmi, künyesi, lakabı:

Adı Baba Ni'metullah, baba adı Maḥmûd, lakabı Şeyḥ Alvân, Ni'metullah Sultan, Baba Ni'met'tir.¹⁸²

Doğumu:

Osmanlılar zamanında yetişen İslâm âlimlerinden ve Nakşibendiyye yolunun büyük velîlerinden olan Ni'metullah Nahçivânî'nin doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Azerbaycan'ın Nahçıvan şehrinde doğmuştur. Nahçıvan, Tebriz ve

¹⁸⁰ NESİROV, a.g.e, s. 251.

¹⁸¹ ÇELEBİ, a.g.e, c.II, s.1761,

¹⁸² Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 111; ÇELEBİ, c. I, s. 189; ez-Ziriklî, a.g.e, Beyrut, 2002, c. VIII, s. 39; el-Ednâvî, s. 360;

Akşehir gibi Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde yaşadığına bakılırsa aslen Türk olduğu söylenilebilir.¹⁸³

Tahsil hayatı:

Ailesi, eğitimi ve talebeleri hakkında fazla bir bilgiye sahip olmadığımız Ni'metullah Nahçıvânî için zeki, ilme yatkın nezih bir tabiatı olduğu, Akkoyunlu hükümdarları Uzun Hasan (h.882/m.1478) ve oğlu Yakub (h.895/m.1490) dönemlerinde bir ilim beldesi hâline gelen Nahcivan'da ve tefsirini yazdığı Tebriz'de iyi bir öğretim görerek, özellikle de tefsir, hadis, usul ve furû'da yetkinlik kazandığı belirtilmektedir. Bundan sonra tasavvufa intisab etmiş, inzivâya çekilerek zahir ilimlerin yanında bâtın ilimlerini de tahsil etmiştir.¹⁸⁴

Ni'metullah Nahçıvânî'nin (h.892/m.1487) yılında vefat eden, Seyyid Yahyâ Şîrvânî'nin halifesi Halveti şeyhi Dede Ömer Rûşenî'yi Tebriz'de ölüm döşğinde iken ziyâret ettiği bilinmekle berâber Nahcivan'dan Tebriz'e hangi yılda gittiği bilinmemektedir. O, Sultan Yâkub'un ölümünden (895/1490) sonra taht kavgalarına ve Safevî saldırılarına sahne olan Tebriz'den ayrılarak II. Beyazıt (m.1482-1512) döneminde (h.905/m.1499) senesinde Anadolu'ya gelmiş ve Konya Akşehir'e yerleşmiştir. Târihte ve günümüzde, bilhassa Akşehirîliler arasında; Şeyh Alvân, Nîmetullah Nahçıvânî, Baba Nîmetullah, Baba Nîmet ve Nîmetullah Sultan gibi isimlerle anılan bu büyük Türk İslâm âlim ve velîsi, zamânındaki âlim ve velîlerin en üstünlerinden idi. Akşehir'de uzun seneler ilme hizmet etmiş, irfân ve halkı irşâd ile meşgul olmuş, çok talebe yetiştirmiştir. Türkçe ile birlikte, Arapça ve Farsçayı da çok iyi bilirdi.¹⁸⁵

¹⁸³ Yaşar KURT, "Ni'metullah b. Mahmûd", DİA, c. XXXIII, s. 132; Mehmet RIHTIM, "XV-XIX. Asırlarda Azerbaycan'da Nakşibendiyye Sufileri", Kafkas Üniversitesi Dergisi, Bakü 2008, S. 22, s. 5.

¹⁸⁴ Ednahvî, a.g.e, s. 360; HEYET, Evliyalar Ansiklopedisi, İhlas Gazetecilik, İstanbul 1992, c. I, s. 336.

¹⁸⁵ KURT, a.g.m, D.İ.A, c. XXXIII, s. 132; Orkhan MUSAKHANOV, *Ni'Metullah Nahçıvânî Hidâyetü'l-İhvân'ı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), İstanbul 2011, s. 2-3; NESİROV, a.g.e, s. 189; Hasan ÖZÖNDER, *Konya Velileri*, Romantik Kitap Yayınevi, Konya 1990, s. 169-171.

Ni‘metullah Naḥçivânî, Tasköprüzâde’nin ifadesiyle “Rabbâni mârifte engin bilgisi olan, ilâhî sırlar denizinin derinlerine dalan” Hanefî mezhebine tabi, züht ve takva ile meşhur bir âlim ve mutasavvıftır.¹⁸⁶

Ni‘metullah Naḥçivânî İbnu’l-‘Arabî’nin taraftarı olup “vahdet’i-vucûd” görüşünü benimsemiştir. İbnu’l-‘Arabî’den sonra tasavvufî tefsir yazarlar onun eserlerini okumuşlar ve onları şerh etmişlerdir. O, İbnu’l-‘Arabî’nin *Fususul-Hikem* adlı eserini şerh etmiştir.¹⁸⁷

Taşköprüzâde, önemli bir tefsiri ve birçok eseri olmasına rağmen Ni‘metullah Naḥçivânî hakkında çok az bilgi bulunmasının sebebi onun fakirliği zenginliğe tercih etmesine, şan şöhetten kaçarak kendisini gizlemesine bağlar.¹⁸⁸

Eserleri:

Ni‘metullah Naḥçivânî tefsiriyle *İḥvân* adlı kitabının dışında bütün eserlerini Farsça yazmıştır. Eserlerinin çoğu tasavvufa dair olmakla beraber fıkıh, hadis, felsefe kelâm ve akaid gibi ilimleri ilgilendiren konulara da değinmiştir.

1) *el-Fevâtiḥu’l-İlâhiyye ve’l-Mefâtiḥu’l-Ğaybiyye el-Mûziḥatu li’l-Kelimi’l-Kur’âniyye ve’l-Hikemi’l-Furkâniyye*: Müellif Tebriz’de (h.901/m.1495) yılında tamamladığı bu iki ciltlik tefsirinin vahdet-i vucûd ve vahdet-i şuhûda dair bir mukaddime ile başlar. Kur’an’ın bütün âyetlerinin tefsir edildiği ilk tasavvufî tefsir olan bu eserini hiçbir tefsire başvurmadan yazdığı söylenilir.¹⁸⁹

Ayrıca Ni‘metullah Naḥçivânî Beyzâvî’nin *Envâru’t-Tenzîl* adlı eserine haşiye yazmıştır.

2) *Şerḥi Gülşen-i Râz*: Ni‘metullah Naḥçivânî Maḥmûd Şebusterî’nin (h.725/m.1324) Farsça yazdığı *Gülşen-i Râz* adlı eserine yazdığı şerhtir.

3) *Terceme-i Nakş-i Fuşûş*: Muḥyiddin İbnu’l-‘Arabî’nin eserlerinin Farsça tercümesidir.

¹⁸⁶ Tasköprüzâde, *Şakâiku’n-Nu‘mâniyye*, s. 214.

¹⁸⁷ Abdalbâki TURAN, “Baba Nimetullah Naḥçivânî ve *el-Fevâtiḥu’l-İlâhiyye ve’l-Mefâtiḥu’l-Ğaybiyye İsimli Tefsiri*”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya 1985, S. 1, s. 63.

¹⁸⁸ Tasköprüzâde, *Şakâiku’n-Nu‘mâniyye*, s. 214; KURT, a.g.m, s. 132.

¹⁸⁹ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 1292.

- 4) *Hidâyetu'l-İhvân*: Eserde tasavvufî konular ele alınmıştır.
- 5) *Mecmû'a-i Le'tâif*: Bazı âyetlerin işârî yorumlarını içerir.
- 6) *Tefsîr-i Cuzi'n-Nebe'*: Nebe suresine yazdığı tefsirdir.¹⁹⁰

Vefatı:

(h.920/m.1514) yılında vefat eden Ni'metullah Naḥçıvânî'nin türbesi Akşehir'de, Baştekke yolu üzerindedir.¹⁹¹

1.25. Sinânedin Yûsuf Gencevi et-Tebrîzî

Adı: Sinâneddin Yûsuf'tur, Nisbesi Gencevi'dir. Sinâneddin Yûsuf'un adı tarihi kaynaklarda değişik şekillerde geçmekte olup, Mehmet Süreyya kitabında onu Gence'li olduğunu,¹⁹² Nişancı Mehmet Paşa ve İdris Bitlîsi onun nisbesini Berdaizâde olduğunu kayıt etmişler,¹⁹³ Taşköprüzâde onun Nisbesinin Acemî olup Berde'nin Gence kasabasından olduğunu yazmıştır.¹⁹⁴ Âlimlerin bir-birine zıt olan bu görüşleri Sinâneddin Yûsuf'un doğum yerinin Gence vilâyetinin Berda nahiyesi olduğu kanaatini oluşturur,¹⁹⁵ dolayısıyla âlimlerin görüşlerini dikkatlice incelediğimizde Sinâneddin Yûsuf'un baba ve dedelerinin Berdeli olduğu, kendisinin Gence 'de doğduğu ve ilk tahsilini burada aldığını daha sonra tahsiline Tebriz'de devam ettiği kanaatini uyandırmaktadır.

Sinâneddin Yûsuf'un yaşadığı Tebriz Azerbaycan Akkoyunlu devletinin başkenti ve aynı zamanda ilim ve medeniyet merkeziydi. Kâtib Çelebi onun nisbesini

¹⁹⁰ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 111; BİLMEN, a.g.e, c. I, s. 451; İslam Âlimler Ansiklopedisi, c. XIV, s. 292; Vezirov, s. 84.

¹⁹¹ Kaḥḥâle, a.g.e, c. XIII, s. 111; NESİROV, a.g.e, s. 189; Vezirov, a.g.e, s. 84; Ednahvî, a.g.e, s. 360

¹⁹² Mehmed SÜREYYA, *Sicill-i Osmanî*, Numune matbaacılık, İstanbul 1996, c. III, s. 688.

¹⁹³ Mehmet Paşa Nişancı, *Hâdisat*, İstanbul, 1983, s. 160; Şerefhan b. Şemseddin Bitlîsi, *Şerefnâme*, (tercüme. Y. Vasilyeva), Moskova, 1976, c. II, s. 120.

¹⁹⁴ Taşköprüzâde, a.g.e, s. 184-185.

¹⁹⁵ Bilal DEDEYEV, *Osmanlı Eğitime Katkıda Bulunan Bazı Azerbaycan Müderrisleri* (15. Yüzyılın II Yarısı Ve 16. Yüzyılın I Yarısında), Kafkas Üniversitesi, Bakü 2009, s. 217.

et-Tebrîzu'l Gencevî olarak yazmasının nedeni Sinâneddin Yûsuf eserlerini yazarken eseri hangi şehirde yazmışsa o şehrin ismini nisbe olarak kullanması sebebiyledir.

Sinâneddin Yûsuf (h.893/m.1488) yılında Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelmiştir ve bu yıl Sultan II Beyazıt'ın (m.1481-1512) Anadolu'da hâkimiyet yıllarıdır. Bu yıllar Azerbaycan'da Akkoyunlu'ların hâkimiyetinin son yılları olup çok zorlu ve çekişmeli bir dönem olmuş ve dolayısıyla birçok âlim Azerbaycanı terk ederek komşu Müslüman ülkelere göç etmişlerdir.¹⁹⁶

Sinâneddin Yûsuf'un Anadolu'da müderris olarak ilk çalıştığı yer ise, Bursa'da Mevlâna Hüsrev Medresesi olmuştur. Daha sonra İznik Medresesi ve Amasya'da II. Bayezid'in yaptırdığı medreseye tayin edilmiştir.¹⁹⁷

Eserleri:

Sinâneddin Yûsuf yaşadığı devrin büyük âlimlerinden biriydi. O, tefsir, fıkıh, dil alanlarında bir sıra eserler yazmıştır. Onun eserleri çoğunlukla kendisinden önceki ve sonraki âlimlerin eserlerine yazmış olduğu haşiyelerden oluşmaktadır. Bu nedenle de el-Muhaşşi (hâşiye yazar) lakabıyla anılmıştır.

1. *Tebyînu'l-Meḥârim*.¹⁹⁸
2. *Hâşiye 'alâ Beyzâvi*: Bu hâşiye Kâdı Beyzâvî'nin Kurâni Kerîm'in En'âm sûresinden Kehf sûrelerine kadar ve Âyetü'l Kursî'ye yazdığı tefsirine yaptığı şerhtir.
3. *Te'yînu'l-Merâḥim*: kelam ilmine alakalı yazdığı eserdir.
4. *Hâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl ve Esrâri't-Te'vîl*: bu eser Beyzâvî'nin tefsirinin tamamına yazdığı şerhtir.
5. *Menâsiki'l-Hacc*.
6. *Munteḥâbu İğâseti'l-Leḥven fî Meşâ'idi's-Şeytân li Ibnu'l-Kayyûm el-Cevzî*.
7. *Hâşiye 'alâ Şerḥi'l-Mevâḳif*: Akide ve kelamla alakalı yazılmış eserdir.¹⁹⁹

¹⁹⁶ NESİROV; a.g.e, s. 136-137

¹⁹⁷ Taşköprüzâde, a.g.e, c. I, s. 184-185; DEDEYEV, a.g.m, s. 217

¹⁹⁸ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 342.

Vefatı: Sinâneddin Yûsuf, Amasya müftüsü iken, (h.914/m.1516) yılında vefat etmiştir. Kabri Amasya’da bulunmaktadır.²⁰⁰ü

1.26. Muhammed el-Berdâî

Hayatı ve Şahsiyeti

İsmi, Künyesi, Lakabı:

Adı: Muhammed el-Berdâî. Baba adı Muhammed, Lakabı el-Hanefî, Künyesi Muhyiddin’dir.²⁰¹

Azerbaycan’ın Gence vilâyetine bağlı Berde nahiyesinde doğmuştur.²⁰²

İlk tahsilini zamanının âlimlerinden olan babasından almıştır. Daha sonra Şiraz ve Herat’a giderek eğitimini tamamlamıştır.²⁰³ İlim tahsilini tamamladıktan sonra Anadolu’ya gitmiştir. Anadolu’ya gidiş sebeplerinden biri de Safevî devletinin âlimlere yapmış olduğu baskılardır.²⁰⁴ Anadolu’ya gidiş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte genel olarak değerlendirildiğinde bu gidişin II. Bayezid (m.1481-1512) döneminde olduğu tahmin edilmektedir. Anadolu’da ilk gittiği yer Bursa şehridir ve burada Veliyüddin-Zâde Ahmed Paşa ve Şihâbüddin Paşa medreselerinde müderrislik yapmıştır. Bir süre Yavuz Sultan Selim’in (m.1512-1520) emriyle İstanbul’da saray memurlarının talimiyle uğraşmış ve daha sonra Edirne’ye gitmiştir.²⁰⁵

¹⁹⁹ Daha geniş bilgi için bkz: NESİROV, a.g.e, s. 139-140.

²⁰⁰ SÜREYYA, a.g.e, c. III, s. 688.

²⁰¹ ez-Ziriklî, a.g.e, c. VII, s. 283; Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 229; Kahhâle, a.g.e, c. XI, s. 272.

²⁰² DEDEYEV, a.g.m, s. 218.

²⁰³ Taşköprüzade, eş-Şakâiku’n Nu’mâniyye, s. 240.

²⁰⁴ Gıyas Şükürov, *Safevî Devleti’nin Kuruluşu ve I. Şah İsmâîl Devri* (907-930/1501-1524), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2006, s. 28.

²⁰⁵ NESİROV, a.g.e., s. 84; el-Hanbeli, a.g.e, c. VIII, s. 156; Necmuddin Muhammed b. Muhammed el-Ğazzî, *el-Kevâkibu’s Sêira bi A’yâni’l Mieti’l ‘Âşira*, Dâru’l Kitâbi’l ‘İlmiyye, Beyrut, 1998, c.I, s. 17.

Edirne'ye gelerek Üç Şerefeli medreselerinden birisine müderris tâyin edilmiştir. Bu gibi tayinlerin çıkması, onun başarılı olduğuna ve aynı zamanda güvenli birisi olduğu anlamına gelmektedir.²⁰⁶

Muhammed Berdâi fazilet, güzel ahlak ve tevâzu sahibi biriydi. Tefsir, hadis, usul ve furû' gibi ilimleri öğrenmiş, çok güzel ve hızlı şekilde yazı yazarmış.²⁰⁷ Arapça ve Farsça dillerinde Tefsir, Arap dili ve Fıkıh usulü gibi ilim dallarında birçok eserler yazmıştır. Yazdığı bir kasidesi Yavuz Sultan Selim'in çok hoşuna gitmiş ve Sultan tarafından ödüllendirmiştir.²⁰⁸

Eserleri:

- 1) *Hâşiye 'alâ Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Têvîl*: Kâdi Beyzâvî'nin *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Têvîl* adlı tefsirine yazdığı haşiyedir.
- 2) *Hâşiye 'alâ Âdâbu'l-Bahs*: Adûduddîn el-Îcî'nin *Âdâbu'l Bahs* adlı eserine yazdığı haşiyedir.
- 3) *Hâşiye 'alâ't-Telviḥ*: Seyyid Şerif Curcânî'nin *et-Tecrîd* eserinin şerhine yazmış olduğu haşiyedir.
- 4) *Hâşiye 'alâ Şerḥi İsağûci*: Mantık ilmine dair yazılmış *Şerḥu İsağûci* adlı esere yazdığı haşiyedir.²⁰⁹

Vefatı: Muhammed Berdâi (h.927/m.1521) senesinde Edirne'de müderrislik yaptığı medresede vefat etmiştir.²¹⁰

1.27. Muḥyiddin Muhammed el-Karabâğî

Adı: Muḥyiddin Muhammed b. Ali el-Karabâğî er-Rûmî el-Hanefî'dir.²¹¹

²⁰⁶ DEDEYEV, a.g.m, 218.

²⁰⁷ Taşköprüzade, a.g.e, s. 241.

²⁰⁸ NESİROV, a.g.e, s. 84.

²⁰⁹ Taşköprüzade, a.g.e, s. 241; ez-Ziriklî, a.g.e. c. VII, s. 284; Bağdathî, a.g.e, c. II, s. 229; Kaḥḥâle, a.g.e, c. XI, s. 272.

²¹⁰ el-Ğazzî, a.g.e, c.I, s. 17; Kaḥḥâle, a.g.e, c. XI, s. 272; Bağdathî, a.g.e, c. II, s. 229; ez-Ziriklî, a.g.e. c. VII, s. 284; Taşköprüzade, a.g.e, s. 241; el-Hanbelî, a.g.e, c. VIII, s. 156.

Hayatı: Hanefî mezhebine mensup fıkıh âlimi olan, Muhyiddin Karabâğî Azerbaycan'nın Karabağ bölgesinde doğmuştur. İlk tahsilini doğduğu Karabağ'da alan, Muhyiddin Karabâğî daha sonra tahsiline devam etmek için İstanbul'a gitmiştir. Zamanının büyük âlimlerinden olan Yâkub b. Seyyidî Alizâde'nin derslerine katılmış ve onun talebesi olmuştur. O, arap dili ve edebiyatı, tefsir, hadis, fıkıh, kelam ve felsefe gibi ilimlerde geniş bir bilgiye sahipti. İstanbul'un farklı medreselerinde müderrislik yapan, Muhyiddin Karabâğî daha sonra İznik Süleyman Paşa medresesine müderris olarak tayin edilmiştir. Abdurrahman b. Cemâleddin Merzifonî onun talebesi olmuştur. Muhyiddin Karabâğî ömrünün sonuna kadar medresedeki görevine devam etmiştir.²¹²

Eserleri:

Muhyiddin Karabâğî Zemahşerî, Adûduddin el-Îcî, Beyzâvî gibi âlimlerin eserlerine şerh yazmıştır.

1) *el-Mağâlât fî 'İlmi'l-Muḥâzarât*: Kısaca *Calibu's-Surûr ve Sâlibu'l-Gurur* adıyla da anılan bu eser ansiklopedik bir çalışma olup yirmi üç bölümden oluşmaktadır. Fıkıh, ahlak, siyaset gibi konuları ihtiva etmektedir.

2) *Ta'likâ 'alâ Tehâfuti'l-Felâsife*: Hocaîade Muslihuddin Efendi'nin *Tehâfutu'l-Felâsife* adlı çalışmasıyla ilgili olup Hocaîade'nin ele aldığı yirmi iki meselenin sadece on ikisini işlemiştir. Eserde gök hareketleri, insan nefsinin durumu ve âkıbeti, cesaret vb. konulara yer verilmiştir.

3) *Şerḥu İsbâti'l-Vâcib*: Celâleddin ed-Devvânî'nin *Risâle fî İşbâti'l-Vâcib* adlı eserine yazdığı şerhtir.

4) *Şerḥu'l-Kaşîdeti'l-Lâmiyye fî't-Tevhîd*.

5) *Şerḥu Kitâbi'l-Îsâgucî*.

6) *Şerḥu'l-'Azudiyye*: 'Adûduddin el-Îcî'nin âdâb konusunda yazmış olduğu risâleye dair bir şerhtir.

7) *Hâşiye 'alâ Şerḥi Hikmeti'l-'Ayn*: Ali b. Ömer el-Kâtibî'nin eseri üzerine yazılmış bir haşiyedir.

²¹¹ Ömer Mâhir ALPER, D.İ.A, "Muhyiddin Muhammed b. Ali el-Karabâğî er-Rûmî el-Hanefî", C. XXIV, s. 369; BİLMEN, a.g.e, c. I, s. 462; TÂHİR, a.g.e, c. I, s. 369.

²¹² ALPER, a.g.m, D.İ.A, c. XXIV, s. 369; NESİROV, s. 375.

- 8) *Hâşiye ‘alâ Tefsîri’l-Beyzâvî.*
- 9) *Ta ‘lîkât ‘alâ Tefsîri’l-Keşşâf.*
- 10) *Calbu’s-Surûr ve Selbu’l-Ğurûr.*²¹³

Vefatı:

Muhyiddin Karabâğî (h.942/m.1535) yılında İznik’te vefat etmiştir.²¹⁴

1.28. Kemâleddin Hüseyin el-Erdebîlî

Adı: Kemaleddin Hüseyin b. Abdulhak Erdebîlî’dir.²¹⁵

Hüseyin Erdebîlî Osmanlı devrinde yaşamış Hanefî mezhebine mensup büyük fıkıh ve kelam âlimiydi. Celâledîn Devvânî’nin* talebesi olmuş ve hocasının *Risâle fî İsbâtî’l-Vâcib* adlı eserine şerh yazmıştır.²¹⁶

Eserleri:

- 1) *Hâşiye ‘alâ Tecrîdi’l-Kelâm:* Nasreddin et-Tûsî’nin (m.1274) *Tecrîdu’l-Kelâm* adlı eserine yazdığı şerhdir.
- 2) *Hâşiyetu’l-Hâşiye ‘alâ Şerhi Metâliu’l-Envâr*
- 3) *Hâşiye ‘alâ Şerhi Muntahâu’s-Sual:* İbnu’l-Hâcib Duveynî’nin usûlü fıkıha dair Muntahâu’s-Sual ve’l ‘Amel adlı eserine ‘Adûuddîn el İcî şerh yazmış ve bu şerhe yazdığı haşiyedir.
- 4) *Hâşiye ‘alâ Şerhi’t-Tecrîdi’l-‘Akâidi’l-Cedîd.*
- 5) *Şerhu’r-Risâle fî İsbâtî’l-Vâcib.*²¹⁷

Vefatı: Hüseyin Erdebîlî (h.950/m.1543) senesinde vefat etmiştir.²¹⁸

²¹³ ALPER, a.g.m, D.İ.A, c. XXIV, s. 369; NESİROV, a.g.e, s. 375; BİLMEN, a.g.e, c. I, s. 462; TAHİR, a.g.e, c. I, s. 369.

²¹⁴ NESİROV, a.g.e, s. 375; BİLMEN, a.g.e, c. I, s. 462; TAHİR, a.g.e, c. I, s. 369.

²¹⁵ Kahhâle, a.g.e, c. IV, s. 14.

* Ebû ‘Abdillâh Celâluddin Muhammed b. Es‘ad b. Muhammed ed-Devvânî es-Sıddîkî’nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda onun (827/1424-830/1427) yılları arasındaki bir tarihte İran’ın Kazrun şehrine bağlı Devvân köyünde doğduğu geçmektedir. Bilgin bir aileden gelen Devvânî ilk tahsilini babasından almıştır. Daha sonra Şiraz’a giderek tahsilini orada devam ettirmiştir. Celâleddin Devvânî (908/1502) yılında Devvan yakınlığında vefat etmiştir.

²¹⁶ NESİROV, a.g.e, s. 123.

²¹⁷ NESİROV, a.g.e, s. 123.

1.29. Nasrullah el-Halhâlî

Adı: Naşrullah b. Muhammed el-Ömerî Halhâlî, lakabı el-‘Acemî’dir.²¹⁹

Nasrullah Halhâlî Azerbaycanın Halhal²²⁰ şehrinde doğmuştur. Nasrullah Halhâlî şafî mezhebine mensup tefsir, fıkıh ve kelam âlimiydi. O, aynı zamanda mutasavvıf şairlerden olup, Nizamî ve Mevlevî özentisiyle şiirler yazdığı görülmektedir. Muzafferuddin Şirvanî onun hocası olmuştur.²²¹ O, Sefevilerin baskıları yüzünden vatanını terk ederek Osmanlı devletinin idaresinde olan Şam diyarına gitmiş ve Halep’e yerleşmiştir.²²² Onun Halep’e gittiği tarih Osmanlı’da Sultan Selimin hakimiyeti devrine denk gelmektedir.²²³ Nasrullah Halhâlî Halep’te ‘Aşrûniyye medresesinde hocalık yapmıştır.²²⁴

Eserleri: Nasrullah Halhâlî bir sıra ilim dalında eser kaleme almıştır.

- 1) *Hâşiye ‘alâ Şerhu’l-Hidâyetu’l-Hikme*: Celâleddin Devvânî’nin eserine yazdığı haşiyedir.²²⁵
- 2) *Hâşiye ‘alâ Envâri’t-Tenzîl*: Beyzâvî’nin tefsirine yazdığı haşiyedir.
- 3) *Hâşiye ‘alâ İsbâtî’l-Vâcib*.
- 4) *Şerhu’l-Cedîdetu’l-Celâliyye*.
- 5) *Tuhfetu’l-‘Acâib ve Turfetu’l-Ğarâib*.
- 6) *Cemi’u’l-Kebîr fî Sen’atu’l-Menzûm*.
- 7) *Mecmû’atu’l-Hesâb*.²²⁶

Vefatı:

Nasrullah Halhâlî (h.962/m.1555) yılında Halep’te vafat etmiştir.²²⁷

²¹⁸ Kehhâle, a.g.e, c. IV, s. 14; NESİROV, a.g.e, s. 123.

²¹⁹ Kahhâle, a.g.e, c. XIII, s. 98; el-Hanbelî, a.g.e, c. VIII, s. 333.

²²⁰ Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâluddin es-Suyûtî, *Lubbu’l-Lubâb fî Tahrîri’l-Ensâb*, Dâru’s-Şâdir, Beyrut trz, s. 95.

²²¹ DEDEYEV, a.g.m, s. 220.

²²² NESİROV, a.g.e, s. 360.

²²³ DEDEYEV, a.g.m, s. 220.

²²⁴ el-Ğazzî, a.g.e, c. II, s. 251.

²²⁵ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 2028.

²²⁶ Kahhâle, a.g.e, c. XIII, s. 98; ez-Ziriklî, a.g.e, c. VIII, s. 31; NESİROV, a.g.e, s. 361.

1.30. Muhammed et-Tebrîzî

Adı: Muhammed b. ‘Abdulevvel Tebrîzî’dir.²²⁸ Muhammed Tebrîzî Hanefî mezhebine mensup fıkıh âlimi, aynı zamanda edebiyatçı ve hattat idi. Babası ‘Abdulevvel Tebrîzî, Tebriz şehrinin kadısı olmuştur. Muhammed Tebrîzî ilk tahsilini Azerbaycan’ın meşhur hanefî fıkıh âlimlerinden olan babasından almıştır. Daha sonra babasıyla beraber Osmanlı Sultanı II. Beyazî’tin (m.1481-1512) hâkimiyeti devrinde Anadolu’ya gitmiştir. Burada Abdurrahman Muayyidzâde vasıtasıyla Sultan II. Beyâzî’tle tanışmıştır.²²⁹

Abdurrahman Muayyidzâde Celâledin Devvânî’nin talebesi olmuş ve tahsilini Azerbaycan medreselerinde almıştır.²³⁰

Sultan, Muhammed Tebrîzî’yi Edirne’deki medreselerden birinde müderris olarak. Daha sonra göz hastalığından dolayı emekli olmuş ve aylık seksen dirhem bağlamıştır.²³¹

Eserleri:

Muhammed Tebrîzî eserlerini arapça, farsça ve türkçe yazmıştır.

- 1) *Hâşiye ‘alâ Şerhi Ferâizu’s-Sirâciyye*: Sırâceddin Muhammed Secâvendî’nin İslam miras hukukuna dair yazdığı eserine haşiyedir.
- 2) *Havâşi ‘alâ Umûri’l-‘Ammâ*: ‘Adûddin el-Îcî’nin eserine yazdığı haşiyedir.
- 3) *Risâle fî Kaṭ‘îl-Yed*.
- 4) *Hâşiye ‘alâ Şerhi Hidâyeti’l-Hikme*.²³²

Vefatı:

Muhammed Tebrîzî’nin vefatı kaynaklarda farklı tarihlerde geçmektedir. Muhammed Gazzî ve Taşköprüzâde âlimin Muharrem ayında (963/1556)

²²⁷ ez-Ziriklî, a.g.e, c. VIII, s. 31; el-Ğazzî, a.g.e, c. II, s. 251.

²²⁸ el-Ğazzî, a.g.e, c. II, s. 38; el-Ĥanbelî, a.g.e, c. X, s. 435; Kaḥḥâle, a.g.e, c. X, s. 122.

²²⁹ el-Ğazzî, a.g.e, c. II, s. 38; el-Ĥanbelî, a.g.e, c. X, s. 435.

²³⁰ NESİROV, a.g.e, s. 279.

²³¹ el-Ĥanbelî, a.g.e, c. X, s. 435.

²³² Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 230; el-Ĥanbelî, a.g.e, c. X, s. 435; NESİROV, a.g.e, s. 279.

yılında İstanbul'da vefat ettiğini, Kaḥḥâle (h.954/m.1547) yılında vefat ettiğini yazmışlardır.²³³

1.31. Hüseyin b. Hasan el-Ḥalḥâlî

Adı: Hüseyin b. Hasan el-Hüseyni Halhâlî'dir. Allâme ve molla lakaplarıyla da bilinir.²³⁴

Tahsil hayatı:

Hüseyin Halhâlî Azerbaycan'ın Halhal beldesinde doğmuştur.²³⁵ İmam Hüseyin'in neslinden olan Hüseyin Halhâlî Sultan III. Murat (m.1574-1595) ve III. Mehmet'in (m.1595-1603) hâkimiyeti yıllarında Osmanlı devletinde yaşamış meşhur müfessir, dilci, kelamcı ve astronomi âlimidir. O, Mirze Can Şirâzî'nin talebesi olmuştur. Abdülkerim b. Süleyman b. Abdolvahhab Kavrânî, Hüseyin Halhâlî'den ders almıştır.²³⁶

Eserleri:

Hüseyin Halhâlî birçok ilim dalında arapça, farsça ve türkçe eserler yazmıştır.

- 1) *Hâşiye 'alâ Şerḥi'd-Devvânî li Tehzîbi'l-Manṭık*.²³⁷
- 2) *Hâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl lil Beyzâvî*: Bu eserde Yasin süresinden Kurân'ın sonuna kadar olan sûreler tefsir edilmiştir.
- 3) *Hâşiye 'alâ Şerḥi'l-'Aḳâidi'l-'Adûdiyye*.
- 4) *Şerḥu'd-Dâiretu'l-Hindiyye*.

²³³ el-Ğazzî, a.g.e, c. II, s. 39; Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 230; Taşköprüzâde, *Şaḳâiḳu'n-Nu'mâniyye*, s. 289.

²³⁴ Kaḥḥâle, a.g.e, c. III, s. 319; Bağdathî, a.g.e, c. I, s. 291; ez-Ziriklî, a.g.e, c. II, s. 235; Ednahvî, a.g.e, s. 434.

²³⁵ ez-Ziriklî, a.g.e, c. II, s. 235.

²³⁶ Muhammed Emin b. Fazlullah, *Ḥulaşatu'l-Âsâr fi A'yâni'l-Ḳarni'l-Hâdî 'Aşar*, Dâru's-Şâdir, Beyrut trz, a.g.e, c. II, s. 122; NESİROV, a.g.e, s. 359.

²³⁷ ÇELEBÎ, a.g.e, c. I, s. 516.

- 5) *Miftâh fî Halli 'l-Mesâbih*.
- 6) *Şerhu Kâfiye li İbnu 'l-Hâcib*.
- 7) *Hâşiye 'alâ Risâlatu İsbâti 'l-Vâcib*.
- 8) *Risâle fî Tehkîkî Vakti 'z-Zavâl*.²³⁸

Vefâtı:

Hüseyin Halhâlî (h.1014/m.1605) yılında fevat etmiştir.²³⁹

1.32. Abdurrahîm Mahmud eş-Şîrvânî

Adı: Abdurrahîm b. Mahmud Şîrvânî'dir. XVI-XVII y.y Osmanlı devletinde yaşamış azerbaycanlı kelâm âlimidir. *Hâşiye 'alâ Levâmi 'u'l-Esrâr fî Şerhi Metâli 'u'l-Envâr* adlı eserin müellifidir.²⁴⁰ Abdurrahîm Şîrvânî (h.1024/m.1615) yılında vefat etmiştir.²⁴¹

1.33. Cemaleddin el-Erdebîlî

Adı: Cemaleddin Muhammed'dir. Baba adı Abdulgâni'dir. Nisbesi Erdebîlî. Lakabı Ġânizâde er-Rûmî'dir. Âlimin hayatıyla ilgili mevcut kaynaklarda yeteri bilgiye ulaşamadık. Yaşadığı devrin tanınmış dil ve edebiyat âlimlerinden biri olmuştur. Cemaleddin Erdebîlî aynı zamanda Hanefî mezhebine mensup fıkıh âlim ve müfessirdi.²⁴² Kaynaklarda yeteri kadar bilgi olmasada er-Rûmî lakabından Cemaleddin Erdebîlî'nin Anadolu'da yaşadığı ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Âlim

²³⁸ Kahhâle, a.g.e, c. III, s. 319; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 291; ez-Ziriklî, a.g.e, c. II, s. 235; Ednahvî, a.g.e, s. 434.

²³⁹ Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 291; Kahhâle, a.g.e, c. III, s. 221.

²⁴⁰ ÇELEBÎ, a.g.e, c. II, s. 1567.

²⁴¹ NESİROV, a.g.e, s. 233.

²⁴² Kahhâle, a.g.e, c. X, s. 178; Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 590; NESİROV, a.g.e, s. 117.

(h.980-1036/m.1572-1627) senelerinde yaşamıştır. Cemaleddin Erdebili'nin eserleri medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.²⁴³

Eserleri:

- 1) *el-Envâr li a'mâli'l-Ebrar fî'l-Fıkh*.²⁴⁴
- 2) *Hâşiye 'Alâ Envâri't-Tenzîl li'l Beyzâvî*.
- 3) *Şerhu'l-Unmûzec fî'n-Nahv*: Bu eser Zemahşerî'nin Arapça'yla ilgili *Unmûzec fî'n-Nahv* eserine yazdığı şerhidir.²⁴⁵

1.34. Sadreddinzâde eş-Şîrvânî

Şîrvânî Sadreddinzâde'nin hayatı ve şahsiyeti

İsmi, künyesi, lakabı:

Adı: Mehmet Emin'dir, baba adı Sadreddin, lakabı Mollazâde, Nisbesi Şîrvânî'dir.²⁴⁶

Doğumu:

Şîrvânî Sadreddinzâde Azerbaycan'nın kuzeyindeki Şîrvan bölgesinde doğmuştur. Şîrvan, Kür'ün²⁴⁷ doğusunda ve Hazar denizinin batı kıyısı üzerinde bulunan bir beldenin adıdır. Babasının ismi Sadruddin'dir. Bununla beraber bazen Sadru'l-Mille ve'd-Din adıyla da anılmaktadır. Şîrvânî Sadreddinzâde'ye Mollazâde denmesi ve babası hakkında "Şeyh" ve "Dersi'âm" ifadelerinin kullanılması Sadruddin Efendi'nin âlim bir zat olduğunu göstermektedir. Ayrıca onun *el-Hikmetu'l-Muta'âliye* adlı bir eseri de vardır.²⁴⁸

²⁴³ NESİROV, a.g.e, s. 107.

²⁴⁴ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 195.

²⁴⁵ Kahhâle, a.g.e, c. X, s. 178; ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 185.

²⁴⁶ Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 275; SÜREYYA, c. V, s. 1426; Kahhâle, a.g.e, c. XI, s. 73; ez-Ziriklî, a.g.e, c. VI, s. 266; A.S.A, c. X, s. 542.

²⁴⁷ Azerbaycan'ın en büyük nehridir.

²⁴⁸ el-Muhibbî, *Hulaşatu'l-Eşer fî E'yâni li Kârni'l-Hâdi 'Âşar*, Mısır, trz, c. III, s. 475; TAHİR, c. I, s. 395

Tahsil Hayatı:

Şîrvânî Sadreddinzâde gençliğini âlim ve şeyh olan babası Sadreddin Efendinin yanında geçirmiş ve ondan tefsir, hadis, fıkıh, kelam, mantık gibi ilimleri okumuştur. Aynı zamanda hem zâhirî hem de bâtinî ilimlerde mahir olan babasından tasavvufî ilimleri de görmüştür. Böylece babasının, onun yetişmesinde büyük katkısı olmuştur.²⁴⁹

Şîrvânî Sadreddinzâde ayrıca mütekellim ve müfessir olan ve astronomi ile de ilgilenen Molla Hüseyin el-Halhâlî'den (h.1014/m.1605) akâid ve mantık başta olmak üzere pek çok ilim tahsil etmiştir.²⁵⁰

Şîrvânî Sadreddinzâde doğduğu ve hayatının belli bir dönemini yaşadığı Şîrvan'ı Safevî'ler işgal edince Ehli Sünnet mensuplarına yönelik baskılar yüzünden ailesiyle birlikte önce Halep'e ardından Diyarbakır'a göç etmek zorunda kalmıştır. Burada vezir Nasuh Paşa'yla (h.1023/m.1614) görüşmüş ve O Diyarbakır'ın Emîru'l-Umerâsı olunca, Şîrvânî Sadreddinzâde'yi kendisine muallim yapmış ve ondan büyük ölçüde istifade etmiştir. Bir süre sonra Hüsrev Paşa Medresesine müderris tâyin edilmiştir. Daha sonra Nasuh Paşa'yla beraber dönemin önde gelen âlimleriyle tanışıp bilgi alışverişinde bulunmak ve bu suretle ilmini artırmak maksadıyla (h.1020/m.1611) yılında İstanbul'a gitmiştir. Şîrvânî Sadreddinzâde zengin ilmiyle İstanbul'da I Ahmed'in (m.1021-1027) ve ulemânın takdirini kazanmıştır. Burada çeşitli medreselerde müderrislik ve ayrıca kadılık da yapmıştır.²⁵¹

Kaynaklarda kendisi için "müfessir"²⁵² ve pek çok ilimde söz sahibi manasında olmak üzere "Âlimi'l-Meşâriḳ"²⁵³ ifadeleri kullanılmaktadır.

Muḥibbî (h.1101/m.1698) Şîrvânî Sadreddinzâde'nin torunu ve talebesi olan, Mısır Kâzî'l-Ḳudâtı el-Fazıl Şadık'ın kendisine naklettiklerine dayanarak onun

²⁴⁹ Ramazan ALTINTAŞ, DİA, "ŞİRVÂNÎ Sadreddinzâde", c. XXXIX, s. 208

²⁵⁰ el-Muḥibbî, a.g.e, c. III, s. 475; Fazlullah, c. III, s. 475

²⁵¹ ALTINTAŞ, a.g.m, s. 208

²⁵² ez-Ziriklî, a.g.e, c, VI, s. 266.

²⁵³ Kaḥḥâle, a.g.e, c. IX, s. 73.

pek akıllı, zeki ve hazır cevap biri olduğunu kaydettikten sonra şu hadiseyi anlatmaktadır: Şîrvânî Sadreddinzâde İstanbul'a gelince, Kadızade er-Rûmî (h.1021/m.1612) bir defasında onun ilim meclisinde bulunuyordu. O, daha önce kararlaştırdığı değişik ilimlerden oluşan otuz kadar soru sorar. Arkası yastığa dayanmış bir şekilde oturmakta olan Şîrvânî Sadreddinzâde ise, "Vallâhi senin bu sorularına herhangi bir kitaba müracaat etmeden şimdi cevap vereceğim" der. Bunun üzerine Kadızade sorularını sorar. Aldığı cevapların hepsini takdirle karşılar ve onları kaydeder. Soruları cevaplandıran Şîrvânî Sadreddinzâde bu esnada hiç heyecanlanmaması ve telaşa kapılmaması da oradakilerin dikkatini çeker.²⁵⁴

Eserleri:

- 1) *Tefsîru Sureti Yâsîn*.²⁵⁵
- 2) *Şerhu Kavâ'idî'l- 'Aşkâidi li'l-Ğazzâlî*: Müellif eserin mukaddimesinde dönemin bazı problemlerine de temas etmiştir.²⁵⁶
- 3) *Hâşiye 'alâ tefsîri'l-Beyzâvî*: Bu eser yazma hâlinindedir. Tamamlanmamıştır.²⁵⁷
- 4) *Tefsîru Sureti'l-Feth*: IV. Murat'a ithaf edilen bu eserde kelâm tartışmalarına yer verilmiştir.
- 5) *Risâle fî Beyânî'l-Firaķi'z-Zalle*
- 6) *Tefsîru Sureti'l-İhlâs*: Muhtasar bir risâledir.
- 7) *İ'râbu'l-Âyeti'l-Kursî*.
- 8) *Hâşiye 'alâ cuz'i'n-Nebe' min Tefsîri'l-Beyzâvî*: Eserde ibâdet kavramının anlamı ve derinliği üzerinde durulmaktadır.
- 9) *Risâle fî tahkîki'l-mebde' ve'l-Me'âd*: Eserde varlık, yokluk, yaratılış, ruh-beden gibi konuların üzerinde durulmaktadır.

²⁵⁴ el-Muhibbî, a.g.e, c. III, s. 476.

²⁵⁵ Bağdatlı, a.g.e, c. I, s. 308.

²⁵⁶ ÇELEBİ, a.g.e, c. II, s. 1358.

²⁵⁷ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 444.

10) *Tercumetu'l-Umam*: Eserde Arapça bir mukaddimeden sonra Türkçe yazılan eserde çeşitli itikâdî mezhepler incelenmektedir.

11) *Şerh a'lâ Ciheti'l-Vaḥde li'l-Fenârî*: Molla Fenârî'nin kavram ve nesneleri bir araya getiren ortak noktalar hakkında kaleme aldığı risâlenin şerhidir.

12) *Risâle fî Mes'leti'l-Îmân*.

13) *Hâşiye a'lâ Şerhi Îsâgûcî li-Husâmeddîn*.

14) *el-Fevâ'idu'l-Hâkâniyye*: Elli dört ilim dalını tanıtan bu eser I. Murat'a ithaf edilmiştir.²⁵⁸

Vefatı:

Şîrvânî Sadreddinzâde (h.1036/m.1627) yılında vefat etmiş ve vasiyeti üzerine İstanbul Üsküdar'da defnedilmiştir.²⁵⁹

1.35. Abdurrahîm Ahmed eş-Şîrvânî

Adı: Abdurrahîm b. Ahmed Şîrvânî'dir. Hanefî mezhebine mensup fıkıh ve kelam âlimiydi. İstanbul'daki medreselerden birinde müderris olmuştur.

Eserleri:

1) *Hâşiye 'alâ Şerhu'r-Risâle fî Edebi'l-Baḥs*: Bu eser Kemâleddin Şîrvânî'nin *Edebi'l-Baḥs* adlı eserine yazdığı haşiyesidir.

2) *Hâşiye 'alâ Levâmi'u'l-Esrâr*: Bu eser Sirâceddin Ebu's-Senâ Urmevî'nin (1283) mantık ilmine dair yazdığı *Meṭâli'u'l-Envâr* adlı eserine yazdığı haşiyedir.

3) *Ta'likât 'alâ Mîhâvî'l-'Avâsîfî'l-Fezâil*.

Vefatı:

Abdurrahîm Şîrvânî (h.1134/m.1722) yılında vefat etmiştir.²⁶⁰

²⁵⁸ ez-Ziriklî, a.g.e, c, VI, s. 266; Kaḥḥâle, a.g.e, c. IX, s. 73; ÇELEBÎ, a.g.e, c. II, s. 1298; NESİROV, a.g.e, s. 233; VEZİROV, a.g.e, s. 86; TÂHİR, a.g.e, c.I, s. 395.

²⁵⁹ ez-Ziriklî, a.g.e, c, VI, s. 266; Kaḥḥâle, a.g.e, c. IX, s. 73; Bağdatlı, a.g.e, c. II, s. 275; ALTINTAŞ, a.g.m, s. 208; BİLMEN, a.g.e, c. , s. 511.

1.36. Ahmed et-Talîşî

Osmanlı devletinde yaşamış Hanefî mezhebine mensup fıkıh ve kelamcı âlim olmuştur. Çalışmamızda Ahmed Talîşî'nin hayatı ile ilgili bilgiye ulaşamadık. *Ta'likât Hâşiye 'alâ't-Tecrîd* adlı eserin müellifidir.²⁶¹

1.37. Muhyiddin Mûsa et-Talîşî

Mûsa Talîşî'nin Hayatı ve Şahsiyeti

İsmi, künyesi, lakabı:

Adı: Muhyiddin Muhammed Talîşî, baba adı Mûsa'dır.

Hayatı:

Hanefî mezhebine mensup fıkıh, astronomi ve kelam âlimi olan Muhyiddin Talîşî 1400 yılında Azerbaycan'ın güney doğu bölgesinde doğmuştur. Daha sonra İstanbul'a gitmiş ve orada yaşamıştır. İstanbul'a gidiş tarihi bilinmemektedir.

Eserleri:

Muhyiddin Talîşî'nin kelam ilmine dair birçok eser yazmıştır.

- 1) *Hâşiye 'alâ Şerhu İsâğûci li'l-Husâmeddin el-Kati*: Bu eser uzun zaman medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.
- 2) *Şerhu Tevâliu'l-Envâr min Metâli'il Enzâr*.
- 3) *Şerhu Hikmetu'l 'Aynli'l-Kâtibî*.
- 4) *Risâletu'l-Unsûriyye*.

Vefatı:

Muhyiddin Talîşî XVI. y.y başlarında vefat etmiştir.²⁶²

²⁶⁰ Kehhâle, a.g.e, c. II, s. 129.

²⁶¹ NESİROV, a.g.e, s. 258.

²⁶² NESİROV, a.g.e, s. 257.

1.38. Muhammed İdris en-Naḥçivânî

Adı: Muhammed b. İdris Naḥçivânî. Muhammed Naḥçivânî XV-XVI y.y Osmanlı devletinde yaşamış tasavvuf âlimiydi.²⁶³

Eserleri:

Muhammed Naḥçivânî İslam ahlakına dair eserlerin müellifiydi.

- 1) *Fuṣûl Ma'rifetu't-Telbîs ve Usûli't-Temyîz beyne Taşavvuf ve't-Tedlîs.*
- 2) *Ta'rîfu't-Telbîs ve Tebyîdi'l-İblîs.*²⁶⁴
- 3) *Tercüme-yi Ahlakî'l-Muḥsinîn.*²⁶⁵

1.39. Hüseyin eş-Şîrvânî

Adı: Hüseyin b. Abdullah Şîrvânî. Osmanlı devletinde yaşamış Hanefî mezhebine mensup fıkıh âlimiydi. Hüseyin Şîrvânî'nin Azerbaycan'dan Anadolu'ya gidiş sebebi Safevîler'in âlimlere yaptığı baskılardır. Âlim *Aḥkâmu'd-Dîniyye* adlı eserini Osmanlı Sultanı Kanuni I. Süleyman'a (m.1520-1566) vermiş ve bu eserde Safevîler'le savaşın gerektiği hakkında fetvalar vermiştir.

Eserleri:

- 1) *Seyfu'l-Kâfî fî Beyânî İ'tikâdî'r-Râfîzî.*
- 2) *Risâle fî't-Taşavvuf.*
- 3) *Aḥkâmu'd-Dîniyye.* adlı eserlerin müellifidir.²⁶⁶

²⁶³ NESİROV, a.g.e, s. 196.

²⁶⁴ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 421.

²⁶⁵ ÇELEBİ, a.g.e, c. I, s. 38.

²⁶⁶ NESİROV, a.g.e, s. 239.

İKİNCİ BÖLÜM

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi

محمد البرداعي

Muhammed el-Berdâî

حاشية على شرح الاساغوجي

Hâşiye ‘alâ Şerhi el-İsağûci(BY00007078/1)

بسم... الحمد لمن حمده احسن كل المقول وشكره اشرف ما يحتاج في العقول... اما بعد فجمعت:Başı:

هذه الحواشي للمبتدئين باستعانه القادر من الكتب...

....لان الجنس ايضا مقول على كثيرين مختلفين بالعدد وليكن الكلام والحمد لواجب الوجود والشكر: Sonu:

المختص تمت الكتاب.

Eser Arapça Nesih yazıyla, 205x 150 mm-150x80mm ölçüde, 19 satır. Suyolu filigranlı kâğıda yazılmıştır. Sözbaşları kırmızı renkli olup eser ciltsizdir.

ابن الحاجب

İbnu'l-Hâcib

الكافية فى النحو

el-Kâfiye fi'n-Naḥv(BY00007800/1)²⁶⁷

بسم... الكلمة لفظ وضع لمعنى مفرد وهى اسم وفعل وحرف لأنهما اما أن تدل على معنى:Başı:

في نفسها او لا الثاني الحرف والاول اما ان يقترن...

...تقلب تلك النون ألفا عند الوقف لتتأفیهما مع التنوين كقولك لمن انها تمت: Sonu:

²⁶⁷ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 14303 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Eser Arapça, talik yazıyla, 105x135-150x70mm ölçüde, 19 satır, 1b-11b yaprak Arma filigranlı kağıda yazılmıştır. Sehlebi tehzibli, sözbaşları ve kesikler kırmızı, vişnerengi tam meşin, sabet şemseli köşebendi cilt dedir.

الشافية فى الصرف

eş-Şafiye fi's-Sarf(BY00006996/3)

بسم... الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد... قال الشيخ الامام العلامة
...العالم قدوة الفقهاء والقراء والنحاة جمال الدين

Sonu: ... واما الحروف فلم تكتب منها بالياء منها حروف ومنها بالياء غير بلى والى وعلى

وحتى تم

Eser Arapça, Nesih yazıyla, 245x180-162x78mm ölçüde, 11 satır, 20b-59b yaprak, cedid kağıda yazılmıştır. Tam meşin, siyah bir cilt dedir. ²⁶⁸.

الشافية فى التصنيف

eş-Şafiye fi't-Tasnîf(SUIF 0093/2)²⁶⁹

بسم... الحمد لله رب العلمين... والصلوة على رسوله محمد... أما بعد فقد سألتني من

لا يسعني مضايفته ولا يوافقني مخالفته ان الحق المتقدمين في الاعراب...

Sonu: ... وكلا يكتب على الوجهين لاحتمال وأما الحروف فلم تكتب بالياء غير بلى وعلى وحتى..

Eser Arapça, talik yazıyla, 17,8x12,3-12x7mm ölçüde, 13 satır, 21b-68a yapraktadır. Müstensih: Hafız İsmail en-Nazifi b. Ali el-Vehbi es-Sillevi. Tarih: 1256H

²⁶⁹ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 11707 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

عقيدة ابن الحاجب

‘Aqîdetu İbni’l-Hâcib(BY0000504/10)

Bası: من كلام الامام أبي عمرو بن الحاجب المالكي رحمه الله تعالى ويجب على المكلف شرعا لأن يكون على عقد صحيح..

Sonu: وهو فرض كفاية انتهى المقصود من كلامه رحمه الله والحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى.

Eser Arapça, Nesih yazıyla, 180x130-110x80mm ölçüde, b132-b135 yaprak, abadi kağıda yazılmıştır. Şemse ve Zencirekli, Kahverengi tam deri cilttir.²⁷⁰.

محي الدين بن موسى التليشي

Muhyiddin b. Musa et-Talışî

حاشية على شرح الاساغوجي

Haşiye ‘alâ Şerhu’l-İsâgûci(BY00005347/1)²⁷¹

Bası: الحمد لله رب العالمين والصلوات والسلام على سيدنا محمد... قال الحمد لله الواجب وجوده اقول افتتح كتابه بالحمد..

Sonu: وكل ما هو شاهد محسوس وهو متحير والمراد من المغالطة تغليظ الخصم ودفعه تم... Sonu:

Dili Arapça, 15 satır, 210x140-140x60 ölçüde, 1b-83a yaprak, suyu filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları kırmızı, sırtı kahverengi meşin desenli kağıt kaplı mukavva cilt. Bazı sayfa kenarlarında şerhler vardır.

²⁷¹ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 10884 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

يوسف بن ابراهيم الاردبيلي

Yûsuf b. İbrâhim el-Erdebîlî

الانوار لاعمال الابرار فى الفقه

el-Envâr li A‘mâlî’l-Ebrar fî’l-Fıkh(BY 4216)

بسم... الحمد لله الحميد المجيد ... حمدا يوافي نعمه ويكافئ... اما بعد فهذه احكام شرعية: Başı:

ومسائل دينية... المعتبرة المعمولة كشرح الكبير...

مرض او جنون يرجى زواله اعطى ولم يسقط من الدفتر و ان لم عجمية و بالعكس تمت Sonu:

Eser Arapça, nestalik yazıyla, 310x215-215x150mm ölçüde, 21 satır, 169
yaprak, abadi kağıda yazılmıştır. Söz başları ve kaşideler kırmızı, yıpranmış cilt.
Müstensih: Zeyneabidin b. Şemseddin b. Muhyiddin. Tarih: 907

عبد الغانى الاردبيلي

Abdulğani erdebili

شرح الانموذج فى النحو

Şerhu’l-Unmûzec fî’n-Nahv(733)

بسم... الحمد لله الذي جعل العربية مفتاح البيان... وبعد يقول الامام...لما رأيت مختصر الامام Başı:

الهمام علامة العالم جار الله العلامة قدس الله روحه...

... عن شرورهم ورد اليهم بلطفه وكيد فجورهم الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على: Sonu:

محمد وآله أجمعين.

Eser Arapça, nesih yazıyla, 178x122-123x75mm ölçüde, 15 satır, 1a-99a yaprak,
cadid kağıda yazılmıştır. Söz başları kırmızı, ciltsiz. Şirazelidir.

ابو الفتح محمد الاردبيلي

Ebû'l-Fetḥ Muhammed el-Erdebîlî

حاشية على شرح قاض زاده لاشكالات التأسيس

Hâşiye 'alâ Şerhi Kâzi Zâde li İşkâli't-Te'sîs(BY00002428/2)

بسم... الحمد له مقدر مقادير الأشياء... وبعد فيقول أبو الفتح محمد الهادي أبو النصر بن: Başı:

ابي سعيد الحسيني الوافي المدعو بتاج السعدي...

: ...مثلا بل الى ظ بحيث يكون ك ط مساوياً ح ا ويتم الكلام في هذا المقام.Sonu.

Eser Arapça, talik yazıyla, 200x130-175x65mm ölçüde, 21sattır, 128b-153b yaprak, suyuolu filigranlı kağıda yazılmıştır. Sözbashları ve cetveller kırmızı, sırtı kahverengi meşin, çarkuşe mikrebli, şirazeli cilt içindedir.

حاشية على رسالة الحنفية

Hâşiye 'alâ Risâleti'l-Hanefiyye(BY0000004674)

بسم... الحمد لله على افهام الخطاب والصلوة على رسوله...أما بعد فهذا شيء عجاب بل امر: Başı:

لا يدخل في الحساب على الشرح المشهور من اولى الالباب للرسالة الشريفة...

...اليها في مواضعها ليعتمد عليها المحصلون وغيرها عن غيرها الطالبون ان الله مع الذين: Sonu:

هم محسنون تمت.

Eser Arapça, talik yazıyla, 205x145-140x60mm ölçüde, 21sattır, 25 yaprak, harf çiçek ve vaza filigranlı kağıda yazılmıştır. Sırtı ve sertap kahverengi meşin, maukavva cilt içindedir.

شهاب الدين عمر السهروردي

Şihabeddin Ömer es-Sühreverdî

عوارف المعارف

‘Avârifu’l-Ma‘ârif(BY 6104)

... والارادة والاختيار ومنذ هذا ذاق صرف العبودية حيث صار حرا.... واختياره واما العقل:Başı:

فهو لسان: الروح...

... المنتهى اتغنى من الزيادات والنوافل ولا على قلبه من الاسر سال في تناول... Sonu:

Eser Arapça, nesih yazıyla, 240x170-195x130mm ölçüde, 24 satır, 172 yaprak, abadi kağıda yazılmıştır. Sözbaşları kırmızı, mukavva cilt içindedir. Baştan 3 varak, sondan eksik.

محمد حنفى التبريزي

Muhammed Hanefî et-Tebrîzî

رسالة الحنفية فى الادب

Risâletu’l-Ĥanefiyye fî’l-Âdâb(BY00007049/5)

بسم... لك الحمد جعل الله تعالى مخاطبا تنبيهها على القرب ولان اللائق مجال الحامد ان يلحظ:Başı:

المحمود حاضرا ومشاهدا ثم بحمده واستبان منه وجه تقديم...

...وبعضها غير موافق فتأمل وانصف فان وجدته حقا فاتبعه والا فاصلحه فان الله تعالى Sonu:

لا يضيع اجر المحسنين تم...

Eser Arapça, nesih yazıyla, 195x140-140x60mm ölçüde, 17 satır, 64a-69a yaprak, harf ve avize filigranlı kağıda yazılmıştır. Keşideler kırmızı, çaharkuşe

kahverengi deri kaplı, siravesi dağınık cilt içindedir. Sağ kapağı yoktur. Mustansih:
Hasan b. Mustafa. Tarih: 1094(1682).

حاشية على رسالة فى اثبات الواجب

Hâşiye ‘alâ Risâle fî İsbâtî'l-Vâcib(BY00003877/3)

بسم... الحمد لمن تقدس جنبه عن أن يكون شريعة... وبعد فهذه فوائد شريفة كافية ونكاة لطيفة:Başı:

وافية في حل رسالة الاثبات الواجب المشتملة على المطالب المولى المحقق...

... وخارج عنها ولم يرد في علة السلسلة المذكورة بانها نفسها بالوضع او خارج عنها. Sonu:

Eser Arapça, nestalik yazıyla, 205x145-145x55mm ölçüde, 17 satır, 62b-89a yaprak, üzüm filigranlı kağıda yazılmıştır. Sözbaşı kırmızı siyah tam meşin, şemseli mikrepli cilt içindedir.

محمد حدادی التبریزی

Muhammed Haddâdî et-Tebrîzî

سراج القلوب

Sırâcu'l-Kulûb(BY00002593/2)

بسم... الحمد لله العلى العظيم الجواد الكريم القدوس الحليم المدبر العليم الملكوت والبقاء:Başı:

والحور والعطاء ... ابو نصر بن محمد القطان رحمة الله عليه...

...وجماعت را كه فهم بدین جایگاه نوسد وعقل اینشان بدین راه بزد قبول كردند و الله: Sonu:

اعلم بالصواب.

Eser Arapça, nesih yazıyla yazılmış, 193x123-131x70mm ölçüde, 165b-174b yapraktır. Bölüm başları kırmızı, sağ kapak yok, sırtı tamir görmüş, bordo deri, salbekli, şemseli, kahverengi deri cilt içindedir.

سنان الدين يوسف گنجوي التبريزي

Sinânedin Yûsuf Gencevi et-Tebrîzî

تبیین المراحم

Tebyînu'l-Merâhîm(42 Kon 396)

بسم... الحمد لله الذي أنزل علينا كتابا.. والصلوة والسلام على من عصم من الكبائر... أما بعد اعلموا: Başı:

معاشر المؤمنين اتاكم الله تعالى سؤلکم وسهل الى المرادات وصولکم...

...اجعل كتابنا هذا حجة لنا يوم القيامة ولا تجعله حجة علينا وصلى الله على سيد الاولين والآخرين: Sonu:

وعلى اله واصحابه اجمعين وسلم تسليما كثيرا يا رب العالمين تمت الكتاب.

Eser Arapça, nesih yazıyla, 215x160-155x90mm ölçüde, 23 satır, 260 yaprak, isim filigranlı kağıda yazılmıştır. Fasıl sözcüğü ve bölüm başlıkları kırmızıyla zenci renkli, şemseli, köşebentli miklebli, kahve rengi, meşin, kaplı mukavva cilt içindedir.

حاشية على انوار التنزيل و اسرار التأويل

Hâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl ve Esrâri't-Te'vîl(42 Kon 2450)

بسم... الحمد لله الذي نور قلوبنا بأنوار مباني تفسير المحكمات... بسم الله اشرع في تصنيف هذا الكتاب: Başı:

واقول الحمد لله من اول الخطبة الى تمام هذا الكتاب فقد...

..لما بينت الى الجزء الاخير من الابد لكن وجود الجزء الاخير منه محال فتعيين البقرة او القاتل: Sonu:

محال تم.

Eser Arapça, talik yazıyla, 215x155-165x120mm ölçüde, 23 satır, 217 yaprak, abadi kağıda yazılmıştır. Sözbaşları ve keşideler kırmızı siyah, tam meşin zencerekli şirazeli miklepli cilt içindedir.

بشير بن حامد التبريزي

Beşîr b. Hâmid Tebrîzî

تبيان في اعراب القرآن

Tibyân fî İ‘râbi’l-Ḳurân(42 KON 3758)

بسم... قال الشيخ الجليل العالم الاديب البارع... اما بعد في اولي ما عنى باعى العلم بحر عاته واحق: Başı:

ما صرف العناية الى معاناته ما كان من العلوم اصولا لغيره...

...ولكن حرك الالف فانقلبت همزه كما ذكرنا في الضالين ستغن بالامس... Sonu:

Kitap sondan eksiktir.

Eser Arapça, nesih yazısıyla, 255x165-205x120 mm ölçüde, 29 satır, 144 yaprak, abadi kağıda yazılmıştır. Şemseli, kahverengi meşin bir cilt içerisinde. İslâm Dini-Tefsir Tercüme ve Tevil konularını ihtiva eden bu eser, Medine-i Münevvere’de (649/1251) yılında istinsah edilmiştir.

نعمة الله النخجواني

Ni‘metullah en-Naḥçivânî

الفواتح الالهية و المفاتيح الغيبية الموضحات للكلم القرانية و الحكم الفرقانية

Fevâtiḥu’l-İlâhiyye ve’l-Mefâtiḥu’l-Ġaybiyye el-Mûziḥatu li’l-Kelimi’l-Ḳur’âniyye ve’l-Ḥikemi’l-Furḳâniyye(BB0000022030)

بسم... سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت السميع الحكيم... سورة الفاتحة لا يخفى على من ايقظه: Başı:

الله سيعينه عن منام الغفلة...

...ويرشدك الى منتهى مقصدك وقبلتك رب هب لي من لدنك حكمة وحكما والحقنا بالصالحين آمين: Sonu:

يا رب العالمين.

Eser Arapça, 579 sayfadır, (723/1325) yılında istinsah edilmiştir. Siyah bez kaplı şemseli, köşebentli, mikrepli cilt içindedir.

صدر الدين زاد الشرواني

Sadreddinzade eş-Şirvani

شرح على جهة الوحدة للفناري

Şerh a' l'â Ciheti'l-Vaḥde li-Fenârî(BY0002529/2)

بسم... ان احسن ما يفتتح به المنطق والكلام... وبعد فهذه تحقيقات شريفة بعبارات مرائعة تسابق

معانيها الازهان بل توقيفا من تعجب اسما...

...من اللباب على ان همم المحصلين متقاعدة و غرايمهم متقاصدة حامدا الله ومصليا على رسوله الله و: Sonu:

على اله وصحبه تم الكتاب بعون الوهاب.

Eser Arapça, talik yazıyla, 210x165-160-105mm ölçüde, 22 satır, 37a-48b yaprak, suyu filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları ve keşideler kırmızı mikrepli, kahverengi meşin, dağınık şirazeli, çarkuşe, mukavva cilt içindedir. Müstensih: Muhammed Emin İsmail'dir. Edirne Sinanzade medresesi'nde (1166/1768) yılında istinsah edilmiştir.

التفسير سورة يس

Tefsîru Sureti Yâsîn(BY0000000212)

بسم ... فالتغير بلفظ الماضي للكون متحقق الوقوع وقد يقال... وجعلنا من بين ايديهم سدا اي اعطينا: Başı:

لا يكتبه منها ومن خلفهم ايضا سدا كذلك عظيما...

...الاقراع والفتن نسال الله ان يتفضل علينا بحس الخاتمة ويعصمنا عن صرصر عاتية تم: Sonu:

Eser Arapça, talik kırması yazıyla, 200x135-160x70mm ölçüde, 23 sayfa, 41 yaprak, üç ay damlalı kağıda yazılmıştır. Ayetler kırmızı yazılı, şiraze dağınık, mukavva cilt içindedir. Baştan noksan, sure 9. ayetden başlıyor sonuna kadar.

رسالة في مسئلة الايمان

Risâle fî Mes'leti'l-Îmân(SÜİF0223/2)

بسم... قال الله تعالى في سورة الانفال انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم واذا تليت عليهم:

آياته زادتهم ايمانا وعلى ربهم يتوكلون...

...ردنا القاصرون فيغلبها الماهرون وبمثل هذا فليعمل العاملون تمت الرسالة: Sonu:

Eser Arapça, talik yazıyla yazılmış, 17 satır, 10a-14b yaprak, 205x140-143x65mm ölçüdedir. Konusu Peygamberlere iman.

حاشية على شرح الاساغوجي

Hâşiye a'lâ Şerhi Îsâgûcî(BY00003330/3)

بسم... سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم... وبعد فاني لما رأيت بعض عادة:

هذا المختصر قاصرا بحسب الظاهر بالنظر الى بعض...

ولكن هذا اخر ما اردنا في هذه الرسالة من المقاصد وما يتوقف به عليه من المقدمات تمت الرسالة: Sonu:

Eser Arapça, talik yazıyla yazılmış, 195x132-150x85mm ölçüde, 20 satır, 86b-120a yapraktır. Muhammed b. Hamza tarafından Antakya'da (969/1561) yılında istinsah edilmiştir.

عبد الرحيم محمود الشرواني

Abdurrahîm Mahmud eş-Şîrvânî

حاشية على لوامع الاسرار في شرح مطالع الانوار

Hâşiye ‘alâ Levâmi‘u’l-Esrâr fî Şerhi Meţâliu’l-Envâr(BY00005542/4)

بسم... قوله الفيض الوهاب لها هذا التفسير يحتمل معنيين... احدهما ان الفيض منهما مستعار لمنهم:Başı:
الوهاب استعارة تبعية كما هو....

...مطلعا على ان ذلك النوم آت في القسم ايضا ويندفع بما ذكرنا تم النسخة الشريفة بعون الله: Sonu:

Eser Arapça, talik yazıyla, 182x131-155x110 mm ölçüde, 27 satır, 10b-110b
yaprak, suyu filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları kırmızı, siyah tam meşin
şemseli, salbekli, zencirekli, miklepli siyah tam deri cilt içindedir.

كمال الدين الشرواني

Kemâleddin eş-Şîrvânî

مفتاح السعادة و مصباح السيادة

Miftâhu’s-Sa‘âde ve Misbâhu’s-Siyâde(BY0000004120)

بسم... الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين... فاني لما رايت ان انواع العلوم كثيرة واهم الانواع:Başı:
بالمقصود الاخرى علم الفروع فاخترت منه...

...ذلك وسرح افكارنا جلال صفاتك فاذا اثنا اشار... وخير خلقك ثم احشرنا في زمرة تم: Sonu:

Eser Arapça, nesih yazıyla, 197x125-135x80mm ölçüde, 17 satır, 427 yaprak,
inee abadi kağıda yazılmıştır. Çahar köşe kahverengi, kapaklar siyah meşin, şemseli,
zencirekli, mikrepli cilt, mukavva içerisinde. Başta üç varak fihrist zahriyeli 1197

tarıhli Halil hamid paşanın vakıf mührü ve vakıf kaydı vardır. Sonda aynı şahsın aynı tarıhli vakıf mührü vardır. Eser Muhammed b. Hızır tarafından, (971/1573) yılında istinsah edilmiştir.

سید یحیی الشروانی

Seyyid Yahya eş-Şirvânî

ورد الستار

Virdu's-Settâr(BY00005203/9)

بسم... اللهم یا رب یا ستار یا ستار یا عزیز یا غفار یا جلیل یا جبار... ونور قبورنا واشرح لنا صدورنا

و کفر عنا سیئاتنا وتوفنا مع الابرار...

Sonu: ...استغفر الله عن جميع ما کره الله قولاً وفعلاً وخاطراً وناظراً واتوب اليه ونسأله التوبة والمغفرة

والهداية انه هو التواب الرحيم تم.

Eser Arapça, talik yazıyla, 143x100-BXBmm ölçüde, 111b-115a yaprak, abadi kağıda yazılmıştır. Sırtı miklebi siyah meşin, yeşil mukavva cilt içindedir.

اوراد السباح

Evrâdu's-Subâh(BY00008745/4)

بسم... اللهم یا ستار یا رب یا ستار یا عزیز یا غفار یا جلیل یا جبار... واشرح صدورنا ویسر امورنا

وافتح طریقتنا وکفر عنا سیئاتنا وتوفنا مع الابرار...

Sonu: ...لمعظمين النجاعتين المحترمين حمزة والعباس رضي الله تعالى عنهما وعلى جميع الصحابة

والمهاجرين والانصار والتابعين الاخير.

Eser Arapça, nesih yazıyla, 113a-118b yaprak, su yolu filigranlı kağıda yazılmıştır. Cetvel, durak ve kaşideler altın yıldızlı, başlıklar kırmızı mürekkeplerdir. Sırtı gri bez, kapakları kahverengi deri kaplı yıpranmış miklepli mukavva cilt içindedir. Yazı alanı alt ve üst kısımlar köşeli, ortalar yuvarlaktır.

حسين بن حسن الخلخالي

Hüseyin b. Hasan el-Ḥalḥâlî

حاشية على شرح العقائد العضدية

Hâşiye ‘alâ Şerḥi’l-‘Aḳâidi’l- ‘Adûdiyye(BY00000030/2)²⁷²

بسم... قوله وهو انسان بعثه الله آه الضمير راجع إلى مدلول لفظ النبي المذكور... قوله وعلى هذا: Başı:

لا يشتمل منها ويحيى...

... لكن اذا اختص مدركة بالاجتهاد فليس للعوام فيه امر ونهي بل الأمر فيه موكول إلى أهل الاجتهاد...: Sonu:

Eser Arapça, talik yazıyla, 210x152-158x83mm ölçüde, 21 satır, 69b-129b yaprak, üzümlü taç filigranlı kağıda yazılmıştır. Sırtı siyah deri ile tamir görmüş şemzeli kağıt kaplı cilt içindedir. Mehmet b. Süleyman tarafından Nevşehir medresesinde (1157/1759)yılında istinsah edilmiştir.

شرح دائرة الهندية

Şerḥu Dâiretu’l-Hindiyye(BY00004798/5)

بسم... الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على نبيه محمد سيد الاولين... اما بعد فقال الكامل: Başı:

المحقق والفاضل المدقق اسوة الفضلاء عمدة العلماء وارث الانبياء قدوة الرؤساء...

يومًا وليلا لا يتغير في هذا الموضع ثم ان الممزق والمغرب والجنوب والشمال تم...: Sonu:

²⁷² Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi’nde 11431 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Eser Arapça, nesih yazıyla, 200x150-135x7mm ölçüde, 61b-67a yaprak, çiçek filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları ve keşideler kırmızı, çarkuşe kahverengi meşin ebru kaplı miklepli mukavva cilt içindedir. Eser (1097/1699) yılında istinsah edilmiştir.

نصر الله الخلالي

Nasrullah el-Ḥalḥâlî

حاشية على شرح هداية الحكمة

Ḥaşiye ‘alâ Şerḥu Hidâyetu’l-Ḥikme(BY00000206/1)

بسم... قوله الهداية أمر من عنده أي تماشى من عنده لا بواسطته أو بزوالها بسوء بمعنى Başı

على ان يوصل الى الحط كما في قوله...

وليس فيه ما يخص بالثاني فلا يكون هذا الجواب صحيحا أيضا تمت... Sonu:

Eser Arapça, talik yazıyla, 207x180-160-80 ölçüde, 25 satır, 1b-30b yaprak, rütubet lekeli yer yer kurt yenikli çıpa filigranlı krem renkli kağıda yazılmıştır. Sırtı çok yıpranmış kısmen dökülmüş cilt içindedir.

عبد العزيز الاشنوهي

Abdul‘azîz el-Uşnûhî

فرائض الاشنوهية

Ferâizu’l-Uşnûhiyye(BY00000018/1)

بسم... قال أبو الفضل... أما بعد حمد الله سبحانه وتعالى والصلوة... فإني أخرجت بعون الله مختصر: Başı:

في علم الفرائض وعريته من الخلاف والمسائل الفرائض ليسهل على المبتدئ...

...وترك ثمانية وعشرين بنتا وابنا وللابن ابن وهو المخاطب وترك ثلاثين الفا تم الكتاب بعون الملك: Sonu:
الوهاب.

Eser Arapça, nesih yazıyla, 185x130-120x70mm ölçüde, 18 satır, 1b- 28b yaprak, suyolu filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları kırmızı yazılı, kahve renkli santiyen cilt içindedir. Zeynudin b. ‘Abdulaziz Nehçivânî tarafından (983/1575) yılında istinsah edilmiştir.

احمد بن حسن الجاربردي

Ahmed b. Hasan el-Çârperdî

المغني في علم النحو

el-Muğnî fî ‘ilmi’n-Nahv (BY00008204/2)

Başı: بسم... اما بعد حمد لله ذي الانعام جاعل النحو في الكلام الملح في الطعام والصلوة على نبينا محمد سيد
الانام... فان الواو الاعز ذاك...

Sonu: قوله روية وقائم الاعماق حادي المخترقين مثبتة الاعلام لماح المحققين وهو قليل تم الكتاب...

Eser Arapça, talik yazıyla, 205x155-100x75mm ölçüde, 9 satır, 36 yaprak, suyolu filigranlı kağıda yazılmıştır. Sözbaşları ve keşideler kırmızı, mukavva cilt içindedir.

شرح الشافية

Şerhu’ş-Şâfiye (BY0000002388)

Başı: بسم... نحمدك يا من بين الخير والجود... أما بعد فيقول الامام الفاضل... لما كان كتاب التصريف الذي
صنفه الفاضل المحقق المدقق العالم العامل علامة الورى جمال الدين...

...والى كقولهم اليك وحتى حملا عليها لأنها بمعناها هي الغاية والانتهاى والله أعلم بالصواب: Sonu:

Eser Arapça, nesih yazıyla, 240x155-185x125mm ölçüde, abadi kağıda yazılmıştır. Sözbaşları kırmızı bazıları kalın siyah, sırtı kahverengi meşin çarkuşe miklepli şirazeli cilt içindedir. Konusu Afro-Asyatik diller Sami dilleridir. Mahmud b. Şabran el-Kastamûnî tarafından Tebriz'de (1065/1667) yılında istinsah edilmiştir.

ابراهيم عبد الوهاب الزنجاني

İbrâhîm 'Abdulvahhâb ez-Zencânî

كتاب العزى فى التصريف

Kitâbu'l-'İzzi fî't-Taşrîf(BB00002832/2)²⁷³

بسم... الحمد لله رب العالمين... اعلم ان التصريف فى اللغة... التعريف فى الصناعة تحويل الاصل: Başı:

الوفد الى..

... الفصل تقول حسن الطعمة والجلسة تمت: Sonu. .

Eser Arapça, talik yazıyla, 200x135-140x55mm ölçüde, 13 satır, 32b-47b yaprak, su yolu filigranlı kağıda yazılmıştır. Bablar, keşideler ve cetveller kırmızı, sırtı siyah deri caharkuşe karton kaplı, miklepli şirazeli cilt içindedir.

سراج الدين الارموي

Sirâceddien el-Urmevî

مطالع الانوار

²⁷³ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 11885 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Meṭâli‘u’l-Envâr(BY00000795/2)

بسم... اللهم انا نحمدك والحمد عن آلائك والشكر من نعمائك... وبعد فهذا مختصر في العلوم...Başı:

الحقيقة والمعارف الالهية...

...والنقصان معنى وتمت قد يقبلها العام أعرف من الخاصة وجب تقديمه في التعريف تم...Sonu:

Eser Arapça, rika yazıyla, 135x90-95x10mm ölçüde, 15 satır, 65b-77a yaprak, suyuolu filigranlı kağıda yazılmıştır. siyah meşin kaplı mukavva cilt içindedir

Yusuf Ağa Kütüphanesi Fişleri

سيف الدين احمد الابهرى

Seyfeddin Ahmed el-EBHERÎ

حاشية على شرح المختصر المنتحى

Hâşiye ‘alâ Şerhi Muhtasari’l-Muntaḥâ(42 Yu 127)²⁷⁴

بسم... الحمد لله الذي شرع الاحكام وربطها بدلائل كله وعلل تفصيله الاحكام... وبعد فان :Başı :

شرح المختصر في علم الاصول الذى اعتني... قوله احمد الله الذي برأ الانام حمد الله تعالى...

...انه محب الدعوات ... وهذا آخر ما قصد بانشاء والحمد لله على تمام وصلى الله على :Sonu :

سيدنا محمد... ورضي الله عن كافة اصحابه اجمعين وحسبنا الله ونعم الوكيل.

Eser Arapça Nesih hatla yazılmış, 258 yaprak, 21 satır, 515 sayfa, 185x140-135x95mm. ölçüdedir. Tam meşin kaplı, şirazeli, muhafaza kabı vardır. Müstensih Hamza b.Avaz b.Hamza’ dır. Konusu İslam.

ابن الحاجب

İbnu’l-Hâcib

اصول الفقه

Uşûlu’l-Fıkh(42Yu 4893/83)

²⁷⁴ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi’nde 12197-1 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır

بسم...قال الشيخ الامام العلامة... جمال الدين ابو عمرو عثمان بن عمر بن ابي بكر ابن
الحاجب رحمه الله اما بعد فاني لما رايت قصور اليهم...

...او شرعا فدليله النقل بخلاف تعريف الماحية ويسمى كل تصديق تم: Sonu.

Eser Arapça nesih yazıyla yazılmış olup, 1b-20b Yaprak, 19 satır, 210x150-
150x60mm. ölçüdedir. Söz başları ve keşideler kırmızı lacivert bez ciltle kaplıdır.

احمد الطليشي

Ahmed Talışi

تعليقات حاشية على التجريد

Ta'likât Hâşiye 'alâ't-Tecrîd(42 Yu 4729/5)

بسم... الحمد لوليه والصلوة على نبيه قال الشريف الا المحقق والمعمولية: Başı:

من العوارض الشاملة آه اقول هذا تعليل لدخول مباحث العلل والمعمولات في الامور العامة وهو لين...

هذا الفرق فتوقفه على كل المقدمة لو ثبت لكان استدراا عليه.. Sonu:

Eser Arapça talik yazıyla yazılmış, 5 sayfa, 9 satır, 230 x 140 -165 x 80
ölçüde, Tam meşin kaplı, miklepli ve şirazelidir. Eser sondan noksandır. Konusu
İslam dini

محمد الاردبيلي

Muhammed el-Erdebîlî

حاشية على شرح رسالة العضدية في اداب البحث

Hâşiye 'alâ Şerhu li'r-Risâleti'l-Âzûdiyye fî Edebi'l-Baḥs(42 Yu 7052/1)²⁷⁵

بسم... الحمد لله على افهام الخطاب والصلوة على رسوله المبعوث... أما بعد فهذه فائدة: Başı:

عجاب بل زائدة لا تدخل في الحساب على الشرح المشهور اولى...

...ويميزها عن غيرها الطالبون ان الله مع الذين اتقوا والذين هم محسنون: Sonu...

²⁷⁵ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 11784-2 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Eser Arapça nesih yazıyla, 36 Yaprak, 71 Sayfa, 17 satır, 210x155-147x70mm ölçüdedir. Sırtı meşin, kağıt kaplıdır.

صدر الدين زاده الشرواني

Şirvani Sadreddinzade

الفوائد الخاقانية

el-Fevâ'idu'l-Hâkâniyye(42 Yu 374/6)

بسم... صدر كلام ارباب الفضل والعرفان وختم مقال اصحاب العلم والايقان...
Baş: وبعد فيقول احوج العبيد الى الفضل الرباني محمد امين بن صدر الملة... شرح الله صدره ويسرله امره...
Sonu: واكمل التحيات وليكن هذا اخر ما اردنا ايراده من ورد الفوايد وقرر الفرايد وقد اتفق
الفراغ من تسويده بتوفيق الله وتحميده.

Eser Arapça talik yazıyla, 78 Yaprak.27 Satır.154 Sayfa, 200x160-165x90mm ölçüde yazılmıştır. Sırtı ve kenarları meşin, kağıt kaplıdır. İstinsah yeri İstanbul h.(1023/1614)

حاشية على تفسير البيضاوي

Hâşiye 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî(42 Yu 294/1)

بسم... رب اشرح لي صدري ويسرلي امري الحمد لله الذي شرح صدر من تأدب
Baş: وما ورفع قدر من تأهل للعلم وتأهب وجمل من تدريج لباس الفضل وتدريب وكمل من ترقى الى غاية ما ترقب...
Sonu: وكونها للمعاملة مالا حसार الاول واما كلمة كان له على اسرار في الازمنة تمت الحاشية...
Sonu:

Eser Arapça nesih yazıyla, 256 Yaprak.25 Satır.511 Sayfa. 205x150-145x90mm ölçüde, Sırtı ve kenarları meşin, şemseli, miklepli, şirazeli, ebrulu kağıt kaplıdır. Konusu İslam.

شرح قواعد العقائد للغزالي

Şerhu Kavâ'idî'l-'Aķâidi li'l-Ġazzâlî(42 Yu 535)

Başı: یا واجب الوجود ویا مفيض الخير والجود ویا مبدء كل موجود نحمدك على ما وفقنا لتحقيق العقائد الاسلامية... وبعد فيقول العبد المذنب... ان الشرف الذى لا يدرك بالايمان...

Sonu: ...یا لنعم قبل الاستحقاق ومحسن يحسن كل كافر ومؤمن استراح العمل بعون الله

وحسن توفيقه.

Eser Arapça talik yazıyla yazılmış, 91 Yaprak, 23 Satır, 182 Sayfa, 215x130-130x50 mm ölçüdedir. Sanatlı, tam meşin şemseli, ıstambajlı, miklepli, şirazelidir. Müstensih Seyyid Muhammed b. Abdu'l-Bâķi' dir. İstinsah yeri İstanbul h.(1114/1702)

مسعود الشروانى

Mesud Şirvani

حاشية على شرح المواقف

Hâşiye 'Alâ Şerhi'l-Mevâķif(42 Yu 391/1)

بسم... الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام... المجلس الاول في قوله يا ايها الناس

اعبدوا ربكم الذى خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون صدق الله العظيم وبلغ رسوله الكريم روى البخارى...

لانه الباعث من في القبور ومن تحقق ذلك وعلم ان بين يديه يوما... Sonu: .

Eser Arapça nesih yazıyla yazılmış, 61 Yaprak, 19 Satır.120 Sayfa, 210x145-125x65mm ölçüdedir. Tam meşin, şemseli, şirazeli'dir. Müstensih Yusuf b.Pir Ahmed'dir. İstinsah tarihi h.(940/1533) konusu İslam.

عبد الرحيم احمد الشروانى

Abdurrahîm Ahmed eş-Şirvani

تعليقات على مباحو العواصف الفضائل

Ta'likât 'alâ Miĥâvî'l-'Avâsifi'l-Fezâil(42 Yu 543/7(a))

Başı: بسم... بسم الله الكريم المتعال وحمد آله على الجود والنوال وصلوة على نبي المفضل وعلى

اله وصحبه مصابيح الضلال ما ظهر لا مع آل وما خطر معنى ببال قوله على ما لخصت لى...

Sonu: ...بل هذا المقام اول ماذا قوامن حرارة هذه الاقوال وهذه تعليقة لمولانا

عبد الرحيم الشرواني.

Eser Arapça talik kırması yazıyla, 29b-34b yaprak, 23 satır, 140x65-205x135 mm. ölçüde, ince yumuşak aharlı filigranlı kremi kağıda yazılmıştır. Sırtı ve kenarları kahverengi meşin, kapaklar ebru kaplı, miklebli, şirazeli. 34b de Yusuf Ağanın vakıf mührü vardır. Konusu Arap Dili ve Edebiyatı.

فتح الله الشرواني

Fethullah eş-Şirvânî

رسالة العقائد

Risâleti'l-'Aqâid(42 Yu 166/3)

بسم... الحمد لمن لا مثل له فلم يكن له كفوا احد والصلوة على علم من وصل الى

الواحد الصمد... وبعد فيقول احوج العبيد... فتح الله بن محمد امين بن صدر الدين الشرواني ان هذه من خصائص الزمان لم تكن مكشوفة الى الآن مطلوبه...

...لظهور والادراك فنشهد بالعقل ان لا اله الا هو كما نشهد بالنقل والشهادة انه: Sonu:

هو الحمد لله على حسن الخاتمة.

Eser Arapça talik yazıyla yazılmış, 8 Yaprak, 19 Satır, 15 Sayfa, 185x100-135x50mm ölçüdedir. Sırtı ve kenarları meşin, üzeri ebrulu kağıt kaplı miklepli, şirazeli'dir. konusu İslam.

شرح تهذيب المنطق و الكلام

Şerhu Tehzîbi'l-Mantık ve'l-Kelâm(42 Yu 166/2)

بسم... الحمد لله الذي قسم بعد له الى عبادته الارزاق ونشر العلم بفضله... وبعد فيقول: Başı:

احوج العبيد الفضل الرباني فتح الله بن محمد... قد حاولت ان احرر مسئلة مع قلة...

..والله اعلم تحقيقة المقام وصحة الكلام وهو ولي الاتمام وميسر المرام الصلوة. Sonu:

على سيد... ذو القدر والاحترام تمت الرسالة.

Eser Arapça talik yazıyla yazılmış, 7 Yaprak, 19 Satır, 13 Sayfa, 185x100-135x50mm ölçüdedir. Sırtı ve kenarları meşin, üzeri ebrulu kağıt kaplı miklepli, şirazeli'dir. Müstensih Seyit Mustafa b. Seyit Musa 'dir.

محي الدين محمد القرباغي

Muhyiddîn Muḥammed el-Karabağî

جلب السرور و سلب الغرور

Calbu's-Surûr ve Selbu'l-Ġurûr(42 Yu 14)

اللهم لك الحمد والمنة وعلى نبيك وآله والصلوة والتحية وبك الاستعانة... وبعد فان

احقر العباد قدرا محمد القرباغي يقول لما كان علم المحاضرات وفن المحاورات من ارغب...

...والسهو بواسع طولك وسابغ نوالك واعوذ بك من افتراغ عند النزع تم: Sonu.

Eser Arapça talik yazıyla yazılmış, 175 Yaprak, 17 Satır, 4+350+I Sayfa, 155x130-110 x 50 mm ölçüdedir. Kağıt kaplı, miklepli, baş tarafı Adi Tezhibli ve yazı kenarları surhludur. Konusu İslam.

حسين بن حسن الخلخالي

Huseyin el-Ḥalḥâlî

حاشية على شرح الدواني لتهذيب المنطق

Hâşiye 'alâ Şerḥi'd-Devvân li-Tehzîbi'l-Mantıq(42 Yu 4943/3)

بسم... الحمد لله الذي هدانا لهذا الطريق وجعل لنا التوفيق خير رفيق... أما بعد فهذا:

غاية تهذيب الكلام... القسم الاول في المنطق مقدمة العلم ان كان اذعان للنسبة التامة فتصديق...

Sonu: ثم وضع النسبة بين كل اثنين من تلك البسائط في سائل المربعات المشتركة ...

بين سائر الجداول الطولية والوصية على هذا الهيئة تم الكتاب بعون الملك الوهاب.

Eser Arapça nesih yazıyla yazılmış, 17 sayfa, 32 satır, 210 x 150 ölçüde Sırtı kenarları meşin kaplıdır.

محمد ادريس النخجواني

Muhammed İdris en-Naḥçıvânî

تعريف التلبیس و تبیید الابلس

Ta'rîfu't-Telbîs ve Tebyîdi'l-İblîs(15 Hk 1040/7)

بسم... الحمد لله المتفرد بالانشاء والاختراع والتكوين... اما بعد فاني لما رايت: ..

وسميته تعريف النبلس...

اللهم تعلم ان مطلبى ان... وان اكون يوم القيمة تحت لواء المرسلين امين يا رب العالمين ... Sonu:

Eser Arapça talik yazıyla, 97b-106a yaprak, 200x145-145x95 mm ölçüde, üzüm salkımı filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları kırmızıdır. Kenarları kahverengi meşin, kapakları ebru kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde. Konusu Tasavvuf ve Tarikatlar.

Ankara Milli Kütüphanesi Fişleri

ابن الحاجب

İbnu'l-Hâcib

القصيدۃ الموشحة باسماء المونثة السماعية (06 Hk 4621/4)

el-Ḳaṣîdetu'l-Muvaşṣaḥa bi'l-Esmâi'l-Muenneseti's-Semâ' iyye

بسم... اسما تأنيث بغير علامة هي يا فتى في عرفهم ضربان... Başı:

قصيدتي تبقى واني تكتسى... قوب الفنا وكل شئ فان. . Sonu:

Bu eser Arapça talik yazıyla, 165x118-130x55 mm. ölçüde, 22 satırlı, 107a yaprakta, Rutubet lekeli haç filigranlı krem kağıda yazılmıştır. Çaharkuşe kahverengi

meşin, üstü aşınmış ebru kağıt kaplı miklebli mukavva cilt. Serlevha ve keşideler kırmızı, sırtı kurt yenikli. 107bde gramerle ilgili açıklamalar, 108bde bir hadis ve Mehmet Hilmi'nin 1248 tarihli bir mülkiyet kaydı vardır. Eserin müstensihî ve yazım tarihi bilinmemektedir. Konusu Arapça gramer.

رسالة في تحقيق المفعولات

Risâle fî Taḥkîkî'l-Mef'ûlât(06 Mil Yz A 5629/12)

بسم... اعلم ان في قوله المرفوعات هواء اربع احتمالات الاول ان يكون المرفوعات مبتدأ اولاً وقوله هو مبتدأ ثانياً وقوله ما خبرهما بطريق الصغرى والكبرى والجملة...

بكلام في تحقيق المقام والله الملك تمت الكتاب... Sonu:

Eser Arapça nesih yazıyla, 200x135 - 160x95mm. ölçüde, 19 satır, 84a-85b yaprak, Sarı renkli cedid kağıda yazılmıştır. Koyu kahverengi meşin bir cilt içindedir. Eser, Arapça gramerle ilgilidir. Söz başları kırmızıdır. İstinsah tarihi 1308 (1890).

شرح مقدمة الاجرومية

Şerḥu Muḳaddimetu'l-Ecrûmiyye(50 Ür 69/2)

شهاب الدين احمد بن محمد الابهري

Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Ebherî

بسم... الحمد لله الذى هدانا المعرفة الادب وفهما اسرار لسان العرب... وبعد فهذا شرح على:

الاجرومية لاسرار العربية صنعه الشيخ الصالح الولي الزاهد...

...فالاضافة فيه معنى اللام نحو قولك غلام زيد وكتاب عمر ويعنى غلام لزيد وكتاب لعمر...

وهذا آخر الكلام والحمد لله على التمام.

Eser Arapça nesih yazıyla, 212x155-135x85mm. ölçüde, 19 satırlı, 5b-100b yaprakta, harf ve arma filigranlı kağıda yazılmıştır. Üzeri mavi kağıt kaplı mukavva cilt içerisindedir. Söz başları kırmızıdır. Eserin müstensihî ve yazım tarihi bilinmemektedir. Konusu Arapça gramer.

محي الدين محمد بن موسى الطالشي

Muhyiddin Muhammed b. Musa et-Talışî

شرح الحكمة العين

Şerhu'l-Hikmetu'l-'Ayn(06 Hk 955)

Başı: ... الحمد لله الذى ابدع بعين الحكمة اعيان الموجودات واخترع بحكمة العين اكوان المصنوعات...
وبعد يقول افقر عباد الله الغنى محمد بن موسى الطالشي...

Sonu: ...منقسم في الجهات الثلاث انما يتم ان لو لم يكن جزيمة لا يتجزى وهو يكون في اثباته قلت هذا الدليل
.. الدال.

Eser Arapça talik yazıyla, 210x148-145x80mm. ölçüde, 21 satırlı, 123 yapraktır. Sırtı kırmızı meşin kaplı, şemseli, koyu vişne rengi deri, şirazesı dağınık ciltli. Keşideleri kırmızı ve kenarlar açıklamalı. Aralarda ve sonda Ahmet Hayatinin vakıf kayıtlı mührü basılıdır. Sondan noksandır. Konusu felsefe.

جمال الدين محمد بن عبدالغنى الاردبيلي

Cemâluddîn Muhammed b. 'Abdulġânî el-Erdebîlî

شرح الانموذج فى النحو

Şerhu'l-Unmûzec fi'n-Naḥv(06 Hk 3249/1)²⁷⁶

Başı: ... والحكام جمال الله والدين محمد بن عبد الغنى الاردبيلي برد الله... دولة تحق خالقة عفى عنه لما
رايت مختصر...

Sonu: ...وفيه لمن ابتلى صحة الاضداد عصمنا الله من شرورهم ورد اليهم بلفظه الحمد لله على التمام
والمرسلين افعل السالم تم الكتاب.

Eser Arapça nesih, 193x137-140x70 mm. ölçüde, 15 satır, 1a-86b yaprak, Rutubet lekeli harf armafiligranlı krem kağıda yazılmıştır.

Ciltsiz, sırtı bez, söz başları ve keşideler kırmızı. Eserin başından bir yaprak eksik.

Konu Arapça gramer.

²⁷⁶ Bu eser Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 11990 Demirbaş numarasıyla kayıtlıdır

كمال الدين حسين بن عبد الحق الاردبيلي

Kemâleddîn Hüseyin b. ‘Abdulhak el-Erdebîlî

شرح الرسالة فى اثبات الواجب

Şerhu’r-Risâle fî İsbâtî’l-Vâcib(01 Hk 1062/1)

بسم... الحمد لمن هو عالم بالذات متعال عن صفات الممكنات والصلوة على رسوله... حسين .

الاردبيلي..

...هو الموجود بذاته هو الاول ومن الله المعونة فى الآخرة والاولى والحمد لله على التمام . Sonu:

Eser Arapça nesih kırması, 195x140-130x70mm. ölçüde, 13 satır, 1b-6a yaprak, bayraklı koçfiligranlı kağıda yazılmıştır. Ebru kağıt kaplı, kurt yenikli bir cilt içindedir. Tarsus Müftüsü Mehmet Efendinin aynı tarihli mülkiyet kaydı vardır. İstinsah tarihi 1081(1669). Konu kelim.

شهاب الدين عمر بن محمد السهروردي

Şihâbeddîn Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî

اعلام الهدى و عقيدة ارباب التقى

İ‘lâmu’l-Hudâ ve ‘akîdetu Erbâbi’t-Tuḳâ(06 Hk 2892/1)

بسم... الحمد لله الذى رفع غشاوة القلب عن بصائر اهل الوداد وعدهم بنور اصطفائه الى اقوم مناهج الرشاد... وبعد فقد التمس من...

...نزول الوحي توفى الملائكة وهو طها تنورت بواطنهم وعابنوا الآخرة وزهدوا في الدنيا وتزكت. Sonu:

Eser Arapça talik, 260x170-185x115mm. ölçüde, 25 satır, VIII+1b-6b yaprak, saykallı abâdî kağıda yazılmıştır. Bölüm başları kırmızıyla yıpranmış ebru kağıt kaplı miklebli sırtı tamir görmüş mukavva cilt içindedir. Kitabın sonu eksiktir. Konusu Tasavvuf ve Tarikatlar.

الوصايا

el-Veşâyâ(06 Mil Yz A 8681/4)

Baş: ... الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام وآله وصحبه اجمعين... شيخ الاسلام السهروردي... Başı:

Sonu: ... بصيرا العمل السر والعلانية ويكون استعدادا للموت يا بني لا تغرك.

Eser Arapça talik, 250x145 - 155x90mm. ölçüde, 19 satır, 131b-132b yaprak, Suyolu filigranlı kağıda yazılmıştır. Sırtı siyah meşin, kapakları ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt. Yapraklar lekeli ve kurt yeniklidir. Konusu ahlak.

el-Ehâdîsu'l-Erba'în(06 Mil Yz FB 148/1)

الاحاديث الاربعين

Baş: ... الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين... اما بعد فان هذه الاربعين وشرحها للشيخ... Başı: ... شهاب الدين السهروردي المقتول رحمه الله وغفر له ولجميع المسلمين آمين

Sonu: ... في العلم وبصير بصير لا شيء نفسه في مرتبة وهو هذه مبدع البدع لم يف في انشائها عونا ... Sonu: ... من خلقه

Bu eser Arapça nesih kırması, 234x177-184x123mm. ölçüde, 25 satır, V+1b-5a yaprak, arslan filigranlı kağıda yazılmıştır. Söz başları kırmızı mürekkeplidir. Ciltsizdir. Eser kurt yeniklidir ve harap haldedir. Ia-IIada çeşitli fetva kayıtları; IIbde ilaç ve kiralama kayıtları; II1bde bir tılsım; IV ada hesap kayıtları, IVbde ebced hesabına göre yazılmış bir tabirname; Vbde batıl bir itikad vardır. 6ada bazı hesap toplama kayıtları vardır. Fahri Bilge varislerinden satın alınmıştır. Konusu akaid kelim. Kitap sondan noksandır. TÜYATOK. 05. II. 1002

ابو النجيب عبد القاهر بن عبدالله السهرودي

Ebu'n-Necîb 'Abdulkâhir b. Abdullah es-Sühreverdî

اداب المريدين

Âdâbu'l-Murîdîn(06 Hk 2123)

بسم...الحمد لله رب العالمين وصلواته على خاتم النبيين اعلم ارشدك الله ان كل طالب لشيء

لا بد له ان يعلم ماهيته وحقيقته... يسلك طريق الصوفية الا بعد ان يعرف عقايد...

...والحمد لله اولا واخرا وظاهرا وباطنا ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم وحسبنا الله

ونعم الوكيل نعم المولى ونعم النصير.

Eser Arapça harekeli kalın nesih, 117x130-125x80mm. ölçüde, 9 satır, 274 yaprak, Abâdi Nohûdi kağıda yazılmıştır. Sırtı siyah meşin kağıt kaplı şirazeli mukavva cilt. (kale-fâsıl) sözleri kırmızıdır. Yusuf b. Yakup'un mülkiyet kaydı ve mührü vardır. Konusu tasavvuf ve tarikatlar.

حسام الدين حسن بن شرف التبريزي

Husâmuddîn Hasan b. Şeref et-Tebrîzî

دامغة المبتدئين و ناصرة المهتدين

Dâmiğâtu'l-Mubtadi'în ve Nâşırâtu'l-Muhtadîn.(06 Hk 710/1,2,3)

بسم... الحمد لله رب العالمين ... اما بعد فهذا فهرس المسائل

... ان يزل آخر الكتاب الامر بالمعروف و النهي عن المنكر ... بعون الله تعالى و حسن توفيقه

Eser Arapça kırma nesih, 225x160 mm. ölçüde, 825 yaprak, Suyolu filigranlı kağıda yazılmıştır. 3 cilt bir aradadır. Yeşil (ve son cilde) kırmızı bez kaplı, şirazeli mukavva cilt içindeler. Kenarlarda geniş açıklamalar vardır. Ahmet Hayatî Efendi vakfı olup 1239 (1823) Tarihli vakıf mührü başta ve sonlarda basılıdır. Birinci cildin

başına ekli 13yaprakta mufassal fihrist vardır. III. cildin baş ve son yapraklarından çoğunun alt kenarları kopuktur. I. cildinde baştan eksikleri vardır.

سيد يحيى الشرواني

Seyyid Yahya eş-Şîrvânî

اسرار الطالبين

Esrâru't-Tâlibîn(06 Hk 245/4)

بسم...الحمد لله القادر اليهم الفاعل الحليم الجواد الكريم... وبعد فالعلم اشرف منقبة واجل مرتبة. Başı:

وابهر مفتحة واربح...

...ذكر كل كاف عمه السؤال اللهم صلى على سيدنا محمد تمت الرسالة المسماة ببيان اسرار الطالبين. Sonu:

Eser Arapça talik kırması, 210x170-160x125 mm. ölçüde, satır değişik, 122a-140b yaprak, rutubet lekeli esmerabâdî kağıda yazılmıştır. Çaharkuşe yıpranmış kahverengi meşin, üstü yıpranmış bej rengi kağıt kaplı cilt. 24 fâsıldan oluşan bu eserin 122a sayfasında fihrist vardır. 134a da Türkçe bir münacat ve 134bde yine Türkçe bir ilahi bulunmaktadır. Eser139b de sona ermektedir. 140a da Arapça uzun bir duanın altındı Türkçe sözler yer almakta. 140b de ise Türkçe 3 ilahi bulunmaktadır. İstinsah tarihi 1153 (1739). Konusu İslâm Dini-Adab ve Erkân.

حسين بن عبدالله الشرواني

Hüseyin b. Abdullah eş-Şîrvânî

رسالة في التصوف

Risâle fi't-Taşavvuf(06 Hk 2705)

بسم...الحمد لله الذي جد ظله على البرية وافاض عدله واحسانه على الرعية... يقول. Başı:

العبد المفتقر الى ملهم المعاني حسين بن عبد الله الشرواني...

...سوى ان جمعنا فيه قيل وقال هم حضرت جلال الدين... خاك فرق من وتمثيل Sonu:

من تمت الكتاب.

Eser Arapça talik, 210x145-145x100mm. ölçüde, 14 satır, 12 yaprak, çapa filigranlı kağıda yazılmıştır. Ciltsizdir, söz başları kırmızıdır. Konusu Tasavvuf ve Tarikatlar.

احكام الدينية

Ahkâmu'd-Dîniyye(06 Hk 3037/2)

بسم...الحمد لله الذي جعل سلطاننا صاحب القرآن وخلقه خليفة خلفاء الايمان والتوازن Başı:

وبعثه مهينا علي الكفرة...

...المحب الى عاية الحب بحيث لم يلتفت الى غير الله فيعد من الفاسقين... هو كافر Sonu:

بلا شبهة نعوذ بالله.

Eser Arapça nestalik, 205x150-160x80mm. ölçüde, 19 satır, 358a-366a yaprak, ok yay filigranlı kağıda yazılmıştır. Bölüm başları ve duracaklar kırmızıyla şirazesı dağınık deffeleri kopmuş, sırtı harap ciltsiz yaprakların dipleri kısmen kopmuştur. Konusu mezhepler.

محمد بن قطب الدين الخويى

Muhammed b. Kutbuddin el-Hûyî

زبدة التحقيق و نزحة التوفيق

Zubdetu't-Taḥkîk ve Nuzḥatu't-Tevfîk(03 Gedik 17598)

بسم...الحمد لله كاشف القلوب والابصار وواهب المعارف والاسرار وصلى الله على سيدنا Başı:

محمد ... يقول العبد... بير محمد قطب الدين بن حسن الخويى...

...وارجو منهم ان يشيعونى بصلاح او عيتهم في اوقات خلواتهم الحمد لله على اتمام: Sonu:

وللرسول افضل السلام.

Eser Arapça nestalik yazıyla yazılmıştır. 301 yapaktır. Telif tarihi 856 (1452). İbn el-Arabî'nin Fusûsul-Hikem adlı eserine Sadreddîn el-Konevî'nin, en-Nuşûş fî Tahkîki't-Tavril el-Maḥsûs adıyla yaptığı özetlemeye şerhtir. Konusu Tasavvuf ve Tarikatlar.

كمال الدين ابو الفضل حبيش التفليسي

Kemâleddin Ebu'l-Fezl Hübeyş et-Tiflîsî

قانون الادب في ضبط كلمات العرب

Ḳânûnu'l-Edeb fî Żabṭi'l-Kelîmâtîl-'Arab(60 Hk 22)

بسم... اعلمو ان الحكمة علم باحوال الموجودات على ما هي عليه في نفس الامر بقدر: Başı:

الطاقة البشرية القسم الثاني في الطبيعيات وهو مرتب على ثلاثة فنون الفن الاول...

Sonu: ومن اراد الاستقصاء في الحكمة والوقوف على مذاهب الحكماء فليراجع:

كتابنا المسمى بزيادة الاسرار تم الكتاب .

Eser Arapça talik kırması, 260x175-189x116mm. ölçüde, 21 satır, 347 yaprak, çapa filigranlı abâdî kağıda yazılmıştır. Arapça kelimelerin üzeri ve söz başları turuncu, şemseli zencirekli, siyah meşin mukavva ciltlidir. Deffeler ve ilk yapraklar kurt yenikli, yaprakları lekelidir. 1a'da üzeri çizilmiş halde Ahmet b. Mehmet b. İbrahim'e ait mülkiyet kaydı ve mührü vardır. İstinsah tarihi 921 (1514). Konusu gramer.

محمد امين بن صدر الدين الشرواني

Mehmed Emîn b. Sadreddîn eş-Şîrvânî

رسالة في بيان الفرق الضالة

Risâle fî Beyânî'l-Firâķi'z-Žalle(06 Hk 2718)

بسم...الحمد لله الذي جعلنا من الفرقة الناجية وعصمنا من الاعتقادات الزائغة... وبعد

فيقول العبد... محمد امين بن صدر الدين الشرواني...

Sonu: ...يتيسر لهم الفلاح والظفر على الاعداء انما اشكوا بثي وحزني الى الله ولا نعبد الا

اياه ولا نستعين عم سواه تمت.

Eser Arapça kırma nesih, 215x165-160x95mm. Ölçüde, 7 yaprak, 25 satır, arma filigranlı kâğıda yazılmıştır. Ciltsiz, söz başları ve babları kırmızıyla yazılmıştır. Mehdi b.Hüseyin tarafından istinsah edilmiştir. Konusu mezheplerdir.

SONUÇ

Her milletin kendine özgü tarihi ve kültürel mirası vardır. Tarihi ve kültürel miraslar o millet hakkında bilgi edinmek için çok önemli kaynaklardır. Bu mirasın en değerli unsurlarından birisi de kültürel zenginliklerimizi ve geçmişteki kıymetli bilgileri günümüze aktaran, el yazması eserlerdir. Bu kıymetli ve paha biçilmez eserleri korumak ve bizden sonraki nesillere aktarmak, kültürümüzün devamı açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye el yazması kitapları bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu kitaplar Türkiye'nin dört bir yanında çeşitli kütüphanelerde dağınık olmakla beraber İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Ankara'da Milli Kütüphane'de, Konya'da Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde, Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde, Koyunoğlu Kütüphanesi'nde toplanmış olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda, Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı Âlimlerin el yazması eserlerini esas aldık. Bu çalışma sonucunda, Azerbaycanlı Âlimlerin belki de şimdiye kadar bilinmedik bir eserini araştırmacıların hizmetine sunulmuş olacaktır.

Böylece hayatını ilme adanmış Azerbaycanlı Âlimlerin el yazması eserleri gün yüzüne çıkacak ve araştırmacılar kolaylıkla söz konusu bu müellifler ve eserlerine ulaşacaklar.

Sonuç olarak, Konya Kütüphaneleri ve Ankara Milli Kütüphanedeki Azerbaycanlı 39 âlimin 65 adet Arapça el yazma eserini tesbit etmiş bulunmaktayız. Bu eserleri şekil, muhteviyatlarını ve zaman zaman da işlenen konuları ayrıntılı bir şekilde araştırmacıların istifadesine sunmaya çalıştık. Bu çalışmamızın alanımızda çalışma yapanlara faydalı olması ise yegâne temennimizdir.

KAYNAKLAR

‘ABDUH, Şeyh Muḥammad, *el-A ‘mâlu’l-Kâmile*, Dâru’ş-Şurûḳ, Beyrut 1993.

AKYOL, Aygün, *Şehrezûrî Metafizigi*, Araştırma Yayınları, Ankara 2011.

Azerbaycan Sovyet Aniklopedisi (I-X) editör: C. B. Quliyev, Bakü, 1976-1987

BABAYEV, Mesud, *1980-2005 Yılları Arasında Çağdaş Azerbaycan Kitle İletişim Araçlarında Kullanılan Arapça Alıntı Kelimeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2008.

BAĞDATLI, İsmail Paşa, *Hediiyetu’l-Ârifîn Asmâu’l-Muellifîn ve Âsâru’l-Musannifîn* Maarif Basım Evi, İstanbul, 1955.

-----, *İzâhu’l-Meknûn fî’z-Zeyli ‘Alâ Kaşfi’z-Žunûn ‘An Asâmî’l-Kutubi ve’l-Funûn*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, 1972.

BEYHAN, Eyyüp, *Selimağa Kütüphanesindeki Arapça Nahiv Ve Sarfla İlgili Yazma Eserlerin Tanıtımı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2008.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Tefsir Tarihi*, Örnek matbaası, Ankara 1955.

BİTLÎSİ, Şerefhan b. Şemseddin, *Şerefnâme*, (tercüme. Y. Vasilyeva), Moskova 1976.

BROKCELMANN, Carl, *Târîhu’l-Edebu’l-‘Arabî*, Dâru’l-Ma‘arif, Kahire trz.

BULUT, Mustafa Hikmet, ”*Sühreverdi Maktul*” Yurdu Dergisi, Malatya, 2012.

CÂMÎ, Nureddin Abdurrahman b. Ahmed, *Nefeḥâtu’l-Uns min Ḥazarâti’l-Kuds*, Bedir Yayın evi, İstanbul 1971.

CEBECİOĞLU, Ethem, “*Avârifli’l-Ma’arif*” Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2004.

CİHAN, Ahmet Kamil, Erciyes Üniversitesi, “*Sühreverdi ve Kitâbu’l-Lemhat Adlı Eseri*” Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi, Kayseri 2001.

ÇATAK, Âdem, “*Şihabüddin Ebû Hafs Ömer B. Muhammed Es-Sühreverdi İle Şihabüddin Yahya B. Habeş Es-Sühreverdi’nin Eserlerinin Karıştırılması Üzerine*”, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Gümüşhane 2012.

ÇELEBÎ, Kâtib, *Keşfu’z-Zunûn ‘an Esmâi’l-Kutubi ve’l-Funûn*, Maarif Matbaası, İstanbul 1941

DÂVUDÎ, el- Hâfız Şemsudîn Muḥammed b. ‘Alî b. Ahmed, *Ṭabaḳātu’l-Mufessirîn*, Dâru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut trz.

DEDEYEV, Bilal, *Osmanlı Eğitime Katkıda Bulunan Bazı Azerbaycan Müderrisleri* (15. Yüzyılın II Yarı ve 16. Yüzyılın I Yarılarında), Kafkas Üniversitesi, Bakü 2009.

Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Yayın Vakfı Diyanet Matbaacılık, İstanbul. 1988-2014.

ed-DİMAŞKÎ, Ebû Bekr b. Ahmad b. Muhammed b. Ömer el-Esedî Şibhî, *Ṭabaḳātu’ş-Şâfi’iyye*, Darun’n-Nâşir ‘Âlimu’l-Kutub, Beyrut 1407.

ed-DİMAŞKÎ, Ebû Fevâid İsmâ’îl b. Ömer b. Keşîr el-Ḳarşî el-Başrî, *Ṭabaḳātu’ş-Şâfi’iyyîn*, Mektebetu’ş-Şakâfetu’d-İniyye, Kahire 1993.

EDNAHVÎ Ahmed b. Muḥammed, *Ṭabaḳātu’l-Mufessirîn*, Mektebetu’l-‘Ulûm ve’l-Hukum, Suûdi Arabistan 1997.

el-MEKKÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Es'ad b. Ali b. Süleymân el-Yâfi'î el-Yemenî, *Mirêtu'l-Cinân ve 'Îbratu'l Yakzân fî Ma'rifeti mâ Yu'tabaru min Havâdisi'z-Zamân*, Dâru'l Kutub'il 'İlmiyye, Beyrut 1998.

el-ASKALÂNÎ, Şihâbuddîn Ahmed b. Hacer, ed-Duraru'l-Kâmine fî Âyâni'l Mieti's-Şêmine, Ma'ârifu'l 'Usmâniyye, Haydarabad 1972.

el-Cezerî, Şemsu'd-Din Muhammed b., *Ğâyetu'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, Dâru'l Kutub'il 'İlmiyye, Beyrut 1932.

el-ĞAZZÎ, Necmuddin Muhammed b. Muhammed, *el-Kevâkibu's-Şêira bi A'yâni'l-Mieti'l 'Âşira*, Dâru'l Kitâbi'l 'İlmiyye, Beyrut 1997.

el-HAMEVÎ, Yâkût, *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâru'l-Musteşrik, Beyrut trz.

el-HANBELÎ, Ebî Fellâh Abdulhay bin İmâd, *Şecerâtu'z-Zehab fî Ahbâri men Zeheb*, Mektebetu't-Ticârî, Beyrut 1993.

el-HUSEYNÎ, Muḥammed Ebû'l-Feyz el-Menûfî, *Cemherâtu'l-Evliyâ' ve A'lâmu Ahlu't-Taşavvuf*, Maḥba'atu'l-Medenî, Kahire trz.

el-İSBAHÂNÎ, Mirze Muhammed Bâkır el-Mûsavî, *Ravzâtu'l-Cennât fî Ahvâli'l 'Ulemâi ve's-Sedâti*, Mektebetu İsmâ'îliyye, Tahran 1970.

el-KÂDÎ, İbn, *Durratu'l Hicâl fî Esmâi er-Ricâl*, Kahire, 1185.

es-SUBKÎ Taḳiyuddin, *Tabâkâtu's-Şâfi'iyatu'l-Kubrâ*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut trz.

es-SUYÛTÎ, Abdurrahman b. Ebî Bekr Celâluddin, *Lubbu'l-Lubâb fî Taḥrîri'l-Ensâb*, Dâru's-Şâdir, Beyrut trz.

Evliyalar Ansiklopedisi, İhlas Gazetecilik, İstanbul 1992.

HAZER, Dursun, *Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi Ve Okutulan Ders Kitapları*, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 2002

HEYET, İslam Âlimleri Ansiklopedisi, Hizmet Gazetecilik ve Matbaacılık, İstanbul trz,

HİLÂL, Abdulgaffar Hâmid Muhammed, 'Abkariyyetu'l-Luġaviyyîn Ebu'l Feth Osman b. Cinnî, Dâru'l Fikri'l Arabî, Kahire 2006.

HULVÎ, Cemâleddin Maĥmûd, *Lemazât*, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1980.

İBN FAZLULLAH, Muhammed Emin, *Ĥulaşatu'l-Aşar fî A'yâni'l-Karni'l-Hâdî 'Aşar*, Dâru's-Sâdır, Beyrut trz.

İBN FERHÛN, İbrâhîm b. 'Ali, *Keşfu'n-Niġâbi'l-Hâcib min Mustalaĥi İbni'l-Hâcib*, Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, Beyrut 1990.

İBN HALLÎKÂN, Şemsu'd-Din Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, Dâru's Sâdır, Beyrut 1970

İBN KEŞÎR, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çaĝrı Yayınları, İstanbul trz.

İBN'L-FUVÂTÎ, Kemâluddîn Ebu'l-Fazl Abdu'r-Razzâk b. Ahmed, *Mu'camu'l-Edeb fî Mu'cemi'l-Elġâb*, Tehran 1416.

İBNÎ NÂŞRUDDÎN, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Mucâhid Ķaysî ed-Dimaşķî eş-Şâfi'î, *Tavzîhu'l-Muştabih fî Zâbti Esmâi'r-Ruvât ve Ensâbihim ve Elġâbihim ve Kunâhum*, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1993.

İKİZ, M. Lütî, *Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Konya*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1985.

-----, *Yusufaĝa Kütüphanesi Tarihçe Teşkilat ve Kataloĝu*, Arı Basımevi, Konya trz.

İRBÎLÎ, Mubârak b. Ahmed b. Mubârak b. Mevhûb, *Târîhu'l-İrbil*, Dâru'r-Raşîd, Irak 1980.

İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1986.

KAH      , Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-M  ellif  n Terâcimu Musannif  *
el- Kutubi el-Arabiyyeti, Matba'tu et-Tarakk'i, Dimeşk 1957.

KARADA   Cafer, "*Eb  'n-Necib Suhreverdi ve   tikadi Görüşleri*", Uludağ
  niversitesi   lahiyat Fakültesi Dergisi, Bursa 2001.

K    , Dr. Bahattin, *Nureddin Mahmut b. Zengi ve   sl  m Kurumları*
Tarihindeki Yeri, ,    aret Yayınları,   stanbul 1992.

MA'T    , Sâlih Yûsuf, *Bedruddîn el-Ayn   ve Eseruhu f     lmi'l-H  dis*,
Dâru'l-Be    ri'l-  sl  miyye, Beyrut 1987.

MERÂĞÎ, Abdullah Mustafa, *el-Fethu'l-Mubîn f   Tabakâti'l-*
Usûliyyîn, Beyrut 1974.

MUH  BB  , *H  la  atu'l-E  er f   E'yâni li   arni'l-H  adi     ar*, Mu  ibb  , Mısır
tr  .

MULA    AN, Sirâcuddîn eb   Hafs   mer b. Al   Ahmed el-Endel  s   et-
Tekr  r   e  -    f    , ibni, *el-   hdu'l-Mez  heb f   Tabakâti Hameleti'l-Mez  heb*, Dâru'l
Kutub' il   lmiyye, Beyrut 1998.

MUSAKHANOV, Orkhan, *Ni'Metullah Nahçivânî Hidâyetü'l-  hv  n'ı*,
Marmara   niversitesi   lahiyat Fakültesi, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi),   stanbul
2011.

NAB  YEV, Zülfikar, *Azerbaycan'da Tasavvufi Hareketler*, Yayım lanmamış
Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi 2004.

N      , Mu'  lim, *As  mi*, Matba'a Mu  ammed Bek,   stanbul 1308.

NEB        , Yûsuf b.   sm    l, *Câmi' u Ker  m  tu'l-Eviy  *, Dâru'  -  adr,
Beyrut tr  .

NES  ROV, Elnur, *Orta   a  larda Yaşamış Azerbaycanlı   limler*, Nurlar,
Bakü 2011.

N    ANCI, Mehmet Paşa, *H  dis  t*,   stanbul 1983.

OKUDAN, Rifat, “*Şeyhu'l-İşrak Sühreverdî Maktûl'un Tasavvufî Görüşleri*”, Ekev Akademi Dergisi, 2005.

Osmanlı Ansiklopedisi, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1994.

ÖZÖNDER, Hasan, *Konya Velileri*, Romantik Kitap Yayınevi, Konya 1990.

RIHTIM, Mehmet, “XV-XIX. Asırlarda Azerbaycan'da Nakşibendiyye Sufileri”, Kafkas Üniversitesi Dergisi, Bakü 2008.

SEHÂVÎ, Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman, *ed-Davû'l-Lâmi' li Ehli'l-Ḳarni't-Tâsi'*, Dâru'l-Cîl, Beyrut trz.

SEHÂVÎ, Şemsuddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. 'Abdurrahman b. Muhammed b. Ebî Bekr b. 'Osmân b. Muhammed, *et-Tuhfetu'l-Laṭîfe fî Târîhi'l-Medîneti's-Şerîfe*, el-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1993.

SERKÎSÎ, Yûsuf İlyâs, *Mu'camu'l-Maṭbû'âtu'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arrabe*, Matba'tu Serkîs, Mısır 1928.

SEZGİN, Fuat, *Târîhu't-Turâşu'l-'arabiyye*, İdâratu's-Şekâfetu ve'n-Neşru bi'l-Câmi'a, Suudi Arabistan 1983.

SOYUPEK, Hasan, *İkinci Meşrutiyet'ten Günümüze Türkiye'de Arapça Öğretimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2004.

SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahman, *Buğyatu'l-Vuâ't fî Ṭabaḳâti'l Luğaviyyîn ve'n-Nuḥât*, Mektebetu'l-'Asriyyetu, Beyrut trz.

SÜREYYA, Mehmed, *Sicil'li Osmanî*, İstanbul 1996.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed bin Alî, *el-Bedru't Tâlî' bi Muḥâsini men Be'de el-Ḳarni's Sâbi'*, Dâru'l Mâ'rife, Beyrut trz.

ŞÜKÜROV, Gıyas, *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve I. Şah İsmâîl Devri (907-930/1501-1524)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2006.

TÂHİR, Bursalı Mehmed Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Mersal Yayınevi, İstanbul trz.

TAŞKÖPRÜZADE Ahmed b. Mustafa, *Miftâhu's Sâdati ve Misbâhu's-Siyâdeti fî Mevdûâti'l-'Ulûm*, Dâru'l kitâbu'l Hadîs, Kahire 1968.

-----, eş-Şakâiku'n
Nu'mâniyye fî 'İlmi'd Devleti'l Osmaniyye, Dâru'l Kitâbi'l Arabi, Beyrut 1975.

TURAN, Abdalbâki, “*Baba Nimetullah Nahçıvânî ve el-FEVâtihu'l-İlâhiyye ve'l-Mefâtihu'l-Gaybiyye İsimli Tefsiri*”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya 1985.

USNÛVÎ, Cemâluddîn Abdurrahman, *Tabakâtu's-Şâfi'iyye*, İhyâu't Turâsu'l İslâmî, Bağdat 1390.

VEZİROV, Yusuf Bey, *Azerbaycan Edebiyatına Bir Nezer*, 'Âmira Matbaası, İstanbul 1337.

YÛSUF, Mâtûf Sâlih, *Bedruddîn el-Aynî ve Eseruhu fî İlmi el-Hadîs*, Dêru'l-Beşêiri'l-İslâmiyyeti, Beyrut, 1987

ZEHEBÎ, Şemsuddîn Ebû 'Abdullah Muhammed b. Aḥmed b. Osman Kaymâz, *Sîru A'lâmi'N-Nubalâ'*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2006.

ZEYDÂNÎ, Corci, *Târîhu'l-Âdâbi'l-Luġati'l-'Arabiyye*, Dâru'l Mektebeti'l Hayât, Beyrut 1983.

ZİRİKLÎ, Ḥayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris, *al-A'lâm*, Dâru'l 'İlmu li'l Melâyîn, Beyrut 1969.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.elmqazeti.com/rubrics/culture/210-mahmud-teymur-v-s-id-b-y-nizami>
(07.03.2013)

https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php.(07.01.2014)

<http://www.konya.bel.tr/koyunoglu/muze/bolumler.htm>.(07.01.2014)

<http://kutuphane.diyaret.gov.tr/yazma2.htm>.(07.01.2014)

<http://www.mkutup.gov.tr/menu/9>(07.01.2014)

İNDEKS

‘Adâletu’l- ‘Ayân ‘ale’l-Burhân.21

Abdulazîz el-Uşnûhî, 7

Abdulgaffâr b. Abdulkerim el-
Kazvînî, 35

Abdulkâdir Geylânî, 19

Abdulkerim b. Muhammed er-Râfî,
36

Abdulkerim b. Süleyman b.

Abdolvahhab Kavrânî, 58

Abdullah b. Muhammed el-Hüseynî,
35

Abdullah b. Sa‘d, 18

Abdullah b. Seyyid Fahreddin el-
Hüseynî, 35

Abdulmû‘min ed-Dimyâtî, 25

Abdulmun‘îm b. Kuleyb, 22

Abduraḥîm Ahmed eş-Şîrvânî, 63

Abdurraḥîm Mahmud eş-Şîrvânî, 59

Abdurrahman b. Cemâleddin
Merzifonî, 53

Abdurrahman Muayyidzâde, 57

Âdâbu’l-Muridîn, 11

Adnan Ötüken, 5

Adûuddin el-Îcî, 45, 46

Ahmed b. Hasan el-Çârperdî, 32, 33,
34, 35, 80

Ahmed eş-Şihâb, 9

Ahmed et-Talışî, 63

Ahmed Sünnetî, 40

Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu, 4

Akâdetu İbnu’l-Hâcib.27

Alâeddin Keykubad, 20

Ali b. Ömer el-Kâtibî, 54

Aristo, 14

Aṭvâru’l-Ḳulûb, 41

Avârifu’l-Ma‘ârif: 20, 70

Âvâz-ı Perr-i Cebrâ, 16

Bedruddin b. Salâme, 37

Bedruddîn el-‘Aynî, 35

Berkyaruk, 10

Beşîr b. Hâmid et-Tebrîzî, 22, 23

Beyânu’l-Hakk, 30

Beyânu’n-Nucûm.17

Beyânu’t-Tefsîr ve Vucûhu’l-Ḳurân 17

Beyanu’t-Tıbb.17

Beyzâvî, 49, 53

Bezercmeh, 14

Budasef, 14

Burhaneddin el-Fezarî, 25

Calbu’s-Surûr ve Selbu’l-Ğurûr, 54

Camesef, 14

*Câmi’u’l-Ummahât fî’l-Fıkhî’l-Mâlikî:
27*

Celâleddîn ed-Devvânî, 36, 54

Celâleddin ed-Devvânî, 44, 54, 55, 56

Cemâleddin Muhammed el-Aksarayî,
31

Cemâluddîn b. Mâlik Muhammed b.

Abdullah, 25

Cemâlu’l-‘Arab fî ‘İlmi’l-Edeb.27

Cemi' u'l-Kebîr fî Sen'atu'l-Menzûm, 56
Cezbu'l-Kulûb ilâ Muvâşalâti'l-Mahbûb.21
Dâmiğâtu'l-Mubtadi'in ve Nâşırâtu'l-Muhtadîn, 37, 93
 Davud Kayserî , 30
 Dede Ömer Rûşenî, 48
Durru'l-Bihâr,37
 Ebû 'Ali b. El-Ĥadâd, 9
 Ebû 'Ali b. Muhammed b. Sa'îd b. Nehbân, 9
 Ebû Bekir Muhammed b. 'Abdulgâkî el-Ensârî, 9
 Ebû Ca'fer b. Mesleme, 7
 Ebû Ca'fer Muhammed, 18
 Ebu İshâk İbrâhim Şirâzî, 7
 Ebû Mansûr el-Ebyârî, 24
 Ebû Muhammed Kâsım, 11
 Ebû Muhammed 'Abdullaîf, 10
 Ebu Muhammed Abde'l-Basrî, 19
 Ebû Muhammed İbn Asâkir, 24
 Ebu Şâme el-Makdîsî, 25
 Ebû Tâhir İsmâil b. Sâlih b. Yâsîn, 24
 Ebu Yezid Bistami, 14
 Ebû Zur'a el-Makdîsî, 19
 Ebu'l-Abbas el-Mursî, 27
 Ebu'l-Abbas, İbnu'l-Muneyyir, 24
 Ebu'l-Berekât Hasan ed-Dimaşkî, 11
 Ebû'l-Fazl Adûduddîn Abdurrahman b. Ahmed b. Abdilgaffâr el-Îcî, 33
 Ebu'l-Fetĥ İbnu'l-Battî, 19

Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. Muslim b. Süleymân el-Erdebîlî, 10
 Ebu'l-Futûĥ et-Tâî, 19
 Ebu'l-Kâsım b. 'Aşâkîr, Faĥreddîn b. Teymiyye, 10
 Ebu'l-Kâsım b. Fazlân, 19
 Ebu'l-Muzaffer Hibetullah b. Aĥmed eş-Şiblî, 19
 Ebu'n-Necîb es-Sühreverdî, 8, 10, 11
 Ebu'r-Rizâ Abdurrahîm, 10
 Ebu's-Su'ûd Cemâleddin b. Zâhîre, 43
 Ebûbekir b. Ömer b. Ali b. Sâlim, 25
 Ebu'l-Abbas el-Vasâit , 20
 Ebu'l-Ganâim b. Allâm , 20
 Ebu'l-Mehâmid ez-Zencani, 20
 Ebu's-Su'ud el-Bağdâdî, 19
 Ebû'l Fazl Bahâeddin Muhammed b. Yûsuf el-Gaznevî, 24
 Ebû'l-Cûd Gıyâs b. Fâris el-Lahmî, 24
 Ebû'l-Hasan Şemseddin Ali b. İsmâil el-Ebyârî, 24
 Ebû'l-Kâsım Hibetullah b. Ali el-Bûsîrî, 24
Edebu'l-Baĥs, 45, 46
 Eflatun, 14
 Efzaluddin el-Hûnecî, 31
el-Beşâ'irü'n-Naşîriyye fî'l-Mantık, 13
el-Elvâĥu'l-İmâdiyye fî'l-Mebde'
ve'l-Me'âd, 16
el-Elvâĥu'l-İmâdiyye, 13
el-Emâli'n-Naĥviyye:26

el-Envâr li a'mâli'l-Ebrar fî'l-Fıkh, 59, 68
el-Envâr li'l-A'mâli'l-Ebrâr, 36, 37
el-Ferâ'id ve'l-Fevâ'id fî Tavzîhi Şerhi'l-Mulahhas, 44
el-Ferâizu'l-Uşnûhiyye, 8
el-Fevâ'idu'l-Hâkâniyye, 62, 84
el-Fevâtihu'l-Îlâhiyye ve'l-Mefâtihu'l-Gaybiyye el-Mûzihatu li'l-Kelimi'l-Kur'âniyye ve'l-Hikemi'l-Furkâniyye, 49
El-Hâdî fî'n-Nahv. 28
el-Hâvî, 35
el-Hikmetu'l-Muta'âliyye, 60
el-Îlhâk, 8
el-Îzâh fî Şerhi'l-Mufaşşal:26
el-Kâfiyye. 26
el-Kanûn fî't-Tıbb.17
el-Kasîdetu'l-Muveşşaha bi'l-Esmâi'l-muenneseti's-Semâiyye:26
el-Makâlât fî 'İlmi'l-Muḥâzarât, 54
el-Makâmâtus-Şûfiyye.21
el-Maksadu'l-Celîl fî 'İlmi'l-Halîl.26
el-Maznûn bihî 'alâ gayri Ehlihi, 28
el-Menâhic, 30
el-Mesâilu'd-Dimeşkiyye.26
el-Mu'rib 'ammâ fî's-Sihâh va'l-Muğrib, 28
el-Muğnî fî 'ilmi'n-Nahv, 35
el-Muğnî, 34, 35, 80
el-Muktefî li'l-Mubtedî şerhu'l-Îzâh li'Ebî Ali el-Fârîsi.26

el-Mutâharat, 12
el-Mübhic fî'l-Kirâatis-Semân:24
Erbâ'un Ḥadis Ehâsini'l-Kelâm ve Meḥâsinu'l-Kirâm:22
er-Raḥîku'l-Maḥtûm li-Zâvil 'uḳûl ve'l-Fuhûm:21
er-Risâle fî 'İlmi'l-Cedel, 30
 Es'âd b. Miḥenî, 9
 Esad el-Miḥenî, 18
Esrâru'l-Vaḥy, 41
Esrâru't-Tâlibîn, 41, 93
es-Sirâcu'l-Vehhâc fî Şerhi'l-Minhâc, 35
Eşkâlu't-Te'sîs fî'l-Hendese, 42
eş-Şâfiyye: 26
eş-Şâtıbbiyye''yi, 24
eş-Şerḥu's-Sağîr ve el-Muḥarrer, 36
eş-Şerḥu'l-Kebîr, 36
et-Tenkîḥât fî Usûli'l-Fıkh.16
et-Tenkihat fî'l-Usûl, 13
et-Teysîr:24
 Evḥâduddin Kirmânî, 29
Evrâdu's-Subâḥ, 41
Evrâdu's-Suhreverdi: 21
 Fahr b. Asâkir, eş-Şems eş-Şirazî, 20
 Faḥreddîn er-Râzî, 29, 30, 31
 Faḥreddin Mardini, 13
 Faḥreddin Razi, 13
 Fâtıma bint Sa'd el-Hayr, 24
 Fâtih Sultan Mehmed, 43, 44
 Fazl b. Muhammed el-Nûkânî, 8
 Fethullah eş-Şirvânî, 42, 43, 44

Fuṣûl Ma'rifetu't-Telbîs ve Usûli't-Temyîz beyne Taṣavvuf ve't-Tedlîs. 65
Fusûsu'l-Hikme , 38
Fusûsu'l-Hikme , 39
Fususu'l-Hikem, 48
Ġarîbu'l-Meṣâbiḥ, 11
Ġâyetu'l-Âyât, 31
Gülşeni Esrâr, 41
Ḥabîb Karamânî , 40
Hâdî Hasan Hammûdî el-Emâlî, 26
*Ḥadîsi'l-Erbe'ûn fî Umûri'd-Dîn*22
Ḥâfîz Şerefuddîn 'Abdûlmun'im b.
Ḥalef ed-Dimyâtî, 22
Ḥâfîz Zâhirî, 22
Hafîz Zeyneddin, 20
Ḥafîzeddin Gerderî, 40
Halîl b. Ahmed el-Farahidî, 1
Halîl Hamîd Paşa, 3
Halîl Paşa, 43
Halîlullah Derbent, 40
Hallac , 14
Hallu'l-Mu'caz, 31
Hasan b. Muhammed en-Niṣâbûrî, 35
Hasan et-Tebrîzî, 37
Ḥâşiye 'alâ Âdâbu'l-Baḥş, 53
Ḥâşiye 'alâ Beyzâvi, 51
Ḥâşiye 'alâ cuz'i'n-Nebe' min
Tefsîri'l-Beyzâvî 62
Ḥâşiye 'Alâ Envâri't-Tenzîl li'l
Beyzâvî. 59
Ḥâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl li'l
Beyzâvî, 58

Ḥâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl ve
Esrârî't-Te'vîl, 51
Ḥâşiye 'alâ Envâri't-Tenzîl, 65, 58,
59, 71
Ḥâşiye 'alâ Envâru't-Tenzîl ve
Esrâru't-Têvîl, 53
Ḥâşiye 'alâ Hikmatu'l-'Ayn, 46
Ḥâşiye 'alâ Îlâhiyyâti Şerḥi'l-Mevâkiḥ,
44
Ḥâşiye 'alâ İsbâti'l-Vâcib, 56
Ḥâşiye 'alâ Keşşâf, 31
Ḥâşiye 'alâ Kısmu'l-Mantıḳ, 42
Ḥâşiye 'alâ Levâmi'u'l-Esrâr, 63, 76
Ḥâşiye 'alâ Levâmiu'l-Esrâr fî Şerḥi
Metâliu'l-Envâr, 59, 76
Ḥâşiye 'alâ Risâlatu İsbâti'l-Vâcib. 58
Ḥâşiye 'alâ Risâle fî İsbâti'l-Vâcib,
45, 71
Ḥâşiye 'alâ Risâleti'l-Hanefiyye, 42,
70
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi Âdâbu'l-Fâzıl, 42
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi Ferâizu's-Sirâciyye,
57
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi Hidâyeti'l-Hikme,
57
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi Hikmeti'l-'Ayn, 54
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi İsağûci, 53
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi Kâzi Zâde li İşkâli't-
Te'sîs, 42, 69
Ḥâşiye 'alâ Şerḥi Muḥtasari'l-
Muntahâ, 38

*Hâşiye ‘alâ Şerhi Muntaha’s-Suâl ve’l
‘Ama, 38.*

*Hâşiye ‘alâ Şerhi Muntahâu’s-Sual,
55*

*Hâşiye ‘alâ Şerhi’d-Devvânî li
Tehzîbi’l-Mantık. 58*

Hâşiye ‘alâ Şerhi’l Mufasssal, 35

*Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-‘Akâidi’l-
‘Adûdiyye. 58*

Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Mevâkıf, 44

Hâşiye ‘alâ Şerhi’l-Mevâkıf, 51

Hâşiye ‘alâ Şerhi’t-Tebrîzî, 42

*Hâşiye ‘alâ Şerhi’t-Tecrîdi’l-‘Akâidi’l-
Cedîd, 55*

*Hâşiye ‘alâ Şerhu İsâgûci li’l-
Husâmeddin el-Kati, 64*

*Hâşiye ‘alâ Şerhu li’r-Risâleti’l-
‘Âzûdiyye fî Edebi’l-Bahs, 42, 84*

*Hâşiye ‘alâ Şerhu’l-Hidâyetu’l-Hikme,
56, 79*

Hâşiye ‘Alâ Şerhu’l-Mevâkıf, 46

*Hâşiye ‘alâ Şerhu’r-Risâle fî Edebi’l-
Bahs, 63*

Hâşiye ‘alâ Tecrîdi’l-Kelâm, 55

Hâşiye ‘alâ tefsîri’l-Beyzâvî, 62, 84

*Hâşiye ‘alâ Tefsîri’l-Beyzâvî. 54, 62,
84*

Hâşiye ‘ala’l-Keşşâf, 35

Hâşiye ‘alâ’t-Telvîh, 53

*Hâşiye a’lâ Şerhi İsâgûcî li-
Husâmeddîn, 62*

Hâşiye Şerhu’l-İşâratu’t-Tûsi, 38

*Hâşiye ‘alâ Şerhi Mecme’i’l-Bahreyn,
31*

*Hâşiyetu’l-Hâşiye ‘alâ Şerhi
Metâliu’l-Envâr, 55*

Hâşiyetu’t-Telvîh, 44

*Hâşiyetul-Hâşiye ‘alâ Şerhil-Âdâbil-
Bahs, 38*

Havâşî ‘alâ Umûri’l-‘Ammâ, 57

*Hayruddin Halîl b. el-‘Alâu’l-Buhârî,
37*

Hidâyetu’l-İhvân, 49

Hikmetu’l İsrâk, 13, 14, 16

Hocazâde Muslihuddin Efendi, 54

Hubeyş et-Tiflîsî, 17, 18, 95

Hüseyin b. Hasan el-Halîlî, 58, 78

Hüseyin eş-Şîrvânî, 65

Hüsrev Paşa, 61

Hız. Ebû Bekir, 8, 9

Hız. Osman, 1

II. Beyâzîd, 44

IV. Mustafa, 4

*İ’lâmu’l-Hudâ ve ‘akidetu Erbâbi’t-
Tukâ: 21, 91*

*İ’râbu ba’zı âyât mine’l-Kur’ânî’l-
Azîm. 26*

İ’râbu’l-Âyeti’l-Kursî. 62

İbn ‘Aşâkîr, 10

*İbn Cübeyr, Halîl b. Saâde el-
Huveyyî, 24*

İbn Ebi Usaybia, 13

İbn Kemmûne, 15

İbn Meymun el-Kaysi, 20

- İbn Muhaysin*: 24
- İbn Neccâr, 19
- İbn Neccâr, 20
- İbn Nukta, 20
- İbn Sina, 13, 14
- İbni Kâdı Şühbe, 34
- İbn-i Subkî, 32,
- İbni Sukeyne, 22
- İbni Taberzed, 22
- İbnu'l-‘Arabî, 48, 49
- İbnu'l-Hacer el-Askalânî, 36
- İbnu'l-Hâcib, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 55, 58, 88
- İbnul-Fuvâtî, 7
- İbnu'l-Hallikânî, 24
- İbrâhîm ‘Abdolvahhâb ez-Zencânî, 28, 81
- İbrâhîm Erdebîlî, 36
- İdris Bitlîsi, 50
- İhsan Câfer , 26
- İhtiyârî Halef ve'l-Yezîdî*: 24
- İmâduddin Ebu Bekr b. Karaarslan, 13
- İmâm Gazzâlî, 9
- İmamı Nevevî, 20
- İrşâdu'l-Murîdîn ve Mecdu't-Tâlibîn*: 21
- İsâmuddin İbrâhîm b. Muhammed el-İsferâyînî, 35
- İsmail Efendi, 3
- İzâhu'l-İzah*, 31
- İzzeddin II Kılıç Arslan, 14, 17
- İzzeddin Keykâvus, 30
- İzzeddin Mûsek es-Salâhî, 23
- İzzuddin Ebû Muhammed Abdül-Aziz b. Abdü's-Selâm, 24
- Kadızaade er-Rûmî, 61
- Kâdî Beyzâvî, 32
- Îkâdil-kudâât Fahreddin Osman, 25
- Kâfiyetu Zevî'l-'Arab fî Ma'rifeti Kelâmi'l-'Arab*. 27
- Kâmilu't-Ta'bîr*.¹⁷
- Kanuni I. Süleyman, 65
- Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtibî, 24
- Kâtib Çelebî , 31, 49
- Îkâzî'l-Îkudâtı el-Fazıl Şadık, 60
- Kelimeti't-Taşavvuf*. 16
- Kemâleddin eş-Şîrvânî, 46, 47
- Kemâleddin Hüseyin el-Erdebîlî, 54, 55
- Kemâleddin İbn Yûnus Fahreddîn er-Râzî, 29
- Kemâleddin İbn Yûnus, 29
- Kemâluddin b. ez-Zemlekânî, 24
- Kerek Emîrî el- Meliku'n-Nâsır
- Dâvûd b. İsa, 24
- Keşfu'l-İ'râb fî Şerhi'l-Lubâb* , 31
- Keşfu'l-Îkûlûb*, 41
- Keşfu'l-Îkûb*:
- Keşşaf, 33
- Keyhüsrev, 30
- Kırâatil-A'meş*: 24
- Îkışşatu'l-Îarbiyye*, 15
- Kifâye fî'l-Fıkıh*, 8
- Kitâbu'l-'İzzi fî't-Taşrîf*, 28, 81

- Kitâbu'l-Heyâkili'n-Nûr*, 15
- Kitâbu'l-Meşâri' ve'l-Muţârahât*, 14, 15
- Kitâbu'l-Mukâvemât*, 15
- Kitâbu't-Telvihâti'l-Levhîyye ve'l-'arşîyye*, 15
- Kuţbuddin Muhammed Kazvînî, 31
- Kuţbuddin Serâbî, 40
- Lemehât*.16
- Leţâifu'l-Hikme*, 29, 30
- Levâmi'u'l-Esrâr fî Şerhi Meţâli'u'l-Envâr*, 30
- Lubâbu'l-Erba'in*, 30
- Lubâbu'l-Esbâb*.17
- Luġat'ı-Mûrân*.16
- Ma'mer b. Fâhîr, 19
- Mabâdî fî't-Taşrif*. 28
- Manzûm fî Furû'il-Fikḥ*, 37
- Manzûmâtı'l-Vâfiye ve Şerḥuḥa*:26
- Manzûmatu'l-Maqsad el-Celîl ilâ 'İlmi'l-Ḥalîl*.²⁷
- Mecduddin Cîlî, 13
- Mecelle fî'l-Mûsikî*, 44
- Mecelle fî'l-Mûsikî, 43
- Mecmû'a-i Leţâif*, 49
- Mecmû'atu'l-Hesâb*, 56
- Mecmû'atu'r-Resâili't-Tıbiyye*.17
- Medḥel ile 'İlmi'n-Nucûm*.17
- Megrib fî'l-Luġa*, 28
- Mehmet, 58
- Meliku'n-Nâsır Dâvud b. el-Meliku'l-Mu'azzam İsâ el-Eyyûbî, 25
- Meliku'z Zâhir, 14, 15
- Melikü'n-Nâsır Dâvûd b. İsâ, 24
- Melikü'n-Nâsır Dâvûd,
- Menâsiki'l-Hacc*, 51
- Mes'ûd b. Muḥammed Tapar, 9
- Mes'ûd eş-Şirvânî, 45, 46
- Meţâli'u'l-Envâr*, 30, 63
- Mevâhibu'r-Raḥmân fî Mezhebi'n-Nu'mân*, 38
- Miftâḥ fî Ḥallil Mesâbîḥ*,58
- Miftâḥu's-Sa'âde ve Misbâḥu's-Siyâde*, 46, 77
- Mirsâdu'l-Efhâm ilâ Mebâdi'ul-Aḥkâm*.27
- Mirze Can Şirâzî, 58
- Molla Fenârî, 62
- Mu'cemu's-Şuyûḥ*.27
- Mufazzal*.26
- Muhammed b. Abdurrahîm b.
- Muhammed el-Amrî el-Melânî, 34
- Muhammed b. Abdurrahim el-Ömerî el-Meylânî, 35
- Muhammed b. Ömer el-Bennâ, 24
- Muhammed b. Sa'id el-Ma'lûl, 20
- Muhammed Bahâuddin , 40
- Muhammed el-Berdâi, 51
- Muhammed el-Erdebîlî, 41, 69
- Muhammed el-Ḥûyî, 38, 95
- Muhammed et-Tebrîzî, 56, 57
- Muhammed Ḥaddâdî et-Tebrîzî, 7, 72
- Muhammed Ḥanefî et-Tebrîzî, 45
- Muhammed İdris en-Naḥçıvânî, 64

- Muhammed Tapar, 10
 Muhib Taberî, 22
 Muhyiddin İbnu'l-'Arabî, 38
 Muhyiddin İbnu'l-'Arabî, 38, 49
 Muhyiddin Muhammed b. İbrâhîm en-Niksârî, 43
 Muhyiddin Muhammed el-Karabâğî, 53, 54
 Muhyiddin Mûsa et-Talîşî, 63
 Muktefî Liemrillâh, 9
Muntehâbu İğâseti 'l-Lehven fî Meşâ'idi 'ş-Şeytân li İbnu'l-Kayyûm el-Cevzî, 51
 Mûsâ Bennây el-Alîlî
 Muvaffak Muhammed b. Ebu'l-A'lâ en-Nâsîbî, 24
 Muzafferuddin Şirvanî, 56
 Nâsır Li-Dînilleh, 20
 Nasreddin et-Tûsî, 55
 Nasruddin et-Tûsî, 44
 Nasrullah el-Halîlî, 55, 79
 Nasrullah, 40
 Nasuh Paşa, 61
Nazmu's-Sulûk. 17
 Necmeddin el-Kazvînî, 36
 Nî'metullah en-Nahçivânî, 47, 48, 49
 Nişancı Mehmet Paşa, 50
 Nizameddin Elişir Nevâî, 46
 Nizâmeddîn et-Tûsî, 32
 Nizâmeddin Nişâpûrî, 42
Nuġbatu 'l-Beyân fî Tefsîri 'l-Kurân. 20
 Nureddîn Ali b. Muhammed el-Uşmûnî, 36
 Nureddin Mahmud b. Zengî, 10
 Nûruddîn Ferec b. Muhammed el-Erdebîlî, 34
Nusûs fî Tahkîki 'l-Maḥsûs, 38
Nusûs fî Tahkîki 'l-Maḥsûs, 38
 Orhan Gazi, 30
 Ömer b. Sehlân es-Sâvî, 13
 Ömer bin Necmuddîn, 32
 Ömer Halvetî, 40
Pervetnâme, 15
 Pisagor, 14
 Porfiriyus, 14
 Ravzâtu't-Tâlibîn, 36
Reşfu 'n-Neşâîhi 'l-Îmâniyye ve Keşfu 'l-Fezâ 'îhi 'l-Yûnâniyye: 21
Risâle fî Beyâni 'l-Firaķi 'z-Zâle, 62, 96
Risâle fî i'tikâdi 'l-Hukemâ, 15
Risâle fî Kaṭ'îl-Yed, 57
Risâle fî Meḳâlâti 'l-'Aşr, 42
Risâle fî Mes'leti 'l-Îmân, 62, 75
Risâle fî Şerhi 'l-Ma'âni 'l-Faḳr ve Neşu 'l-Fuḳarâ'. 21
Risâle fî tahkîki 'l-mebde' ve 'l-Me'âd, 62
Risâle fî Tahkîki 'l-Mef'ûlât. 27
Risâle fî Teḥkîki Vakti 'z-Zavâl, 58
Risâle fî 'l-'Aşr: 26
Risâletu 'l-Ebrâc. 16

Risâletu'l-Hanefiyye fî'l-Âdâb
(Şerhu'l-Âdâbu'l-'Adûdiyye), 45, 71
Risâletu'l-Hüseyniyye fî Fenni'l-Âdâb,
 45
Risâletu'l-Unsûriyye. 64
Risâletu't-Tayr, 16
Risâleyi 'Aķâid, 44
Riselatu's-Sayr ve't-Tayr.21
 Rukneddin, 29
 Sa'd b. Muzaffer el-Mutahher, 20
 Sadreddin Konevî , 38
 Sadreddinzâde eş-Şirvânî, 60, 61, 62
 Sahip Ata Fahrettin Ali, 4
 Salâhaddîn el-Eyyûbî, 23
 Sâlih İsmâil b. Ebi'l- Ceyş, 24
 Sâlih İsmâil b. Ebi'l- Ceyş, 24
 Sehl b. Abdullah Tüsteri, 14
 Selâhaddin' i Eyyûbî, 14, 16
 Selâheddin Musa Kazızâde Rûmî, 41,
 42
 Serhat Ağa, 3
 Seyfeddin Ahmed el-EBHERÎ, 38
 Seyyid Bahâuddin Şirvânî, 39
 Seyyid Bahâuddin Şirvânî, 40
 Seyyid Ebû Tâlib, 42
 Seyyid Şerif Curcânî, 52
 Seyyid Şerif el-Curcânî, 44
 Seyyid Yahya eş-Şirvânî, 39, 77, 93
 Sirâceddin Muhammed Secâvendî, 57
Sirâcu'l-Kulûb, 7, 72
 Sinânedin Yûsuf Gencevi et-Tebrîzî,
 49, 50, 51

Sirâceddin el-Urmevî, 29, 30
 Sultan III. Murat, 58
 Sultan Sencer, 10
 Süleyman Ağa, 3
 Şebusterî, 49
 Şehrezûri, 12
 Şemseddin Ahskati, 40
Şerh a'lâ Ciheti'l-Vahde li'l-Fenârî,
 62
Şerh Edebu'l-Bahs fî'l-Mantık, 46
Şerh Risâlatu'l-Semerkindiyye fî'l-
Vaz' i vel-'Âdâb
Şerhi Gülşen-i Râz, 49
Şerhi Suâlâtî Gulşani Raz.
Şerhu Hikmetu'l 'Aynli'l-Kâtibî. 64
Şerhu İsbâtî'l-Vâcib, 54
Şerhu Kâfiye li Ibnu'l-Hâcib. 58
Şerhu Kavâ'idi'l-'Aķâidi li'l-Ġazzâlî,
 62, 85
Şerhu Kitâbi'l-Îsâgucî. 54
Şerhu Kitâbi's-Sîbeveyh.26
 Şerhu Muķaddimetu'l-Ecrûmiyye, 39
Şerhu Tehzîbi'l-Manţık ve'l-Kelâm,
 44, 86
Şerhu Tevâliu'l-Envâr min Metâli'il
Enzâr. 64
Şerhu'd-Dâiretu'l-Hindiyye. 58
Şerhu'l-'Azudiyye, 54
Şerhu'l-Cedîdetu'l-Celâliyye, 56
Şerhu'l-Envâr li-A'lâmi'l-Ebrâr
Şerhu'l-Esmêu'l-Husnê, 11
Şerhu'l-Hâdî.27

- Şerhu'l-İrşâd fî'n-Nahv, 44
- Şerhu'l-İşârât fî'l-Manţık ve'l-Hikme, 30
- Şerhu'l-Kâfiye, 28
- Şerhu'l-Kâfiye:26
- Şerhu'l-Kaşîdeti'l-Lâmiyye fî't-Tevhîd.54
- Şerhu'l-Mu'caz fî'l-Manţık, 31
- Şerhu'l-Muhtasar fî 'İlmi'l-Ahlâk, 38
- Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezûliyye.26
- Şerhu'l-Unmûzec fî'n-Nahv, 59, 69
- Şerhu'l-Vâfiye fî Nazmi'l-Kâfiye:26
- Şerhu'l-Vecîz, 30
- Şerhu'r-Risâle fî İsbâtî'l-Vâcib, 55
- Şerhu's-Şâfiye, 34, 35, 81
- Şerhu't-Tezkire fî 'İlmi'l-Hey'e:
- Şerhu't-Tezkire fî 'İlmi'l-Hey'e, 42, 44
- Şerhu'l-Meşâbih li'l-Begâvî, 37
- Şerhu's-Şâfiye. 27, 34, 35, 81
- Şerîf İftihâruddîn, 14
- Şeyh Alvân, 48
- Şeyh er-Radi, 35
- Şeyh Hammâd ed-Debbâs, 9
- Şeyh İzzü'd-Din Ebû Muhammed
- Abdül-Aziz b. Abdü's-Selâm, 24
- Şihâbeddîn Ahmed b. Muhammed el-Ebherî, 38, 89
- Şihâbeddîn el-Karâfî, 25
- Şihâbeddîn es-Sühreverdî, 11, 12
- Şihâbeddîn Ömer es-Sühreverdî, 18
- Şihabuddîn Ebu'l-Meâmîd İsmail b. Hamid el-Ensârî el-Hazrecî, 20
- Şihâbüddîn Paşa, 52
- Şükrullah Efendi, 40
- Ta'likâ 'alâ Tehâfuti'l-Felâsife, 54
- Ta'likât 'alâ Miḥâvî'l-'Avâsifi'l-Fezâil, 63, 85
- Ta'likât 'alâ Tefsîri'l-Keşşâf, 54
- Ta'likât Hâşiye 'alâ't-Tecrîd, 63, 83
- Ta'rîfu't-Telbîs ve Tebyîdi'l-İblîs. 65, 88
- Ta'lik, 36, 37
- Tâceddin el-Kurdi, 30
- Tâceddin Serâbî, 40
- Tahşîlu'l- Usûl min Kitâbi'l-Maḥşûl, 30
- Tahşîlu'l-Sihḥa bi'l-Esbâbi's-Sitte.¹⁷
- Târık Necm Abdullah, 26
- Taşköprüzâde, 48, 50, 57
- Te'yînu'l-Merâḥim, 51
- Tebyînu'l-Merâḥim, 51
- Tefsîr-i Cuzi'n-Nebe, 49'
- Tefsîru Âyeti'l-Kursî, 43, 44
- Tefsîru Sureti Yâsîn, 62, 75
- Tefsîru Sureti'l-Feth, 62
- Tefsîru Sureti'l-İhlâs, 62
- Teftazânî, 44
- Teḳvîmu'l-Edviyye fî't-Tıbb:
- Eczacılığa dair yazdığı eserdir.17
- Terceme-i Nakş-i Fuşûş, 49
- Tercumetu'l-Umam, 62
- Tercüme-yi Ahlâki'l-Muḥsinîn, 65
- Tibyân fî İ'râbi'l-Kurân: 22, 73

Tuhfetu'l-'Acâib ve Turfetu'l-Ġarâib,
56
Uluborlu Alâeddin, 3
Uşûlu'l-Fıkh.27
Uzun Hasan, 47
Valide Sultana, 3, 4
Veliyüddin-Zâde Ahmed Paşa, 52
Veşâyâ:21, 91
Virdu's-Settâr, 41
Yaḥyâ b. Rebî, 22
Yaḥya es-Saḳafî, 22
Yâkub b. Seyyidî Alizâde, 53
Yakub, 47
Yakut Hamevi, 13
Yavuz Sultan Selim, 52
Yusuf Ağa,3
Yûsuf b. İbrâhim el-Erdebîlî, 36, 68
Yusuf Ziyaeddin, 40
Zâhir b. Tâhir eş-Şehhâmî, 9
Zahîr el-Fârisî, 13
Zahîruddin el-Kârî, 13
Zekiyuddin Ebu Abdullah
Muhammed b. Yusuf el-Birzâlî el-
İşbîlî, 20
Zemahşerî, 26, 33, 35, 53, 59
Zeynuddin İbn İmâd Muhammed b.
Rıdvân b. İbrâhim b. Abdu'r-Rahmân,
24
Zeynuddin İbnu'r-Ra'd, 24

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Özgeçmiş

Adı Soyadı:	
Doğum Yeri:	
Doğum Tarihi:	
Medeni Durumu:	
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	
Ortaöğretim:	
Lise:	
Lisans:	
Yüksek Lisans:	
Becerileri:	
İlgi Alanları:	
İş Deneyimi:	
Aldığı Ödüller:	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	
Tel:	
Adres:	

a
: